(૧૪) અદેય.

ચોધરીઓ અને ચોધરી શબ્દાવલિ

ડૉ. શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ-૧૪

આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર પ્રકાશનમાળા પુ૦ ૭

ચોધરીઓ અને ચોધરી શબ્દાવલિ

શાન્તિભાઈ આચાર્ય
ઉપનિયામક, આદિવાસી સંશોધન તાલીમ કેન્દ્ર

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ–૧૪

પ્રકાશક :
રામલાલ ડાહ્યાભાઈ પરીખ
મહામાત્ર, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ–૧૪

મુદ્રક :
શાંતિભાઈ હરજીવન શાહ
નવજીવન મુદ્રણાલય, અમદાવાદ–૧૪

© ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, ૧૯૬૯

પ્રથમ આવૃત્તિ, ૧૯૬૯, પ્રત ૧૦૦૦

કિંમત આઠ રૂપિયા   સપ્ટેંબર, ૧૯૬૯

પ્રકાશકનું નિવેદન

ગુજરાતમાં આદિવાસી વસ્તી ઘણા મોટા પ્રમાણમાં છે; છતાં તેમનો પરિચય કરાવે એવું પણ સાહિત્ય આજ સુધી પ્રસિદ્ધ થતું નહોતું. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે ઑક્ટોબર ૧૯૫૫માં 'પંચમહાલના આદિવાસીઓ' એ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. ૧૯૬૨માં આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની અહીં સ્થાપના થઈ તે પછી આવું સાહિત્ય અહીં ક્રમે ક્રમે પ્રસિદ્ધ થતું રહ્યું છે. તેમાંય આદિવાસીઓની બોલી વિશે તો આપણે ત્યાં કશું જ સાહિત્ય હતું નહિ. આ વિષય મહત્ત્વનો છે. પરંતુ તે માટે તજ્જ્ઞતા જરૂરી છે. ભાઈ શાંતિભાઈ આચાર્ય ભાષાવિજ્ઞાનના સારા અભ્યાસી છે, અને ગુજરાતની બોલીઓ વિશે એમને ખાસ રસ છે. 'ભીલી-ગુજરાતી શબ્દાવલિ,' અને 'ગુજરાતી-ભીલી વાતચીત' એ બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરીને એમણે એ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવ્યો છે. 'કચ્છી શબ્દાવલિ' એ પણ એમના એ વિષય વિશેની સૂઝ પ્રગટ કરે છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનથી દક્ષિણ ગુજરાતની એક મહત્ત્વની આદિવાસી જાતિ – ચોધરી – ની બોલી અને તે દ્વારા થતો એમના સમાજનો તેમ જ સંસ્કારિતાનો પરિચય આપણે માટે મહત્ત્વનો છે. આ વિષયમાં રસ ધરાવનાર અભ્યાસીઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી અમને શ્રદ્ધા છે.

ભારત સરકારના શિક્ષણસલાહકાર શ્રી જે. પી. નાયક આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની મુલાકાતે આવ્યા ત્યારે બોલીઓ અંગે અહીં થતાં સંશોધનકાર્યનો તેમને પરિચય આપ્યો હતો. તે જોઈને આ કામને પ્રોત્સાહન મળે અને સુવિધા થાય એ હેતુથી તેમણે આર્થિક સહાય મેળવી આપવાની તત્પરતા બતાવી હતી. તેમની ભલામણથી એન. સી. ઈ. આર. ટી.ના ડિપાર્ટમેન્ટ ઑફ એડલ્ટ ઍજ્યુકેશનના ટ્રાઈબલ એજ્યુકેશન યુનિટે અમારા કેન્દ્રને આદિવાસી બોલીઓના સંશોધન-અભ્યાસ માટે તથા પ્રકાશન માટે જરૂરી ગ્રાન્ટ આપી હતી. આ બોલીના સંશોધન તથા પ્રકાશન અંગેનું ખર્ચ આ ગ્રાન્ટમાંથી મળ્યું છે, તેની અત્રે સાભાર નોંધ લઈએ છીએ.

આદિવાસી પ્રજાની નજીક જવામાં ગુજરાતની પ્રજાને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી આશા છે.

૨–૭–'૬૯   રામલાલ પરીખ

આ ભા ર

મારી અન્ય પુસ્તિકાઓની જેમ આ પુસ્તિકા પણ અનેક મિત્રોના સહકારનું ફળ ગણાવી શકાય. ચોધરીભાષાના ભાષક-વિશેષ (informant) તરીકે આમાં શ્રી માનસિંહ ચોધરીએ સેવાઓ આપી છે. સામગ્રીની ચકાસણી અને ફેર-ચકાસણીમાં વાલોડ-વેડછી વિસ્તારમાંથી વનસ્થલી સંસ્થાના કાર્યકરો અને વિદ્યાર્થીઓનો સહકાર મળ્યો છે, અને માંડવી વિસ્તારમાંથી 'બાપુ આશ્રમ, ધંટોલી'-ના કાર્યકરો-વિદ્યાર્થીઓનો. આ ઉપરાંત વિદ્યાપીઠનાં ચોધરી વિદ્યાર્થી ભાઈ-બહેનો પણ જરૂર પડયે ઉપયોગી થયાં છે. વ્યક્તિગત રીતે વેડછીના શ્રી કાનજીભાઈ તથા દિનેશ ચોધરી અને નળધરાના શ્રી અમરસીભાઈ ચોધરી પણ આ કામમાં ખૂબ ઉપયોગી થયા છે.

શબ્દાવલિમાં આપેલા અંગ્રેજી શબ્દોની ચકાસણી અર્થે શ્રી મોહનભાઈ પટેલ તથા શ્રી વિમલભાઈ શાહે દિવસો સુધી આ અંગેની બેઠકોમાં સાથે બેસીને મને સહાય કરી છે. ભાઈશ્રી શેખ એમ. કમરે શબ્દાવલિમાં ચિત્રો દોરીને તથા શ્રી હકુ શાહે મુખપૃષ્ઠની સજાવટ વડે કૃતિને શોભાવી છે. આમ આ પુસ્તિકા અનેક વડીલો, મિત્રો, શુભેચ્છકોના સહકારના પરિણામ જેવી છે. આ સહુ તરફ આ સ્થળે હું આભારની લાગણી વ્યક્ત કરું છું.

—શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ઉપયોગમાં લીધેલા કોશોની સૂચિ

1. Nepali Dictionary
   Com. by Sir Ralph Lilley Turner, London (1931)
2. Shorter Oxford English Dictionary—Revised and edited by C. T. Onions, Vol. 1 and 11 (third edition) London (1959)
3. An Etymological Gujarati—English Dictionary by Balsare Malhar Bhikhaji, Ahmedabad (1927)
4. The Modern Gujarati—English Dictionary (in two volumes) by Mehta B. N. and Mehta B. B., Baroda (1925)
5. સાર્થ ગૂજરાતી જોડણી કોશ (પાંચમી આવૃત્તિ)
   ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ (૧૯૬૭)
6. गूजराती–हिन्दी कोश
   गूजरात विद्यापीठ, अमदावाद (१९६१)

સંકેત સંદર્ભ

રોમન વર્ણોની નીચે મૂકેલું ટપકું તે તે વર્ણના મૂર્ધન્ય ઉચ્ચારણને સૂચવે છે. ઉ. ત. ṭ = ટ, ḍ = ડ વગેરે.

પુ.	પુલ્લિંગ	તુચ્છ.	તુચ્છકારવાચક
સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ	ā	આ
ન.	નપુંસકલિંગ	ṅ	ઙ
ક્રિ.	ક્રિયાપદ	n̄	ઞ
વિ.	વિશેષણ	ṇ	ણ
અ.	અવ્યય	N	. અનુસ્વાર
સર્વ.	સર્વનામ	x	સ઼
(બ. વ.)	બહુવચન	contem.	contemptuous
ॡ	dark l		

ચોધરીઓ અને ચોધરી બોલી

૧. ચોધરી આદિવાસીઓ :

ભારતમાં ચોધરી આદિવાસીઓની વસતિ માત્ર ગુજરાત રાજ્યમાં જ છે. ગુજરાત રાજ્યના સુરત જિલ્લાના મુખ્યત્વે જંગલવિસ્તારો અને ઉજ-ળિયાત વસતિથી દૂર છે તેવા વિસ્તારોમાં આ પ્રજા આજે વસેલી છે. ૧૯૬૧ ની વસતિગણતરી પ્રમાણે ગુજરાત રાજ્યની ચોધરીઓની કુલ વસતિ ૧,૪૩,૫૭૬ની છે. આમાંથી ૧,૪૧,૫૦૭ની સંખ્યા[૧] તો એકલા સુરત જિલ્લાની થાય છે. આ જાતિની વસતિની સંખ્યામાં બીજે નંબર આવે છે ભરૂચ જિલ્લો. ભરૂચમાં કુલ ૧૮૬૫ ચોધરી આદિવાસી માણસોની વસતિ છે. આ બન્ને જિલ્લા સિવાય ગુજરાતના બાકીના જિલ્લાઓમાં આ જાતિની વસતિ નગણ્ય છે. આમ હોવાથી મુખ્યત્વે તો સુરત જિલ્લામાં જ આ પ્રજાનો વસવાટ છે એમ કહી શકાય.

ચોધરા – ચૌધરી – ચોધરી :

ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના ઉલ્લેખો ઘણાં ખરાં ઉપલબ્ધ લખા-ણોમાં "ચોધરા"[૨] તરીકેના મળે છે. ૧૯૬૬માં બહાર પડેલું "ગુજરાતના આદિવાસીઓ"[૩] પુસ્તક આ પ્રજા માટે "ચૌધરી" શબ્દપ્રયોગ કરે છે. અમે આ પ્રજા માટે આ બન્ને ને બદલે "ચોધરી" શબ્દ પ્રયોજવાનું યોગ્ય માન્યું છે. આ માટેનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે.

---

૧. "ગુજરાતના આદિવાસીઓ" વિમલ શાહ (૧૯૬૬) માં જુઓ જિલ્લાવાર ચોધરીની વસતિ દર્શાવતો નકશો.

૨. જુઓ અ. Gazetteer of India, Gujarat State, Surat District (Revised) second edition (1962) P. 278.

બ. Religious Thought and Worship among the Chodhras of Gujarat by B. H. Mehta (1934).

ક. Tribes and Castes of Bombay (1920) by R. E. Enthoven, Vol. I, P. 289.

૩. એજન પૃ. ૨૯.

૧. આજે પોતાની જાતિ માટે “ચોધરા” શબ્દનો વાપર ભણેલા નથી તેવાં લોકોમાં જ મર્યાદિત થતો જતો હોય તેવું સામાન્ય વલણ જણાય છે.

૨. ભણેલો વર્ગ પોતાની જાતિને “ચોધરા” કહેવામાં આવે ત્યારે આથી કંઈક હિણપતભર્યું લાગતું હોય તેવું અનુભવતો હોવાનું, ક્ષેત્ર પરની આવા વર્ગ સાથેની વાતચીતમાં, જણાયું છે.

૩. વેડછીના રહીશ અને ચોધરીઓના તે વિસ્તારના આગેવાન શ્રી કાનજીભાઈ ચોધરી જણાવે છે કે “ચોધરા” માંથી “ચોધરી” શબ્દ તેમણે પોતે અને અન્ય આગેવાનોએ પ્રચલિત કર્યો છે.[૪] “ચોધરા” શબ્દ ન વાપરવાનો ભાષણો દ્વારા આદેશ પણ આપવામાં આવ્યો છે. આથી ધીમે ધીમે “ચોધરી” શબ્દ બધે જ વપરાવો શરૂ થઈ ગયો છે.

૪. “ચૌધરી” તરીકે આ શબ્દ ચોધરીઓમાં ઉચ્ચારાતો નથી. ચોધરી ભાષકોમાં “ચોધરી” અને “ચૌધરી” એવાં ઉચ્ચારણો આ શબ્દ માટે પ્રચલિત છે. આમ હોઈ, લેખનની સુવિધા માટે, અહીં બન્નેમાંથી “ચોધરી” શબ્દ લખવાનું યોગ્ય ગણ્યું છે.

આમ, પૂર્વનાં લખાણોમાંથી મળતા “ચોધરા” શબ્દ અને “ચૌધરી” શબ્દ એ બન્નેને બદલે ઉપરનાં કારણોસર અહીં “ચોધરી” શબ્દ સ્વીકારીને આ લખાણમાં તે જ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે.

ચોધરીઓનું વતન ?

આ પ્રજા ગુજરાતની જ વતની છે કે કોઈ બીજા પ્રદેશમાંથી સ્થળાંતર કરીને અહીં વસી છે તે જાણવા માટે આપણી પાસે કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. આ પ્રજાના સુરત જિલ્લામાંના સ્થળાંતર વિષે જે કિંવદંતી ચાલે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

ઈ. સ. ૧૪૮૪ માં[૫] મહમ્મુદ બેગડાએ જ્યારે પાવાગઢ જીતી લીધું ત્યારે ત્યાંના રજપૂતોએ ટોળીઓમાં વહેંચાઈ જઈને ત્યાંથી સ્થળાંતર કર્યું. આવી એકાદ ટોળીના કેટલાક રજપૂતો નર્મદા નદી ઓળંગીને આવેલા. આવા રજપૂતોમાંથી એક ગોકુળ નામનો રજપૂત સુરત જિલ્લાના મહુવા

૪. તા. ૨૮-૮-૬૭ ના રોજ વેડછી મુકામે લીધેલી મુલાકાત વખતની વાતચીત પરથી.

૫. A History of Gujarat by M. S. Commissariat Vol. I, (1938) P. 187.

તાલુકાના “નલધરા” નામના ગામે પહોંચી, ત્યાં સ્થિર થયો. આ રજપૂત અહીં ઘોડાપર આવેલો. પોતાના આ ઘોડાને સાચવવા તેણે ચોધરી સ્ત્રીને કામે રાખી. વખત જતાં તેની સાથે લગ્ન કર્યું અને તેમાંથી ચોધરીઓનો ફેલાવો થયો.[૬]

આ કિંવદંતીને ધ્યાનમાં લઈએ તો પણ આ પ્રજાના મૂળ સ્થાન વિષે કંઈ આગાહી કરી શકાતી નથી. અહીં તો રજપૂતે ચોધરણ સાથે લગ્ન કર્યું તેમ કથા છે. એ તો સ્પષ્ટ જ છે કે જેમની સાથે લગ્ન કર્યું તે ચોધરણ (એટલે ચોધરીઓની વસતિ પણ ખરી ને?) તો અહીંની હતી. આમ આ કિંવદંતી તો આ પ્રજાને મૂળ અહીંની રહેવાસી ઠરાવે છે.

બીજી તરફ તટસ્થ નિરીક્ષકને આ પ્રજાનો ગુજરાતની બિન આદિવાસી પ્રજા સાથેનો સાંસ્કૃતિક પાસાંઓમાં વરતાતો ભેદ ઊડીને આંખે વળગે તેવો લાગશે. ખાસ કરીને તેમની બોલી અને રીતરિવાજો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવશે. આ પ્રકારના ભેદને માત્ર “એ પ્રજાઓ વચ્ચેના સંપર્કના અભાવ” તરીકે જ ઘટાવી શકાશે? અન્ય કશાં જ કારણો નહીં હોય?

આમ આ પ્રજાના વતન વિષે આપણે ચોક્કસપણે કંઈ પણ કહી શકીએ તેવી સ્થિતિમાં નથી.

આ પ્રજાની સંસ્કૃતિને લગતાં (ભાષાકીય સમેત) પાસાંઓના વિવિધ તટસ્થ અભ્યાસલેખો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ આ અંગે પ્રકાશ પડી શકે.

આ પ્રકારના તૈયાર થયેલા અભ્યાસલેખોની, બિનઆદિવાસી પરંતુ ચોધરી કે ચૌધરી અટકધારી જાતિઓનાં તેવાં જ સાંસ્કૃતિક પાસાંઓ સાથેની સરખામણી પણ સંભવતઃ આના ઉકેલમાં કોઈક વાર સહાયભૂત થઈ શકે ખરી.

ચોધરીમાં સામાજિક વર્તુળો :

આ જાતિમાં નીચેના કેટલાક વિભાગો સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે.

૧. નાના ચોધરી	૩. વલવાઈ કે વલાવડા
૨. મોટા ચોધરી	૪. ઓંડા

આમાંથી છેલ્લા એટલે કે ઓંડાની વસતિ વિશેષે કરીને માંડવી તાલુકામાં હોવાનું જણાયું છે. આ સિવાયના પણ ભરુટિયા, ટાકરિયા અને કહબીડિયા જેવા ભેદો હોવાનું જાણવા મળે છે. જો કે આ ત્રણેના વસવાટ

૬. અમરસીભાઈ ચોધરી (નલધરા) સાથેની તા. ૨૫-૮-૬૭ના રોજ થયેલી વાતચીત પરથી.

વિસ્તારો અંગે અમે હજી ભાળ મેળવી નથી. બાકીના પ્રથમ ત્રણે વિભાગના ચોધરીઓની વસતી મોટા ભાગે સાર્વત્રિક છે. ચોધરીઓમાં આવાં વર્તુળો કેમ પડ્યાં તેની કેટલીક લોકોક્તિઓ પ્રચલિત હોવાનું જણાયું છે. નાના ચોધરી અને મોટા ચોધરીના ભેદ કેમ થયા તે અંગેની નીચેની લોકોક્તિ પ્રજામાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત હોવાનું આ પ્રજાના વસવાટવાળા વિભિન્ન વિસ્તારોના ક્ષેત્રકાર્ય દરમ્યાન જાણી શકાયું છે.

શરૂઆતમાં ચોધરીઓમાં કોઈ ભેદો ન હતા. આ વખતે એક ગામમાં બે ભાઈઓ સાથે રહેતા હતા. એક દિવસ તેઓના ઘરમાં પાડો મરી ગયો. બન્ને ભાઈઓ પાડાના મડદાને, નિકાલ માટે યોગ્ય સ્થળે લઈ ગયા. નિકાલ કર્યા બાદ ઘેર પાછા આવીને બન્નેમાં જે નાનો હતો તેણે સ્નાન કર્યું, જ્યારે મોટાએ માત્ર પાણીની છાંટ લઈ લીધી. આથી આ બન્ને ભાઈઓમાં ભેદ પડ્યા. જેણે સ્નાન કર્યું તે "ચોખો" કહેવાયો અને માત્ર છાંટ લીધી તે "સાંટાલો" (ગુજરાતી "છ" નું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં "સ" થતું હોય છે.) કહેવાયો. આ બન્નેની પ્રજા તે અનુક્રમે ચોખા ચોધરી અને સાંટાલા ચોધરી કહેવાઈ. અર્થાત્ ચોખા ચોધરી તે નાના ચોધરી અને સાંટાલા તે મોટા ચોધરી એમ આમાંથી ફલિત થાય.

આંતરિક ભેદોને સમજાવવા માટે પ્રજાએ આવા ટુચકાઓ વહેતા રાખ્યા હોય છે. પ્રત્યેક ભેદ માટે આ પ્રકારની સમજૂતી પ્રચલિત હોવાનો સંભવ છે. આવા ટુચકાઓમાં ઐતિહાસિક તથ્ય હોય કે ન હોય પરંતુ તેમાંથી કોઈક વાર તેવાં તથ્યો તરફ જવાની પગદંડી મળી જતી હોય છે. આ પ્રકારની સામગ્રી આ પ્રજા પાસે વેરવિખેર પડી છે.

સાંસ્કૃતિક ભેદ :

સાંસ્કૃતિક ભિન્ન વારસાવાળી બે પ્રજાઓ જ્યારે એકમેકના સંસર્ગમાં આવે છે ત્યારે બન્નેના શુભાશયો હોવા છતાં માત્ર પેલો સંસ્કારવારસો એકમેકને સમજવામાં ઘણી વાર અવરોધક બળ બની રહેતો હોય છે. આ નિવારવામાં પ્રજાઓનાં સાંસ્કૃતિક પાસાંઓના તટસ્થ અહેવાલો ઉપયોગી થતા હોય છે. આવા અહેવાલોથી આ પ્રકારની ભિન્ન વારસાવાળી પ્રજાઓને એકમેકને સમજવામાં સરળતા થાય છે. જીવનનાં અનેકવિધ પાસાંઓના વિભિન્ન અભ્યાસ પરથી એક સમગ્ર ચિત્ર ઊભું કરી શકાય છે. ચોધરી પ્રજા વિષે પણ આ રીતે જુદા જુદા અભ્યાસ લેખો થશે ત્યારે એ પ્રજાને સમજવામાં સરળતા થશે. "આ પ્રજા તો જંગલી છે."

"ચોધરીઓ તો દારૂ પીને નાચ્યા કરતા હોય છે, તેમના જીવનમાં બીજું શું બળ્યું છે?" "એ લોકો તો મરઘાં-બતકાં વધેરે, ભગત-ભૂવા કરે, ડાકણો કાઢે, આમ માત્ર વહેમથી ભરેલી પ્રજા છે." "એમનામાં તો ગમે તે છોકરા-છોકરી ગમે તેવો વહેવાર રાખી શકે, એને વળી પરણવાનું શું?" "એનાં ગીતો? જંગલી ભાષામાં ગીતો કેવાં હોય?" "એમનું વાજિંત્ર તે ડોબરું, એ તો ફોડી નાંખવું જોઈએ ફોડી. એ તો નરી ભ્રષ્ટતા ફેલાવે છે." આ અને આવાં બીજાં અનેક વિધાનો આ પ્રજાથી અપરિચિત છે તેવા લોકો પાસેથી જ સાંભળવા મળે છે તેવું નથી. આ પ્રજામાં વર્ષો સુધી કાર્ય કરનારાઓ પાસેથી અને ખુદ સુધારકવૃત્તિ ધરાવતા આદિવાસીઓ પાસેથી પણ આ પ્રકારનાં વિધાનો સાંભળવા મળતાં હોય છે. આમાં આશ્ચર્ય નથી. પોતાનો સંસ્કારવારસો તે ઉત્તમ, અન્યનું આ પ્રકારનું જે કંઈ છે તે તો પ્રસ્તુત માપદંડના આધારે જ "સારું-નરસું" ઠરતું હોય છે. અને આમ હોવાથી કેટલીક વાર આ પ્રજાની હિતચિંતા હૈયે વસેલી હોવા છતાં ધાર્યાં પરિણામો કરતાં ઊલટું બનતું હોવાથી સન્નિષ્ઠ કાર્યકરોમાં પણ એક પ્રકારની ખિન્નતા પેદા થયેલી જોવા મળતી હોય છે. સંભવ છે કે પ્રજાના જીવનના અભ્યાસ અહેવાલો નજર સામે હોય તો "સ્વ" ના માર્ગ ઉપરાંત "પર" નો પણ આ દિશામાં માર્ગ હોઈ શકે તેની શાખ મળી રહે. આટલી શાખ મળે તો ક્યારેક તે તરફ જવાની વૃત્તિ થવી પણ અસંભવિત નથી. અને આમ થાય તો ઉપર જોયાં તેવાં વિધાનોમાંની નફરત અને કુતૂહલ જેવા ભાવોમાંથી નીકળીને પ્રજાનું જીવન અને તેનો સંસ્કારવારસો જોવા તરફ આંખ કેળવાય ખરી.

૨. શબ્દાવલિમાં ચોધરી જીવન :

અહીં આપેલી "ચોધરી શબ્દાવલિ"માંથી આ પ્રજાની ભાષાના શબ્દો જાણવા ઉપરાંત આ શબ્દો પોતે જ પ્રજાને કેવી આપણી સામે મૂકી આપે છે તે જોવું રસપ્રદ થશે. સંભવ છે કે આ રીતે ઊઠતું આ પ્રજાનું ચિત્ર તેમને સમજવામાં મદદરૂપ થઈ પડે. તેમની આખી ભાષાની તપાસમાંથી જ્યારે આવું ચિત્ર ઊભું કરી શકાય ત્યારે એ વિશેષ સ્પષ્ટપણે તરી આવે. અહીં તો માત્ર શબ્દભંડોળમાંથી કેટલાક પ્રશ્નો પેદા થાય છે તે વડે જ ચિત્ર દોર્યું છે. સ્વાભાવિક રીતે જ તેમાં પીંછીનો કસબ વિશેષ છે, રંગ અને રેખાઓ એ બન્નેના કરતાં. આ આદિવાસી પ્રજા કુદરતને ખોળે જીવે છે. તેની ચોમેર જંગલ પથરાયેલું છે. આમ હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે જ

જંગલ તેમના જીવનમાં તાણુવાણુ જેવું વણાયેલું છે. તેમની આ સૃષ્ટિમાં વૃક્ષો, વેલીઓ, વનરાઈઓ, પર્વતો, કંદરાઓ, ઝરણાંઓ, પશુઓ, પક્ષીઓ, ઈત્યાદિ વીંટળાયેલાં હોઈ, બિનઆદિવાસી પ્રજાના રોજિંદા જીવન કરતાં તેમનું જીવન જુદું પડી જતું જણાતું હોય છે. સમગ્ર પ્રજાના જીવનમાં જંગલનો જે વ્યાપ છે તે વાતને આ શબ્દાવલિ છતી કરે છે.

કોઈપણ પ્રજાની પહેલી જરૂરિયાત તે ખોરાક. જેમની પાસે જમીન છે તેણે ખેતી કરીને પેટિયું પૂરું કરી લેવાનું તો આ પ્રજા માટે પણ ખરું જ છે. પરંતુ ભૂમિહીન અને ભૂમિવાળા એ બન્નેના નભાવમાં વનરાજીનો ફાળો છે. તેમના ખોરાકમાં કેટલી બધી ભાજી છે! ચોધરીનો કોઈ વાડો "ખાટોભાજ્યૉ" વગરનો તો હોય જ કેમ? આ પ્રિય ભાજી એ તો મહેનત લઈને ઉછેરેલી. પરંતુ તે સિવાય વનરાજીમાંથી મેળવેલી ભાજીની વિવિધતા પણ વિપુલ છે. આ પ્રકારની વનરાજી ખાવાના ઉપયોગમાં લઈ શકાય, ફૂલોનાં શાક બનાવી શકાય, એ બધી બીનાને બિન આદિવાસી પ્રજા બહુધા આશ્ચર્યના ભાવે નિહાળે છે. આ પ્રજાની કેટલીક ભાજી આ રહી.

આમ્નાણ્યું ભાજ્યૉ.

આમલીનાં ફૂલ અને કૂંપળોની બનાવેલી ભાજી.

કટીનાણ્યું ભાજ્યૉ.

કટોલાનાં પાનની બનાવેલી ભાજી.

કવ્લાણ્યું ભાજ્યૉ.

કોળાના વેલાના કુમળા ભાગમાંથી બનાવેલી ભાજી.

ખાટો ઘોલ.

લૂણીની ભાજી.

ખાટો ભાજ્યૉ.

ચોધરીઓની અત્યંત પ્રિય તે "ખાટી ભાજી."

ચૂચણ્યું ભાજ્યૉ.

ચૂચણ્યો નામની વનરાજીની ભાજી.

ટૅરાણ્યું ભાજ્યૉ.

ટેરાનાં પાનની ભાજી.

દેવસીરાણ્યું ભાજ્યૉ.

આ નામના છોડની ભાજી.

લૅંબડાણ્યું ભાજ્યૉ.

આ નામના વેલાની ભાજી.

વસાનાણ્યું ભાજ્યૉ.

વસંતવેલની ભાજી.

સૂરૂવારાણ્યું ભાજ્યૉ.

આ વેલાનાં પાનની ભાજી

સેહગલાણ્યું ભાજ્યૉ.

આ વૃક્ષનાં પાનની ભાજી.

વળી "ગાગદો" અને "માણ્સૅકટૉ" આ બન્ને વૃક્ષનાં ફૂલ પણ રાંધીને ખવાય છે.

આ સિવાયની તો કંઈ કેટલીયે વનરાજીની ભાજી અને કેટલાંયે ફૂલોનાં શાક આ પ્રજાના ખોરાકમાં વણાયેલાં છે.

આ ઉપરાંત જંગલનાં અનેક પશુપક્ષીઓ અને નદી–કોતરડાંઓનાં માછલાં–કરચલાંઓ પણ આ પ્રજાની ખાદ્ય સામગ્રી જ છે, તે વાત પણ, આ શબ્દસૃષ્ટિ દ્વારા જાણવા મળે છે. આમ ન હોય તો "ડોસીણ્યો" નામનું પક્ષી મારવાનું તીર, "ટાણ્યૉ" નામે પક્ષીઓ પકડવાનું સાધન, "મૂસૉ" નામનાં માછલીઓ પકડવાનાં જુદાં જુદાં કદ–માપનાં પીંજરાંઓ અને આના જેવા બીજા ઘણા શબ્દો આખા સમાજમાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત શાને હોય?

ખાનપાન ઉપરાંત આ પ્રજાનાં અન્ય – આર્થિક, ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક,– પાસાંઓમાં પણ આ સૃષ્ટિ કેવી સજીવ છે! પોતાના સામાન્ય વપરાશની અને ઘણીખરી ખેતી અંગેની નાની મોટી ચીજવસ્તુઓ પણ આ પ્રજા પોતાની આજુબાજુના જંગલની પેદાશમાંથી સરજી લે છે.

એની, ગોળામાંથી પાણી લેવાની "ડોવ્ડી" કે "ડોવ્ડૉ" એ સીધું ડોવડાના વેલાનું ફળ જ. આ ફળ સુકાય ત્યારે તેમાં આગળ પાછળ કાણું પાડીને તેણે પોતાની જરૂરિયાત અર્થે તેનો મજાનો ઉપયોગ કરી લીધો છે. આવાં જ છે તેનાં "ચાલ્લા–ચાલ્લી" (નાના મોટા ચાળણાઓ). નરી વાંસની બનાવટ. "ધડગડૉ" ને એક આવું જ બીજું રાચ ગણાવી શકાય. વરસાદ વખતે આ પ્રજા આનો ઉપયોગ વરસાદથી બચવામાં કરે છે.

કોઈ કોઈ વિસ્તારમાં તો ગાડાંની ધરી અને પૈડાંને અટકાવી રાખતો ખીલો એ બન્ને પણ લાકડાનાં જ. તાડના કે તેવા બીજા કોઈ વૃક્ષના વિશાળ થડને કોરીને મૂકી દીધું એટલે થઈ ગયો "કોચટો". આ જ તે તેમનાં ઢોર માટેનો હવાડો.

આ નાની સરખી શબ્દાવલિમાં ય કેટલાં બધાં ઝાડપાન છે! સવા-સોની સંખ્યા તો સહેજે હશે. આર્થિક જીવન ઉપરાંત પ્રજા જીવનનાં

અન્ય પાસાંઓ પણ આથી અલિપ્ત તો શાનાં રહે? અનેક મૂળિયાંઓ, પાંદડાંઓ, ફૂલો, ફળો, ઇત્યાદિનો ઓસડિયાંઓ તરીકેનો ઉપયોગ પણ જરૂર પ્રચલિત હોવો જ જોઈએ. આ શબ્દાવલિમાંના "કાચરો", "ભૂવરૅ કૉવલે", "જાડગકઊલ", "તુવારવેનો", "ભાજૂડો", ઇત્યાદિ શબ્દો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવે છે.

આ ઉપરાંત આ પ્રજાના સામાજિક રીતરિવાજોમાં પણ વનરાજી વણાયેલી છે. પરણ અને મરણ જેવા બધા જ પ્રસંગોએ એક યા બીજા પ્રકારે કોઈ ને કોઈ વનરાજીનું મહત્ત્વ સ્વીકૃત હોવાનું જાણવા મળે છે.[૭] આનાં કેટલાંક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

લગ્ન :

૧. લગ્નના માંડવાની થાંભલીઓ કાકડાના ઝાડની હોય તો સારું. જો બધી જ થાંભલીઓ આ ઝાડની શક્ય ન હોય તો છેવટે એક મુહૂર્તની થાંભલી તો કાકડાની જ હોવી જોઈએ.
૨. માંડવા ઉપર જામણ અથવા જાંબુડાના ઝાડની ડાળીઓ નાંખવી જોઈએ.
૩. રાંડેલી સ્ત્રી જ્યારે ફરી પરણીને સાસરે સિધાવે ત્યારે કોડિયાંની હાર આકડાને ચડાવવી જોઈએ.
૪. અને છાંડેલી જો ફરી પરણીને સાસરે જાય તો કોડિયાંની એક હાર ઓરડીએ બાંધવી પડે છે.

મૃત્યુ :

૧. નનામી ડાંગરનાં મૂળિયાંમાંથી બાંધવામાં આવે છે.
૨. મડદાને ખાખરાનું દાતણ કરાવવામાં આવે છે.
૩. દહાડાના દિવસે મડદું બાળ્યું હોય ત્યાં, ક્રિયામાં, કાકડાની અને સાગની એ એ મળીને ચાર થાંભલીઓ રોપે છે.

આમ આ પ્રકારના સામાજિક રિવાજોમાં અમુક પ્રસંગે અમુક જ એમ નિયત વનરાજીનું મહત્ત્વ જણાય છે.

આ ઉપરાંત અમુક વૃક્ષોની ઉપર કે નીચે અમુક દેવ કે ભૂતનો વાસ કલ્પેલો હોય છે.

---

૭. શ્રી. નગીનભાઈ ચોધરી (કણઝોડ) તથા શ્રી રામસિંહભાઈ ચોધરી, (મોરીઠા : માંડવી તાલુકો) સાથેની તા. ૧૮-૮-૬૭ના રોજની વાતચીત પરથી.

અલંકાર :

રીતરિવાજો ઉપરાંત અલંકારોમાં પણ આની અસર જોવા મળે છે ખરી. ઘાસમાંથી બનાવેલી "ગળઠી" એ સુવર્ણની કંઠી જેવી જ બારીક ગૂંથેલી હોય છે. હોળી પર બહાર નીકળી પડતા ઘેરૈયા "ગોટી" નાં ફૂલોને કાનમાં ખોસીને ખેલતા-કૂદતા જતા હોય છે.

આમ આ પ્રજાના આખા જીવનમાંથી જંગલ ડોકાયા કરે છે. અહીં તો શબ્દોને આધારે જ એક ઝાંખી કરાઈ છે. તેમ છતાં આટલી નાની શબ્દ-સામગ્રી પરથી આ પ્રજા અને જંગલની એકરૂપતાનો ખ્યાલ તો જરૂર ઊભો થાય છે.

સામાજિક ભેદ :

આવો જ બીજો મુદ્દો, આદિવાસી પ્રજાની બિનઆદિવાસીઓ સાથેની સામાજિક ભિન્નતા છે, તેને સમજવા અંગેનો છે. અહીં, શબ્દાવલિમાંથી નીચેના કેટલાક શબ્દો વડે આ વાત સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

૧. અરવાણ ૨. એસ઼ેનારી ૩. બોકૉ કાડવૉ ૪. ડગ્બીરો

અરવાણ :

આનો ગુજરાતીમાં અર્થ "કન્યા સાસરે જાય ત્યારે તેની સાથે જતી સખી." એમ કર્યો છે. પરણીને કન્યા જ્યારે સાસરે જાય છે ત્યારે તેની સાથે તેની નજીકની કે દૂરની સગી હોય તેવી કુંવારી છોકરી પણ કન્યાની સંગાથે આવે. કન્યાપક્ષનાં માણસો કન્યાને પાછી તેડવા આવે ત્યારે આ બન્નેને તેઓ પાછી તેડી જતાં હોય છે. અને કોઈ વાર તો આ "અરવાણ" કન્યાના સાસરાના ગામમાં જ પોતાનું પણ આટલા દિવસમાં ગોઠવી પાડતી હોય છે.

એસ઼ેનારી :

"લગ્ન કર્યા વિના માનેલા પતિના ઘરમાં આવી જતી સ્ત્રી" એમ આ શબ્દને સમજાવ્યો છે. આનો સમાનાર્થી શબ્દ ગુજરાતીમાં હોવાની મારી જાણ નથી. આ સ્ત્રીને, આપણે, ઉજળિયાતોમાં પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીની સાથે સરખાવી શકીએ. પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીને, બહુધા, પતિ સિવાયના સહુ થોડા વખત સુધી જેમ તે કંઈક ઠપકાપાત્ર હોય તેવો ભાવ દર્શાવતા હોય છે, તેવું જ અહીં જોવા મળે છે. પતિ પોતાની પત્નીને બહુ ધમકાવીને ઘરમાંથી ચાલી જવાનું કહેતો હોય તો કોઈક બટકબોલી પત્ની કહેશે

"હાંઈ કાંઈ એસેનારી નીં પાસી કેંહ કરીન જાઉમ્" હું કાંઈ એમ જ આવેલી નથી, શાની ચાલી જાઉં ? અર્થાત્ "એસેનારી" ને "અ – એસેનારી"ઓ કંઈક આ રીતે જોતી હોય છે.

બોકો કાડવો :

"પરણ્યા વિના ગર્ભ રહેવો" આ પ્રમાણે તેનો ગુજરાતીમાં અર્થ આપ્યો છે. સામાજિક ભેદોને સૂચવતા હોય તેવા શબ્દોને ખાસ સમજવા પડતા હોય છે. ગુજરાતની બિનઆદિવાસી પ્રજામાં આમ બનવું તે જે તે સ્ત્રી માટે જેવો જીવનમરણનો પ્રશ્ન બની રહે છે, તેવું અહીં નથી. આવી સ્ત્રીનો કોઈ હાથ નહીં ઝાલે એ ભીતિ અહીં નથી.

ડગ્બીરો :

આનો અર્થ છે "પરણ્યા વિના પેદા થયેલું બાળક" આ પ્રકારનાં બાળકો અને તેમની માતાઓ સમાજની અત્યંત તિરસ્કૃત વ્યક્તિઓ હોવાનું જણાતું નથી.

આ પ્રત્યેક શબ્દને તેની પૂર્વભૂમિકા છોડીને માત્ર ગુજરાતી સમાનાર્થી જોઈને જ સમજવામાં આવે તો આ પ્રજાને યથાર્થરૂપે સમજી શકાશે નહીં. અને યથાર્થરૂપે સમજવા માટે જે સામાજિક ભેદ છે તે જાણવો જરૂરી છે. આ પૂર્વભૂમિકાનો ખ્યાલ ન હોય તો આ શબ્દો વડે ઊભું થતું આ પ્રજાનું ચિત્ર કેટલું બધું ધૂંધળું રહી જાય ! આ ચિત્ર દોરવાનું છે તે કોઈ સમાજ-શાસ્ત્રીએ, અહીં તો શબ્દો પોતે જ જે બોલે છે તે વડે માત્ર રેખાઓ આંકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

આ પ્રજાને યથાર્થપણે સમજવા માટે આવા જે જે સામાજિક ભેદો હોય તેની જાણકારી શું અનિવાર્ય નથી કે ?

ગુજરાતના આદિવાસી અને બિનઆદિવાસી પ્રજાજીવન વચ્ચે જે જે ભેદ હોય તેને વ્યવસ્થિતપણે બહાર આણવામાં આવે તો બન્ને પ્રજાઓને એકમેકને સમજવામાં આવી સામગ્રી ઉપકારક થઈ પડે તેમ અમારું માનવું છે.

પરંતુ આવા ભેદોને પામવા માટે એ જાતિના સમગ્ર જીવનનો અભ્યાસ જરૂરી બને છે. તેમના જીવનનાં વિભિન્ન પાસાંઓને જુદાજુદા કોણથી જોવાયા બાદ તે બધાંમાંથી કોઈ એક અખિલાઈનું ચિત્ર ઊઠવાનો સંભવ છે. સંસ્કૃતિનું વહેણ ચાલી રહ્યું છે તેને સતત ગતિ આપનાર બળોમાં ભાષા પણ છે એમ કહી શકાય. સમાજ આ બળથી સંકળાયેલો રહેતો હોય છે.

ભાષા, આમ, સમાજને સાંકળતી જે તે સમાજને સ્વીકૃત એવા ધ્વનિઓની એક વ્યવસ્થા છે.

કોઈ પણ સમાજ પોતાની આ વ્યવસ્થા વડે પોતાનો વાગ્વ્યવહાર સારી રીતે ચલાવતો હોય છે. પોતાના આંતરવ્યવહારમાં નાનામાં નાના ભાષાસમાજને પણ પોતાની આ વ્યવસ્થા ઊણી પડતી નથી હોતી. કોઈ પણ આદિવાસી સમાજ આનાં દૃષ્ટાંતરૂપ છે. પ્રત્યેક આદિવાસી સમાજ પોત-પોતાના સમાજની બોલીઓ દ્વારા આંતરવ્યવહાર ચલાવતો હોય છે. તેમાં એકમેકને ન સમજે એવું બનતું હોવાનું જણાયું નથી.

અહીં ચોધરી આદિવાસી સમાજની આંતરવ્યવસ્થાના એક અંશને જોવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આ અંશ તે શબ્દભંડોળ.

૩. ચોધરી બોલી :

આ બોલી વિષે મારી જાણ છે ત્યાંસુધી લિંગ્વિસ્ટિક સર્વે ઑફ ઇન્ડિયાના ખંડ ૯ ના ત્રીજા ભાગમાં જ્યૉર્જ ગ્રિયર્સને જે કંઈ વિચારણા કરી છે તે સિવાય અન્ય કશું જ સાહિત્ય ઉપલબ્ધ નથી. આ શબ્દભંડોળને જોતાં આ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિકોણ પણ નજર સમક્ષ રાખવો જોઈએ.

અનેક પ્રકારનાં કારણોસર નાનાં નાનાં જૂથોની બોલીઓ અન્ય ભાષા-બોલીઓ સાથે સંપર્કમાં આવી રહી છે તેવા વખતે આવાં શબ્દભંડોળો એકત્રિત થઈ જાય તો ભાવિમાં તે અનેક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી બની શકે. આ મુદ્દો નજર સમક્ષ રાખીને દક્ષિણ ગુજરાતની આ એક આદિવાસી જાતિમાં પ્રચલિત શબ્દો એકઠા કરીને તેને શાસ્ત્રીય રીતે મૂકવાનો અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે.

મુખ્ય ઈન્ફૉર્મન્ટ પાસેથી પ્રસ્તુત સામગ્રી ધ્વનિસંજ્ઞાઓમાં મુદ્રિત કરીને તેનું ગુજરાતી લિપિમાં લિપ્યન્તર[1] (Broad transcription) કર્યું છે. આ પછીથી સમગ્ર સામગ્રીને સુરત જિલ્લાના ચોધરીઓના વિપુલ વસવાટવાળા વિસ્તારોમાં ફરીને ચકાસી જોઈ છે. આવી ચકાસણીમાં જ્યાં જ્યાં નોંધપાત્ર ભેદ જણાયા છે તેનો પણ ઉલ્લેખ યોગ્ય સ્થળે કરવામાં આવ્યો છે.

" બોલી " શબ્દ અહીં તેના પારિભાષિક અર્થમાં વાપરવામાં આવ્યો નથી. અહીં તો બોલી વિષે " બોલચાલની લિપિરહિત ભાષા " એવી જે સામાન્ય છાપ પ્રવર્તે છે તે અર્થમાં આ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે. આથી, દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી જાતિ પોતાના

વાગ્વ્યવહારઅર્થે જે વાગ્રૂપનો ઉપયોગ કરે છે તે "ચોધરી બોલી" તેવા સામાન્ય અર્થમાં, અહીં, આ શબ્દને સમજવાનો છે.

આ શબ્દાવલિ આમ દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી નામક આદિવાસીઓની છે. આ જાતિ મુખ્યત્વે સુરત જિલ્લામાં વસેલી છે. આ જિલ્લામાં પણ વ્યારા-વાલોડ-બારડોલી તરફનાં ઉચ્ચારણો અને માંડવી તાલુકાનાં ઉચ્ચારણોમાં થોડો તફાવત પડતો જણાય છે. ઉચ્ચારણ અંગેની ચર્ચામાં આની નોંધ લેવામાં આવી છે.

આ શબ્દાવલિમાં કુલ્લે ૨૭૫૫ શબ્દો સંગ્રહાયા છે.

અમે આને શબ્દાવલિ સહેતુક કહી છે. આ શબ્દકોશ નથી. શબ્દકોશમાં શબ્દની વિભિન્ન અર્થરચનાઓની અપેક્ષા રહે છે. જ્યારે શબ્દાવલિ પ્રચલિત મુખ્ય અર્થને નોંધીને સંતોષ માની શકે છે. આવી અનેક શબ્દાવલિઓ શબ્દકોશની રચનામાં અત્યંત ઉપયોગી બનતી હોય છે.

આ શબ્દાવલિ ચોધરી – ગુજરાતી – અંગ્રેજી છે. સૈદ્ધાન્તિક રીતે જોઈએ તો એક ભાષાને બીજી ભાષામાં ઉતારવી તે લગભગ અશક્ય કહી શકાય તેવું કાર્ય છે. તેમ છતાં વ્યાવહારિક ઉપયોગ અર્થે આંતરભાષી શબ્દકોશો રચાતા હોય છે. આવા શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ જે તે ભાષાઓના ભાષાસમાજની પારસ્પરિક સંસ્કૃતિની ઊંડી સમજણ માગી લેતાં હોય છે. આવી સમજણનાં પ્રમાણ પ્રમાણે આંતરભાષી શબ્દકોશોના અર્થોનું જોમ જળવાવાનું. આ દૃષ્ટિકોણથી જોતા આદિવાસી પ્રજાઓની ભાષા–બોલીઓના શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ વિશેષ સંભાળ માગી લે છે તે વાત આપણે ઉદાહરણો સાથે આગળ જોઈ છે.

આ પ્રકારના શબ્દોના અર્થો જે જે વિષયને લગતા હોય તે તે વિષયની ખાસ સજ્જતા માગી લેતા હોય છે. અહીં તેવી સજ્જતાથી અર્થો આપવામાં આવ્યા નથી. જ્યાં જ્યાં ચોધરી શબ્દ વડે દર્શાવાતા આવા શબ્દોના ગુજરાતી સમાનાર્થી શબ્દની ચોક્કસ માહિતી નથી તેવા શબ્દાર્થોમાં "એક વૃક્ષ," "એક પક્ષી," "એક પશુ" એમ આપીને જ સંતોષ માન્યો છે. આ પ્રકારના શબ્દોના ગુજરાતી–અંગ્રેજી સમાનાર્થી શબ્દો તદ્વિદો દ્વારા અપાય તે વિશેષ ઇષ્ટ ગણાય. અમે, અહીં, તેવા શબ્દોની વિગતમાં જવાનું, આ હેતુથી ટાળ્યું છે.

ચોધરી ઉચ્ચારણ :

આ બોલીના ધ્વનિઘટકોને હજી નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યા નથી. આ પહેલાં, ભીલી – ગુજરાતી શબ્દાવલિમાં (ભીલી – ગુજરાતી શબ્દાવલિ, ૧૯૬૫,

પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૩) અમે દર્શાવ્યું છે તેમ ધ્વનિઘટકની નિશ્ચિતિ એ જે તે બોલીની લિપિરચના માટે અત્યંત આવશ્યક છે. આ પછીથી જ લિપિરચના થાય તે આદર્શ સ્થિતિ છે. પરંતુ એકત્રિત કરેલી સામગ્રી ધ્વનિઘટકોને મહદંશે સૂચિત કરી દે તેટલા પ્રમાણની (લગભગ બે હજાર અને તેથી વધારે શબ્દોનું ભંડોળ, અમને લાગે છે કે, ધ્વનિઘટકોની નિયતિ માટે પૂરતું છે.) હોય તો કોઈ ખાસ અપવાદોને બાદ કરતાં ધ્વનિઘટકોની નિશ્ચિતિનું માપ સંશોધકને મનોમન આવી ગયેલું હોય છે. અને આના આધારે તે લિપ્યન્તર (Broad transcription) કરવા સમર્થ બને છે. આવા લિપ્યન્તરમાં નાના ફેરફારોનો હંમેશાં અવકાશ રહેલો હોય છે. અહીં, અમે આ પ્રકારનું લિપ્યન્તર આપીએ છીએ. વાચક જોશે કે ચોધરી બોલીનું સારું એવું શબ્દભંડોળ અહીં મૂકવામાં આવ્યું છે. આની લિપિરચના અમે ગુજરાતી લિપિને નજર સામે રાખીને કરી છે. ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના શિક્ષણ અને ઇતર સમાજ સાથેના વ્યવહારની ભાષા ગુજરાતી હોઈ, અમે તે ભાષાની લિપિ જરૂરી ફેરફારો સાથે આ બોલીના લેખન માટે પ્રયોજી છે.

ઉચ્ચારણ :

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરતી વખતે મુખ્યત્વે ગુજરાતી ભાષક અને વાચકને નજર સમક્ષ રાખેલ હોવાથી આ બોલીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીનાં તેવાં ઉચ્ચારણો સાથે સરખાવાયું છે, જેથી ગુજરાતી ભાષકને આ બોલીના તદ્દન જુદા પડતા ધ્વનિઓનો સહજ ખ્યાલ આવે. આમ, આ પ્રકારની સરખામણી પાછળ ગુજરાતી ભાષકને ચોધરી ઉચ્ચારણ પકડવામાં મદદરૂપ થવાનો આશય રહેલો છે. આ હેતુ અર્થે જ આવા પ્રકારની સરખામણી કરી છે. બાકી તો કોઈ પણ બે ભાષા–બોલીના ધ્વનિઓ સરખા અથવા એકના બીજી જેવા છે એમ કહેવું તે યથાર્થ નથી. વાચકો આ પુસ્તિકાના ઉપયોગ વખતે આ મુદ્દો સમજીને આગળ ચાલે તેવી વિનંતી છે.

સ્વરો :

ચોધરી અ઼ આનું ઉચ્ચારણ કરવા માટે ગુજરાતી ભાષકે ગુજરાતી ઉચ્ચારણ "અ" અને "ઓ" ની વચ્ચેનું કરવું જોઈએ. ગુજરાતીમાં એ પ્રકારનું ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક નથી પરંતુ આ બોલીમાં આ ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક હોવાનો પૂરો સંભવ છે. અર્થાત્ ચોધરીનો "અ" અને "અ઼" એ બે સ્વતંત્ર ઘટકો હોવાનું જણાય છે. દા. ત. ચોધરી 'કડ઼ાં ન. એક પ્રકારનો

ભાત, પરંતુ "કૢડ઼ાૢ" ન કહું. આમ આ ઉચ્ચારણ ગુજરાતી ભાષક માટે નવું હોઈ, પ્રયત્નસાધ્ય બની રહે છે.

ચોધરીમાં બધા મળીને સંભવિત સ્વર ઘટકો નીચે પ્રમાણે જણાય છે: [અ઼], આ, ઈ, ઊ, એ, ઍ [ઍ઼], ઓ, ઑ. શિષ્ટમાન્ય ગુજરાતીના સ્વર-ઘટકો કરતાં આમાં ઉપર વર્ણવેલો [અ઼] ધ્વનિ વધે છે. આ ઉપરાંત બીજો ધ્વનિ [ઍ઼] પણ આ બોલીમાં જુદો ઘટક નીકળે તેવી સંભાવના નકારી શકાય તેમ નથી. આ દૃષ્ટિએ તેને આવા કૌંસમાં મૂકેલ છે. ગુજરાતી લિપિમાં હ્રસ્વ અને દીર્ઘને સૂચવતાં ચિહ્નો વપરાય છે તે આજની ગુજરાતીમાં ભિન્ન ઘટકોનાં દ્યોતક નથી એટલી વાત અહીં સ્પષ્ટ કરવાની અમને જરૂર જણાય છે. એટલે આ બોલી માટે પ્રયોજાયેલી ગુજરાતી લિપિની સંજ્ઞાઓ (કહો કે ચિત્રો) જરૂરિયાત પ્રમાણે અપનાવેલી છે. ભાષા અને લિપિ રૂપક અલંકાર નથી. બંને જુદી જુદી સાંસ્કૃતિક ઘટનાઓ છે. બંનેનો વિચાર જુદી જુદી રીતે કરવો જોઈએ. ભાષા સમાજને સાંકળે છે. કોઈ પણ ભાષાના ધ્વનિઘટકોનું દૃશ્યમાન સ્વરૂપ રચાય ત્યારે જ તેની લિપિયોજના થઈ ગણાય. આવી યોજના થયા બાદ જે તે ભાષાસમાજમાં લેખનની એકવાક્યતા જળવાય તેટલા માટે આ યોજનાનું નિયમન જરૂરી છે. આવું નિયમન તે જ જે તે ભાષાની જોડણી. આ વાત પરથી સહેજે સમજાશે કે કોઈ પણ ભાષાની જોડણી યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ એક જ પ્રમાણની નભી શકે નહીં કેમ કે ભાષા ગતિશીલ છે. આજે આપણે જે ગુજરાતી ભાષા બોલીએ છીએ તે ત્રણસો વર્ષ પહેલાંની ગુજરાતી કરતાં જુદી છે તે સિદ્ધ કરવાનું બાકી રહ્યું નથી. હવે જો કોઈ પણ એક ભાષાની લિપિયોજનામાં પણ આંતરે આંતરે પુનર્યોજનાની આવશ્યકતા ઊભી થતી હોય તો જ્યારે એક ભાષાની લિપિ કોઈ અન્ય યોજનાના ધ્વનિઘટકોની સંજ્ઞા માટે પ્રયોજાય ત્યારે જે ભાષા માટે પ્રયોજવામાં આવે છે, તેમાં, જેની ભાષા સંજ્ઞાઓ વડે પ્રયોજાય છે તે કરતાં વધતાઓછા ધ્વનિઘટકો હોય તેનું શું? આવા ઘટકોની સંજ્ઞા કોઈ પણ રીતે સૂચવાય ત્યારે જ જે તે ભાષાની યોગ્ય લિપિ થઈ ગણાય. આમ હોવાથી આ બોલીને જ્યારે ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં આવશ્યક વધારા–ઘટાડા ગુજરાતી લિપિમાં થવાના જ. અને આમ થવાથી ગુજરાતી જોડણી, સ્વાભાવિક રીતે જ અહીં લાગુ પડશે નહીં. ભાષા અને જોડણીને જુદા સ્તર પરથી જોવાની ટેવ હશે તેઓને આમાં ગુજરાતી જોડણીનો પ્રશ્ન લાવવાની સહેજે જરૂર નહીં જણાય તેમ અમારું માનવું છે. ચોધરીમાં ગુજરાતી 'અ' લિપિસંજ્ઞાથી દર્શાવાય છે તે પ્રકારના ધ્વનિઘટક ઉપરાંત

એક એવો સંભવિત ઘટક છે કે જે ગુજરાતીમાં નથી પ્રવર્તતો. આથી ગુજરાતીમાં તેની ભિન્ન સંજ્ઞા પણ નથી. ત્યારે ચોધરીમાં તો આવા 'અ' થી ભેદ દર્શાવવા બીજી સંજ્ઞા આપવી જ પડશે. અહીં ગુજરાતી પ્રમાણે એક જ "અ" રાખવાથી કામ સરવાનું નથી. અમે ચોધરી ઘટકનો આ ભેદ "અ" ની નીચે નુકતો મુકીને [અ઼] કરેલ છે. આમાંથી સ્વાભાવિક રીતે જ એ ફલિત થશે કે કોઈ એક બીજી ભાષાલિપિને દર્શાવવામાં ગુજરાતીનાં લિપિચિહ્નો ઉપયોગમાં લેવાય ત્યારે તે લિપિચિહ્નો ઉપયોગ કર્યો તે તો એક પ્રકારની સરળતા માટે છે, તેમાં પેલી ભાષા–લિપિને યોગ્ય તેવા વધારા–ઘટાડા થાય જ નહિ તેમ માનીને ચાલવામાં ભાષા સમજની કચાશ છે. ઉદાહરણ લેવાથી આ વાત સ્પષ્ટ થશે. ચોધરીમાં, માન્ય ગુજરાતીનો, જે 'ળ' લિપિસંજ્ઞા વડે દર્શાવાય છે તે ધ્વનિઘટક છે જ નહીં ગુજરાતી [ળ] નો ચોધરીમાં [લ] થાય છે. આમ હોય તો ચોધરી મૂળાક્ષરોમાં 'ળ' રાખવો જરૂરી છે ખરો? અમે આનો ઉત્તર "ના" આપીએ છીએ. ત્યારે ગુજરાતી 'ળ' ને બદલે સ્વાભાવિક રીતે જ ચોધરીમાં 'લ' જ લખાવાનો. આમ કરવાથી ચોધરી બોલી તેના યોગ્યરૂપે (as it is) મૂકી છે તેમ કહી શકાય. આવું જ અન્ય ઘટકોનું સમજવું. વધારાની હોય તેવી લિપિસંજ્ઞાઓ કાઢી નાંખવી અને જરૂરી હોય તે ઉમેરીને જ યોગ્ય લિપિયોજના કરી શકાય.

ચોધરીમાં 'ઇ, ઈ,' એવા બે ઘટકો જણાતા નથી. આથી એક ઘટક માટે માત્ર 'ઈ' નિશાની રાખવામાં આવી છે. તેવું જ બને છે, 'ઊ' વિષે પણ. અહીં એ પ્રશ્ન જરૂર ઊઠે ખરો કે ગુજરાતી લિપિમાં 'ઇ–ઈ, એવી બે ભિન્ના સંજ્ઞાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ જ શા માટે પસંદ કરી? આના ઉત્તરમાં એમ કહેવું જોઈએ કે તેવી પસંદગી પાછળ માત્ર યદચ્છા જ છે. જો બે ઘટકો જુદા હોત તો આવી પસંદગીને અવકાશ ન હતો. પરંતુ અહીં રજૂ કરેલી સામગ્રી આવા બે ઘટકો દર્શાવતી નહીં હોવાથી આમ થઈ શક્યું છે. આના બદલે હ્રસ્વસંજ્ઞા પણ યોજી શકાય. આનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીમાં થતા ઈ ના ઉચ્ચારણ જેવું કરવું. આવું જ બને છે 'ઊ' વિષે. ગુજરાતીમાં આ અંગેની જે બે ભિન્ન સંજ્ઞાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ 'ઊ' ની સંજ્ઞા અહીં પ્રયોજવામાં આવી છે.

એ/ઍ નો ચોધરીમાં ધ્વનિઘટકાત્મક ભેદ છે. આમ હોવાથી તે બંને ઘટકોને જુદા દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિમાં વપરાય છે તે જ બંને ચિહ્નો એ/ઍ અહીં પ્રયોજ્યાં છે. આ બંનેથી એક નિમ્નઘટક પણ હોવાની અમને

શંકા છે. આ પ્રસ્થાપિત કરવા વિશેષ સામગ્રી (Data) જરૂરી બને છે. આથી આ ધ્વનિને અમે કૌંસમાં દર્શાવેલ છે. આના માટેની સંજ્ઞા [ઍ] રાખવામાં આવી છે.

આ સિવાયના ‘અ’ અને ‘આ’ માટે ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞાઓ જેમની તેમ રાખી છે. આમ સમગ્ર રીતે ચોધરી સ્વરોને નીચે પ્રમાણેની લિપિસંજ્ઞાઓ વડે દર્શાવવામાં આવેલ છે.

અ, આ, ઈ, ઊ, એ, ઍ, [ઍ] ઓ, ઑ

આ પ્રત્યેક સ્વરોનાં ભેદસૂચક દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે.

ખલ (ન.) મધપૂડાની પીળાશવાળી પટ્ટી
ખ઼લ (પુ.) ખોળ
કરો (પુ.) કરો, ઘરની પાછલી દીવાલ
કારૉ (ન.) એક પક્ષી
આણ્ડૉ (ન.) વૃષણ
ઈણ્ડૉ (ન.) ઈંડું
ઊણ્ડૉ (વિ.) ઊંડું
કૉદરી (સ્ત્રી.) રાંધેલા ચોખા
કૉદરે (ન. બ. વ.) કોદરા
[કૉપહા (પુ.) કપાસ
અ઼પસે઼ (પુ.) ઉપવાસ
ક઼કહે (પુ.) ઘોંઘાટ]
વલે (અ.) તરફ
વ઼લે (સ્ત્રી.) બૂરી દશા
ઊન્દો (પુ.) ખેતીનું એક સાધન, સમાર
ઊન્દૉ (વિ.) ઊંધું

વ્યંજનો :

ચોધરી વ્યંજનોને દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિનો ઉપયોગ કર્યો છે માટે ગુજરાતી ભાષકો જે તે લિપિસંજ્ઞાનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતી લિપિ ચિત્રોનાં ઉચ્ચારણ પ્રમાણે કરવા, સ્વાભાવિક રીતે જ, પ્રેરાશે. આ બોલીનાં કેટલાંક ઉચ્ચારણો ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવેલાં તેવાં ઉચ્ચારણો કરતાં જુદાં પડે છે. આથી ગુજરાતી ભાષકને ચોધરી ઉચ્ચારણ જુદું છે તે ખ્યાલ આવે તે માટે જુદાં ઉચ્ચારણોની અહીં વિશેષ નોંધ લેવામાં આવી છે. ચોધરીમાં

બધા જ વર્ગના (Aspirated voiced stops) મહાપ્રાણ ઘોષ સ્ફોટકોનું ઉચ્ચારણ અલ્પપ્રાણ અઘોષ ‘હ’કાર યુક્ત થાય છે. એટલે કે ગુજરાતી ઘ, ઢ, ધ, ભ વગેરેનું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં અનુક્રમે ક, ચ, ટ, ત, પ, + અઘોષ ‘હ’કાર વાળું કરવું. ઉ. ત. ગુજરાતી ‘ઘર’ શબ્દનું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં ક + ‘હ’કાર એટલે (ક^{હ}) જેવું, ગુજરાતી ‘ઝગડવું’ (ચ઼ગીડ઼વો)માંના ‘ઝ’નું ચૌધરીમાં ચ + ‘હ’કાર એટલે (ચ^{હ}) જેવું, ગુજરાતી ‘ઢેકું’ (ટ^{હ}ેકો)માંના ‘ઢ’નું ચોધરીમાં ટ + ‘હ’કાર એટલે ટ^{હ} જેવું, ગુજરાતી ‘ધજા’માંના ‘ધ’નું ચોધરીમાં ત + ‘હ’કાર એટલે (ત^{હ}) જેવું, ગુજરાતી ‘ભીખ’માંના ‘ભ’નું પ + ‘હ’કાર એટલે (પ^{હ}) જેવું, ઉચ્ચારણ કરવું.

અહીં એક બીજા મુદ્દાની પણ નોંધ લેવી જરૂરી જણાય છે. ઉપર વર્ણવેલા ધ્વનિઓના ઉચ્ચારણમાં આ બોલીમાં સ્થળ પરત્વે પણ ભેદ માલૂમ પડે છે. આ ભેદ ખાસ કરીને “ઘ” અને “ભ” વિષયક નોંધવામાં આવ્યો છે. આ બે ઉચ્ચારણો ચોધરીમાં સામાન્યતયા ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ‘ક^{હ}’ અને ‘પ^{હ}’ જેવાં થાય છે, પરંતુ તે સુરત જિલ્લાના ઊંડાણવાળા અને કેળવણીની વિશેષ અસર નથી થઈ તેવા વિસ્તારોમાં (ઉ. ત. માંડવી વિસ્તાર) પ્રચલિત છે. પણ આ બંને ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ બારડોલી, વાલોડ અને વ્યારાના વિસ્તારોમાં ‘ખ’ અને ‘ફ’ માં વિકસ્યું જણાય છે. ઉદાહરણથી આની સ્પષ્ટતા થશે. ગુજરાતી ઘર માટે સામાન્ય ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં “ક^{હ}ર” થશે પરંતુ ઉપર્યુક્ત વિસ્તારમાં “ખર” એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. તેવી જ રીતે ગુજરાતી “ભીખ” નું સામાન્ય ઉચ્ચારણ “પી^{હ}ખ” જેવું થશે પરંતુ આ વિસ્તારોમાં “ફીખ” એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. આ પ્રશ્ન દ્વિભાષિકતા (Bilingualism) ના દૃષ્ટિકોણથી તપાસાય તો ગુજરાતી ધ્વનિઓનું ચોધરી ભાષકમાં કેવું સ્વરૂપ થયું છે તે વિષે માહિતી ઉપલબ્ધ થાય. અહીં તો માત્ર ગુજરાતી ભાષકના ઉચ્ચારણવિષયક માર્ગદર્શન માટે આ ભેદ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે.

ચોધરીમાં [ઙ] અને [ઞ] બંને ‘ન’ ના પેટા ઘટકો હોવાની અમને શંકા હોવાથી તે ધ્વનિઓને સૂચવવા ઘટક તરીકે જુદી લિપિસંજ્ઞા યોજવી જોઈએ નહીં. પરંતુ આ અંગેની પણ ચોકસાઈ ન થાય ત્યાં સુધી અમે આ બંને ધ્વનિઓને સૂચવવા ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞા ‘ઙ’ અને ‘ઞ’ યથાવત રાખેલી છે.

ગુજરાતીના મૂર્ધન્ય પાર્શ્વિક (Retroflex lateral) “ળ” ની ચોધરીમાં ઉપસ્થિતિ નથી. આવા પ્રત્યેક ધ્વનિ માટે ચૌધરી ભાષક “લ” ઉચ્ચારે છે.

ઉ. ત. ગુજ અનુકૂળ, ચો. અનૂકૂલ, ગુજ. કળિયુગ, ચો. કલજૂગ, ગુજ. કળશિયો, ચો. કલઅહીયો, ગુજ. કેળું, ચો. કેલૉ, ઈત્યાદિ. ગુજરાતી "ళ" ઉચ્ચારણનું ચોધરીમાં ઘણા બધા કિસ્સાઓમાં "ન" ઉચ્ચારણ થાય છે. ઉ. ત. ગુજ. લાકડું, ચો. નાકડ઼ો, ગુજ. કાલ, ચો. કાની, ગુજ. ખાટલો, ચો. ખાટનો, ગુજ. ખીલી, ચો. ખીની, ઇત્યાદિ. ચોધરીમાં દીર્ઘત્વ (length) ઘટકાત્મક નીકળે તેમ જણાય છે. આના પ્રસ્થાપન માટે, જોકે, વિશેષ સામગ્રી અને તેની ચકાસણી જરૂરી ગણાય. કેટલાક ઉપલબ્ધ દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે. ટાલી (ક્રિ) ટાળી પણ ટા.લી (સ્ત્રી) તાળી; બેડ઼ો (ન) એક ઘરેણું પણ બે.ડ઼ો (ન.) એક ફળ.

તેવી જ રીતે દ્વિરુક્તિ (gemination) પણ ઘટકાત્મક જણાય છે. પરંતુ આ અંગે પણ વિશેષ સામગ્રી ચકાસ્યા પછી જ આખરી નિર્ણય કરી શકાય. એક ઉપલબ્ધ ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

ફાપો બફાફો (ન) પપૈયું

ફાપ્પો બફાફફો (ન.) એક પક્ષી

ચોધરીમાં વ્યંજનોની નીચે જ્યાં જ્યાં બિન્દી મૂકેલી છે ત્યાં પ્રસ્તુત ઉચ્ચારણ વ્યંજનમાં રહેલા સ્વર (જે ગુજરાતી લિપિમાં જુદો દર્શાવાતો નથી) ના 'અ઼' ના ઉચ્ચારણનું સમજવું. 'ડ' અને 'સ' આમાં અપવાદ છે. 'ડ' ની નીચેની બિન્દી અર્થાત ડ઼ તે ગુજરાતી 'ઝાડ'માંના 'ડ઼' ના ઉચ્ચારણને સૂચવે છે. આ બોલીમાં ડ અને ડ઼ ઘટકાત્મક હોવાથી તેની આ રીતે બે જુદી નિશાની રાખી છે. 'સ' ની નીચેની બિન્દી અર્થાત્ 'સ઼' તે 'સ' અને 'હ' ની વચ્ચેનું ઉચ્ચારણ જે સુરતી "પૈસો" શબ્દમાં થાય છે તેને સૂચવે છે. ઉપરાંત 'સ' ની નીચેની બીજી બિન્દી અર્થાત્ 'સ઼' ('સ'માંના 'અ' ના ઉપર વર્ણવેલાં) ઉચ્ચારણને સૂચવે છે.

બાકીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતી ભાષક પ્રયત્નપૂર્વક નહીં મેળવી લે તો પણ એકમેકને સમજવામાં બહુ મુશ્કેલી પડશે નહીં તેમ અમારું માનવું છે.

ચોધરીમાં સામાન્ય રીતે વ્યંજનના ઘટકોની રૂપરેખા આ પ્રમાણે આપી શકાય.

ક	ચ	ટ		ત	પ	ય	સ઼
ખ	—	ઠ		થ	ફ	ર	હ
ગ	જ	ડ	ડ઼	દ	બ	લ	
(ઘ)	(જ઼)	(ઢ)		(ધ)	(ભ)	વ	
[ઙ]	[ઞ]	ણ		ન	મ	સ	

આ ગોઠવણી ઉચ્ચારણમૂલક નથી આપી. ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞાઓની ગોઠવણીના ક્રમ મુજબની આપી છે. આમાંથી ગોળ કૌંસમાં આપેલા ઘટકોના ધ્વનિનું ઉચ્ચારણ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ગુજરાતી આવાં ઉચ્ચારણોથી ભિન્ન છે. ચોરસ કૌંસ વડે દર્શાવેલા ધ્વનિઓ તે "ન" લિપિસંજ્ઞા વડે દર્શાવેલા ઘટકના પેટા ઘટકો હોવાની અમારી શંકા છે. અત્યારે તો આ બંનેને "ઙ" અને "ઞ" એવી સ્વતંત્ર નિશાનીઓ વડે દર્શાવેલા છે.

પ્રત્યેક વ્યંજનના ભેદદર્શક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

ક	કારો	ન.	એક પક્ષી
ખ	ખારો	ન.	મીઠું, નિમક
ગ	ગાવૉ/ખાવૉ	ક્રિ.	ગાવું/ખાવું
ઘ	ઘાટૉ	ન.	ચણાનો પોપટો
ચ	ચાટો	વિ. હરાયું (ઢોર)	
જ	જાલૉ	ન. હાંડલું ધોવાનો કૂચો	
ટ	ટાલૉ	ન. તાળું	
ઠ	ઠાલૉ	ન. ઘંટીનું થાળું	
ડ	ડાલ	સ્ત્રી.	ડાળી
ઢ	ઢાલ	સ્ત્રી.	ઢાલ
ણ	જાણવો	ક્રિ.	જાણવું
	જામવૉ	ક્રિ.	જામવું
ત	તાકવૉ	ક્રિ.	તાકવું
થ	થાકવૉ	ક્રિ.	થાકવું
દ	દારવૉ	ન.	પીવાનો દારુ
ધ	ધારવૉ	ધારવું	
ન	નીલૉ	વિ.	(૧) લીલું (૨) કાચું
પ	પીલૉ	વિ.	પીળું
ફ	ફોકડ઼ૉ	ન.	ફોકડી નામનું પ્રાણી
બ	બોકડ઼ૉ	ન.	બકરું
ભ	ભૂત	પુ.	(૧) ભૂત (૨) વંટોળિયો
મ	મૂત	ન.	મૂતર
ય	પાયો	પુ.	ખાટલાનો પાયો
	પાવો	પુ.	પાવો

ર	રૈન	સ્ત્રી.	પાણીની રેલ
	તેન	ન.	તેલ
લ	લીલૉ	વિ.	ભીનું
	પીલૉ	વિ.	પીળું
વ	વાટૉ	ન.	નાળિયેરનો અરધો ગોટો
સ	સ્રાટૉ	ન.	ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું
	સ્રકાન	ન.	ધૂંસરી બંધાય છે તે ખીલો
	સકાન	ન.	શુકન
હ	હાન	સ્ત્રી.	હળની હાલ
	રાન	ન.	જંગલ

આ બોલીમાં, આ સિવાય "હ" ના પ્રશ્નને તપાસવાનું હજી બાકી રહે છે.

શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ચોધરી શબ્દાવલિ

ચોધરી શબ્દાવલિ

અ

અકસાર પુ. અક્ષર
Hand-writing

અખઠીલો પુ. બારણું વાસવા માટેનો બારણાની પાછળનો અંદરનો ખીલો
A long nail used as a stopper to the door

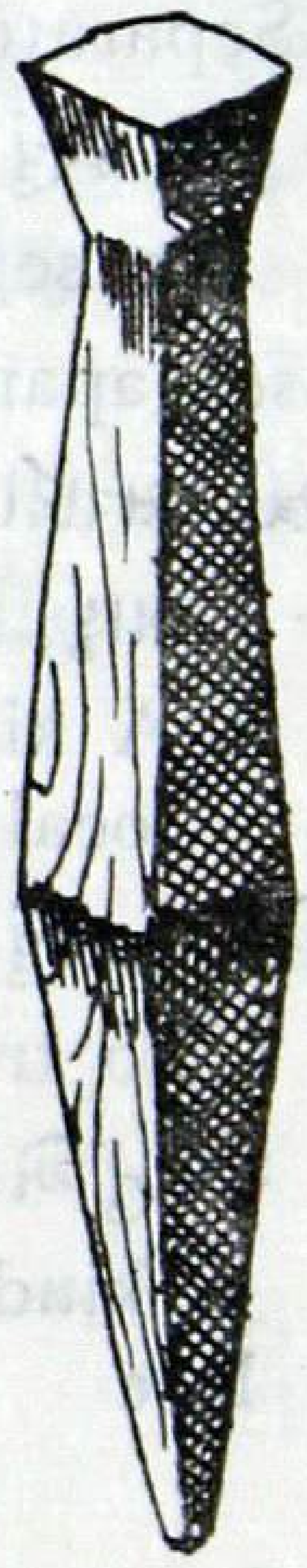

અખઠીલો

અકગીરખો ન. કબજો, એક પ્રકારનું પહેરણ
A kind of man's upper garment

અજગાર પુ. અજગર
A python

અટકીવૉ[1] ક્રિ. અટકવું
To stop

અટકીવૉ[2] ક્રિ. અડકવું
To touch

અટકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'અટકીવૉ[1]'

અટખીલો પુ. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhṭhilo'

અડલો પુ. ૧. શાકભાજી પ્રકારનાં વાવેતરનાં રક્ષણ અર્થે કરવામાં આવતી વાડ

અડલો[1]

A hedge

૨. અછોડો
The rein for an ox

૩. ઘોડિયાની દોરીમાં છેડે ભરાવેલો-

લાકડાનો કકડો
A small wooden piece attached to the end of the thin rope which is tied to a swing for a baby

અડીન્ગો પુ. ડાંગરમાં પડતી એક પ્રકારની જીવાત
A kind of pest found in paddy crop

અણુઠો વિ. અળગું
Aloof

અણુઠો ર઼વૉ ક્રિ. દૂર રહેવું
To refrain

અડ઼ચાણ સ્ત્રી. અડચણ
Hindrance

અઢ઼ી વિ. અઢી
Two and a half

અત્તાર ન. અત્તર
A kind of perfume prepared from flowers

અદ્દરડ઼ૉ ન. ઊંડી ખીણ
A deep valley

અદ્ધી઼રૉ વિ. અધૂરું
Unfinished

અનાસઢ઼ૉ ન. સીતાફળ
A custard-apple

અનૂકૂલ વિ. અનુકૂળ
convenient

અનૂભવવૉ ક્રિ. અનુભવવું
To feel

અનૂસડ઼ી સ્ત્રી. સીતાફળી
The tree of custard-apple

અન્તેર ન. જુઓ 'અત્તાર'
See 'attār'

અર્દ્ વિ. અરધું
Half

અલાગ વિ. જુદું
Separate, Distinct

– કરવૉ ક્રિ. જુદું કરવું
To separate, set apart

અસવારી સ્ત્રી. સવારી માટે વપરાતું ગાડું, ડમણિયું
A kind of a local cart

અસીટવૉ ક્રિ. પછાડવું
To trample

અસોઢ઼ૉ પુ. ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

અ્

અ્કાન સ્ત્રી. સલાહ
Advice

– આપવી ક્રિ. સલાહ આપવી
To advise

અ્ગવી અ. નજીક, પાસેપાસે
Side by side

અ્જાયણૉ વિ. અજાણ્યું
Unfamiliar

અ્ડીલો પુ. જુઓ 'અડલો'
See 'aḍlo'

અ્ણ્ડસીણૉ ન. લાકડાનો ટૂંકો અને જાડો, દાંડિયો
A small and thick wooden club

અ્ડ઼સીણૉ ન. જુઓ 'અણ્ડસીણૉ'
See 'anḍxino'

અ્પસ઼ ન. ઉપવાસ
A fast

– પાલવૉ ક્રિ. ઉપવાસ કરવો
To observe a fast

અ્ફ઼ણૉ ન. અફીણ
Opium

અ્રવાણ સ્ત્રી. કન્યા સાસરે જાય ત્યારે તેની સાથે જતી સખી
A bride-maid

અ્લખીઢ઼ૉ ન. અળવીની ગાંઠ
A bulb of a plant

–ખજલૉ ન. ખજૂરીવાળી ગાંઠ
Pungent type of bulb of this plant

–મીઠૉ ન. મીઠી ગાંઠ
Sweet type of bulb of this plant

અ્લત્ ન. પરોણા સાથે આગળ જોડેલું લોખંડનું પાનું
An iron blade fixed to a wooden stick

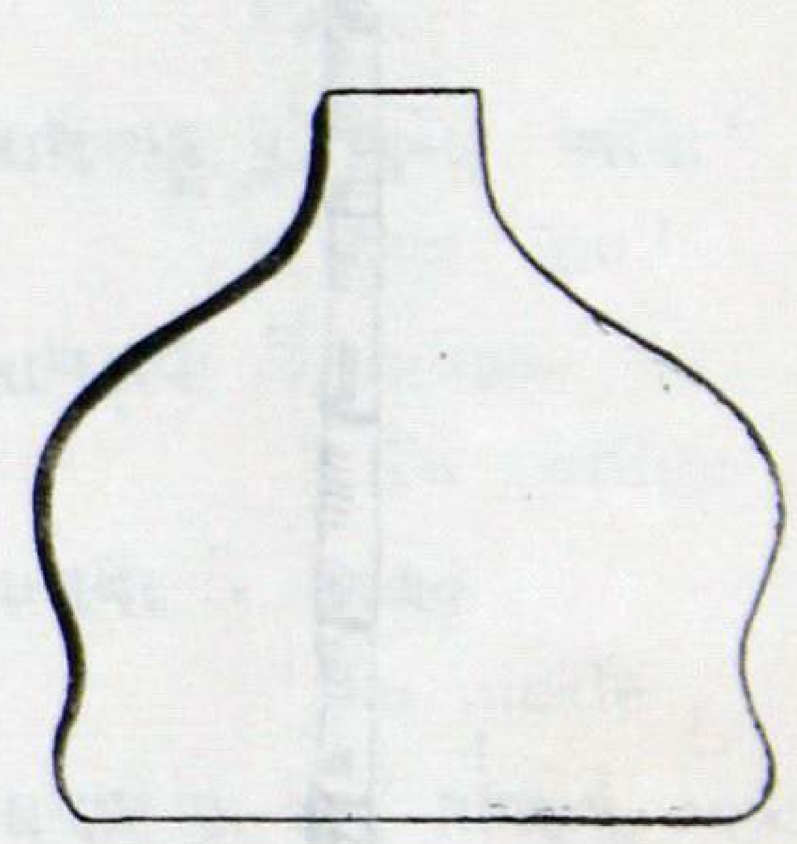
અ્લત્

આ

આંય અ. હજી, હજુ
Still

આંયો અ. જુઓ 'આંય'
See 'Ny'

આંહ્મા ન. આંસુ
A tear

આકડ઼ી સ્ત્રી. ઝાડ પરનાં પાંદડાં તોડવા માટે વપરાતું વાંસનું એક સાધન
A long stick with a hook at the end and which is used in plucking leaves of trees

આકડ઼ો પુ. આકડાનો છોડ
A sun plant (calotropis gigantea)

આકઠીલૉ ન. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhṭhilo'

આકપેટી સ્ત્રી. બાકસ
A match-box

આકલાવૉ ક્રિ. અકળાવું
To be in a state of confusion

આકાડ સ્ત્રી. જુઓ 'આકડી'
See 'ākṛi'

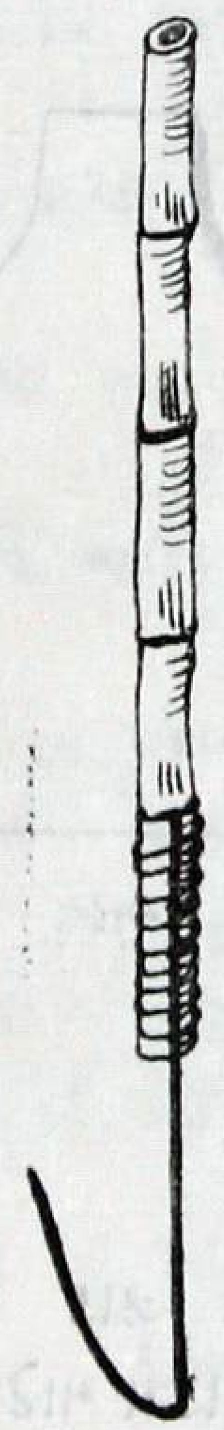

આકડ઼

આખલો પુ. સાંઢ
A bull

આખાલ પુ. જુઓ 'આખલો'
See 'ākhlo'

આખૉ¹ ન. ગાડાની ધરી (આ વિસ્તારમાં લાકડાની પણ હોય છે)
An axle of a cart (In this area wooden axle is also used)

આખૉ² વિ. આખું
Whole

આગજજો¹ પુ. ૧. એક છોડ
A kind of a plant
૨. આગિયો
A glow worm

આગજજો² વિ. ભુખાળવો
Avaricious

આગડ઼ૉ ન. આગ
Fire

આગાલ અ. આગળ
In the front

આગીઠૉ ન. તાપણું
A fire place

આગૂડ઼ૉ ન. જુઓ 'આગડૉ'
See 'āgṛo'

આગૂલ અ. જુઓ 'આગાલ'
See 'āgal'

આઙ્ગાલ સ્ત્રી. આંગળી
A finger

-પેરૉ ન. બે આંગળીઓની પાછળ થતાં ચાંદાંનો રોગ
A kind of a skin disease usually found on fingers

આઙ્ગીઠો પુ. અંગૂઠો
Thumb

આઙ્ગીરખૉ ન. અંગરખું
A kind of a man's upper garment

આઙ્ઘલી સ્ત્રી. 'જુઓ આઙ્ગાલ'
See 'aṅgal'

આચાક સ્ત્રી. આંચકો
A jerk

-ફૂટવૉ ક્રિ. 'ફટાક' એવો અવાજ થવો
To get slashing sound

આજડ઼ો ન. લાકડાં વહેરવાની કરવત
A saw

આજે અ. આજ
Today

આટ વિ. આઠ
Eight

આટખીલૉ ન. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhṭhilo'

આઠ વિ. જુઓ 'આટ'
See 'āṭ'

આઠસીસી સ્ત્રી. આધાશીશી
A kind of migraine

આડસીસી સ્ત્રી. જુઓ 'આઠસીસી'
See 'āṭhxixi'

આણ્ડડ઼ો ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તે વૃક્ષનું ફળ
A fruit of this tree

આણ્ડવો પુ. વૃષણ
A testicle

આણ્ડૉ ન. જુઓ 'આણ્ડવો'
See 'āṇḍvo'

આતડ઼ો ન. આંતરડું
Intestine

આતો પુ. પિતા, બાપ
Father

આથઅટૂ પુ. જુઓ 'આતો'
See 'āto'

આથડ઼ાવૉ ક્રિ. અથડાવું
To collide

આથવૉ ક્રિ. આથવું
To pickle

આથાર પુ. મોટું પાથરણું, આથર
A big cloth-sheet used as a spread

આથીડ઼વૉ ક્રિ. આથડવું
To wander

આથીમણૉ ન. પશ્ચિમ દિશા
West

આથીરો ન. જુઓ 'આથાર'
See 'āthār'

આદાત સ્ત્રી. આદત, ટેવ
Habit

આદાર પુ. ૧. આધાર
Support
૨. ધરુવાડિયું (ડાંગર વ. નું)
A seed-bed

–નાખવૉ ક્રિ. ધરુ નાંખવું
To transplant seedlings

આદીરૅ ન. જુઓ 'આદાર' નો અર્થ ૨.
See the meaning 2 of 'ādār'

–નાખવૉ ક્રિ. જુઓ 'આદાર નાખવો'
See 'ādār nākhvo'

આદૉ ન. આદું
Ginger

આનાન્દ પુ. આનંદ
Joy

આનૂડૉ ન. જુઓ 'આણ્ડ્રૉ'
See 'ānḍṛo'

આન્દલૉ વિ. આંધળું
Blind

આન્દારૅ ન. અંધારું
Darkness

આન્દાલપીચૉ પુ. ચામાચીડિયું
A bat

આન્ધસીણી સ્ત્રી. જુઓ 'આઠસીસી'
See 'āṭhxixi'

આપઘાત ન. આપઘાત
Suicide

–કરવૉ ક્રિ. આપઘાત કરવો
To commit suicide

આપડે સર્વ. આપણી, –ણું, –ણો
Our, ours (inclusive of person addressed)

આપવૉ ક્રિ. આપવું
To give

આફાત સ્ત્રી. આફત
Distress

આબદા સ્ત્રી. આપદા, દુઃખ
Anxiety, pain

આબરૂ સ્ત્રી. આબરૂ, ઇજ્જત
Reputation

આમારે સર્વ. અમારી, –રું, –રો
Our, ours (exclusive of person addressed)

આમી અ. હમણાં, હવે
Now

આમીણૉ ન. ગાડાનાં પૈડાંની અંદરની લોખંડની કુંડળી
An iron ring in the hole of a wheel of a cart

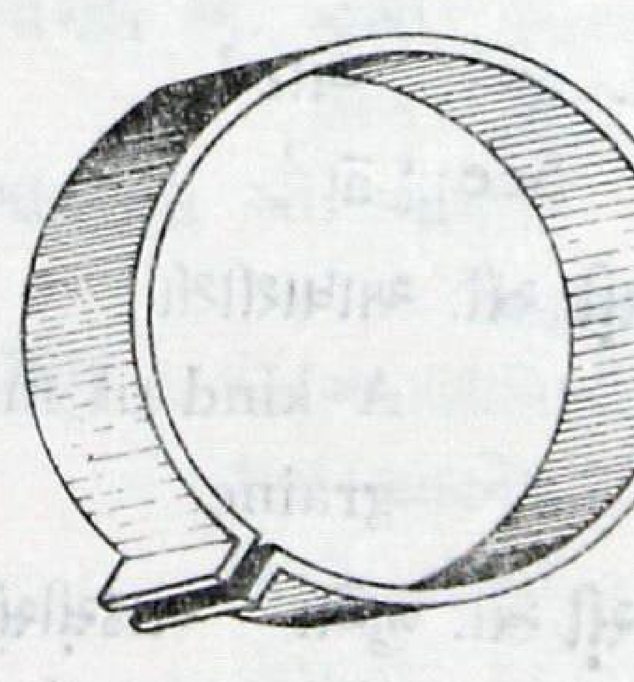

આમીણૉ

આમૂ અ. જુઓ 'આમી'
See 'āmi'

આમે સર્વ. અમે
We

આમ્નાણૉ ભાજી ન. આંબલીનાં ફૂલ અને કૂંપળોની ભાજી
Leafy vegetable prepared from leaves and flowers of tamarind tree

આમ્નૉ ન. આંબલી
Tamarind tree

આમ્બલૉ ન. આંબળું
A fruit of the tree phyllanthus Embellica

આમ્બાપારડયેણૅ પુ. શનિવાર (આંબા પારડીમાં શનિવારે હાટ ભરાય છે માટે)
Saturday (It is said so because the village Āmbāpārḍi becomes a shopping centre on this day)

આમ્બાહલાદ સ્ત્રી. આંબાહળદર
A kind of turmeric having smell of mango in it

આમ્બાહલ્દૅ સ્ત્રી. જુઓ 'આમ્બાહલાદ'
See 'āmbā halad'

આમ્બીલંયૉ ન. ચોધરી સ્ત્રીઓનું હાથમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું
A kind of ornament worn by Chodhri women on their arms

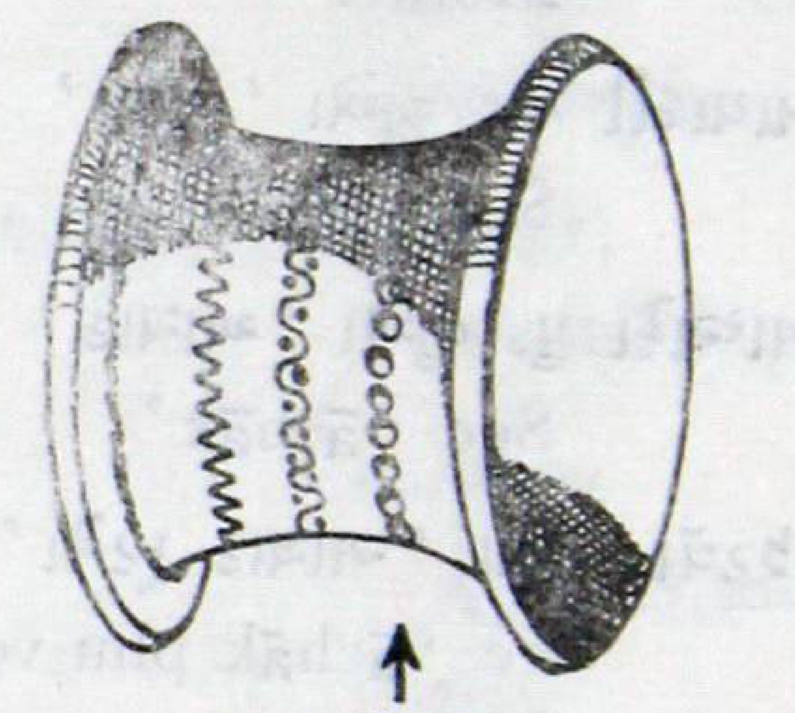

આમ્બીલંયૉ

આમ્બીલવૉ ન. જુઓ 'આમ્બલો'
See 'āmblo'

આમ્બીલવૉ ક્રિ. આંબળવું
To twist

આમ્બૂડૉ ન. અંબોડો
Braid

–વાલવૉ ક્રિ. અંબોડો વાળવો
To braid hair

આમ્બેણૅ પુ. શનિવાર (માંડવી વિસ્તારમાં)
Saturday (The word is in use in Māṇḍvi taluka)

આમ્બો પુ. આંબાનું ઝાડ
A mango tree

આમ્બો ન. કેરી
A mango

આમ્હાંય સર્વ. અમને
To us

આમ્હૅ સર્વ. જુઓ 'આમ્હાંય'
See 'āmhāNy'

આયા સ્ત્રી. મા, માતા
Mother

આયાલી સ્ત્રી. જુઓ 'આયા'
See 'āyā'

આચ્ચકે પુ. જુઓ 'આચાક'
See 'āchāk'

–ફૂટવો જુઓ 'આચાક ફૂટવો'
See 'āchāk phuṭvo'

આરજડો ન. ૧. કરવત
A saw
૨. ગાડાંમાં મોટાં લાકડાં ભરતી વખતે ગાડાંની સલામતી માટે માંચડા ઉપર મૂકવામાં આવતું લાકડું
A piece of wood which is placed in a cart for protecting its floor while loading with heavy timber

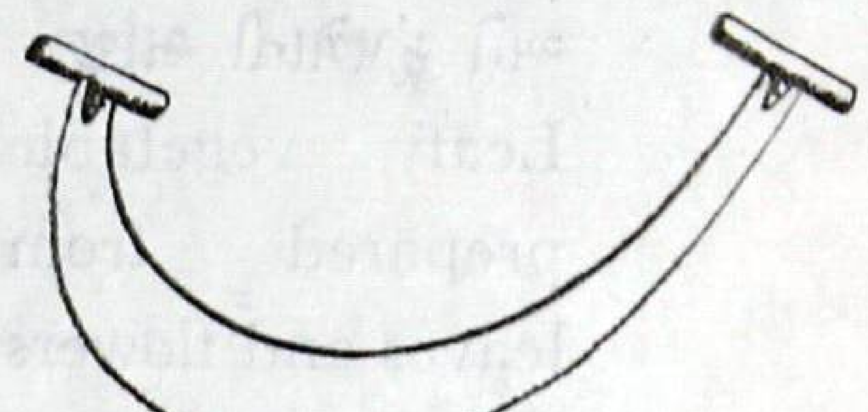

આરજડો ૧.

આર ન. એક પ્રકારનો સાપ
A kind of snake

આરબીયેં ન. (બ.વ.) બટાટા
Potatoes

આરહી સ્ત્રી. આરસી
A mirror

આરો પુ. ગાડાનાં પૈડાંના મધ્ય ભાગ અને પરિઘને જોડતો લાકડાનો ટુકડો
A wooden spike of a wheel of a cart

આરો ન. ફળની આરંભની સ્થિતિ
An emerging state of a fruit

આ·રો ન. (બ.વ.) અંગારા
Embers

આલહા સ્ત્રી. આળસ
Idleness

આલહૂ વિ. આળસુ
Idle

–ર્ણુપીર ન. ખૂબ જ આળસુ વ્યક્તિ માટે વપરાતો શબ્દ સમૂહ
The phrase is used for a very idle person

આવકારવો ક્રિ. આવકારવું
To welcome

આવડાત સ્ત્રી. આવડત
Tact

આવલો ન. જુઓ 'આમ્બલો'
See 'āmblo'

આવવો ક્રિ. આવવું
To come

આવીડવો ક્રિ. આવડવું
To know

આવૂડ. સ્ત્રી. જુઓ 'આવડાત'
See 'āvṛāt'

આસનાવો ક્રિ. હાંફવું
To pant

આસા સ્ત્રી. આશા
Hope

આસાનો ન. રીંછ
A bear

આસીટવો ક્રિ. જુઓ 'અસીટવો'
See 'asiṭvo'

આસીનવો ક્રિ. આછરવું
To clear

આસૂનવો ક્રિ. જુઓ 'આસીનવો'
See 'āsinvo'

આસોપાલાવ ન. આસોપાલવ
A kind of tree

આસો વિ. ચોખ્ખુ
Clean

–કરવો ક્રિ. ચોખ્ખુ કરવું
To clean

આસૂડેપાસૂડે અ. આજુબાજુ
In the neighbourhood

આસૂરો પુ. ૧. આશરો
Shelter
૨. અંદાજ
Approximation

આસાય- આડસો ન. (બ.વ.) માબાપ
Parents

આહવો ન. જુઓ 'આંહમો'
See 'āNhmo'

આહાય સ્ત્રી. મા, માતા (અન્યની માતા માટે વપરાતો શબ્દ)
The word used for the mother of another person

આહાયબાહા ન. (બ. વ.) જુઓ 'આસાય-આડસો'
See 'āxāy-āṛhxo'

ઈ

ઈ સર્વ. (ન) આ
This

ઈંજ સર્વ. (ન) આ જ
The very same

ઈંથ઼ અ. અહીંથી
From here

ઈંયાં અ. અહીં
Here

–તીંયાં અ. અહીંતહીં
Here and there

–સૂ઼દી અ. અહીં સુધી
Upto here

ઈં યે સૂ઼દી અ. જુઓ 'ઈંયાંસૂ઼દી'
See 'iNyāxudi'

ઈજ્જાત સ્ત્રી. ઇજ્જત
Reputation

ઈટૂડ઼ ન. ઈંટ
A brick

ઈણહૅં સર્વ. (બ.વ.) આ (લોકો) ને
To them

ઈણ્ડૅા ન. ઈંડું
An egg

ઈણ્ઢણી સ્ત્રી. ઈંઢોણી (માત્ર આગળ પડતો વર્ગ જ વાપરે છે)
A small circular piece, knitted with fibres or of a cloth, especially used by women as a weight breaker while carrying water-pot on their heads

ઈયાણૅ સર્વ. (પુ.) આને
To him

ઈયાનતીયાન અ. જુઓ 'ઈંયાંતીયાં'
See 'iNyāNt iNyāN'

ઈસેતીસે અ. અહીંતહીં
Here and there

ઈસેનતીસેન અ. જુઓ 'ઈસેતીસે'
See 'isetise'

ઈસ્સવૉ ક્રિ. ઇચ્છવું
To wish

ઈસ઼ારો પુ. ઇશારો
A beck

ઈહીટૅા ન. ઈસ
A side pole of a cot

ઊ

ઊંચ઼ ન. ઊંચાઈ
Height

ઊંચનીચ઼ વિ. ઊંચુંનીચું
High and low

ઊંટૅા ન. ઊંટ
A camel

ઊંહ્યુ઼ ન. ઓશીકું
A pillow

ઊકીડ઼વૉ ક્રિ. દબાયેલું છોડવું
To release

ઊકીરવૉ ક્રિ. ઉકેલવું
To unwind

ઊકીલવૉ ક્રિ. ઊકલવું
To be solved

ઊકૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊકીડ઼વૉ'
See 'ukirvo'

ઊકૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊકીલવૉ'
See 'ukilvo'

ઊખલો ન. લાકડાનું ખાંડણિયું
A wooden mortar

ઊખાવૉ ક્રિ. સુકાવું
To dry

ઊખીડ઼વૉ ક્રિ. ઉખેડવું
To uproot

ઊખીવવૉ[1] ક્રિ. ઓળવું (માથું)
To comb

ઊખીવવૉ[2] ક્રિ. સૂકવવું
To make dry

ઊખૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊખીડ઼વૉ'
See 'ukhirvo'

ઊગરાવવૉ ક્રિ. ઉઘરાવવું
To collect

ઊગવૉ ક્રિ. ઊગવું (સૂર્યનું)
To rise

ઊગાડ સ્ત્રી. ન. ઉઘાડ
Clear sky after rains

ઊગાડ઼મીચ કરવૉ ક્રિ. પટપટાવવી (આંખો)
To wink

ઊગાડ઼વૉ ક્રિ. ઉઘાડવું, ખોલવું
To open

ઊગાલવૉ ક્રિ. ૧. ગળામાંથી (ઢોરે) દોરડું કાઢી નાંખવું
To drop the noose from the neck (by cattle)
૨. પાક લીધા પછીથી ઢોરને ખેતર ખવડાવવું
To allow the cattle to graze in the field after having harvested

ઊગીડ઼વૉ ક્રિ. ઊઘડવું
To open

ઊગીમણૉ ન. પૂર્વ દિશા
East

ઊગીલવૉ ક્રિ. પાક લીધા પછીથી ઢોરે ખેતર ખાવું
To graze in a harvested field

ઊગૂમણૉ ન. જુઓ 'ઊગીમણૉ'
See 'ugimṇo'

ઊગૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊગીલવૉ'
See 'ugilvo'

ઊગેઠ સ્ત્રી. ગાડાનાં પૈડાં ફરી ન જાય તે માટે નીચે મૂકવામાં આવતું ટેકણ
An object used as a support to the wheels of a cart to prevent them from slipping

ઊઙગય સ્ત્રી. ઊંઘ
sleep

ઊઙગવૅા ક્રિ. ઊગવું (છોડ વગેરેનું)
To grow

ઊઙગીલવૅા ક્રિ. નાહવું
To bathe

ઊઙગૂલવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊઙગીલવૅા'
see 'uṅgilvo'

ઊઙઘવૅા ક્રિ. ઊંઘવું
To sleep

ઊચકીવૅા ક્રિ. ઊંચકવું
To lift

ઊચારો વિ. પૂર્વ તરફનો જમીનનો ભાગ
Portion of land which lies in the east

ઊચ્ટૂ વિ. એઠું, અજીઠું
leftovers

ઊજલૅા વિ. ધોળું, સફેદ
White

ઊજાડ વિ. ઉજ્જડ
Barren

ઊજાલવૅા ક્રિ. ઉજાળવું
To brighten

ઊજીમણી સ્ત્રી. ઉત્સવ
A festival

ઊજીમવૅા ક્રિ. ઊજવવું
To celebrate

ઊજીવવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊજીમવૅા'
see 'ujimvo'

ઊજૂમણી સ્ત્રી. જુઓ 'ઊજીમણી'
see 'ujimṇi'

ઊજૂવવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊજીમવૅા'
see 'ujimvo'

ઊઞ્જવૅા ક્રિ. ઊંજવું
To grease (a cart)

ઊટ પુ. ઊંટ
A camel

ઊટકીવૅા ક્રિ. ઊટકવું
To cleanse (an utensil)

ઊઠવૅા ક્રિ. ઊઠવું, જાગવું
To get up, awake

ઊડવૅા ક્રિ. ઊડવું
To fly

ઊડાડ્વૅા ક્રિ. ઉડાડવું
To cause to fly

ઊણ્ડલી વલવૅા ક્રિ. ઊથલવું
To be turned down

ઊણ્ડીલવૅા ક્રિ. ઉલાળવું
To lift the front part of a cart

ઊણ્ડૂનવૅા ક્રિ. આળોટવું
To wallow

ઊણ્ડૂલવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊણ્ડીલવૅા'
see 'uṇḍilvo'

ઊણ્ડૅા વિ. ઊંડું
Deep

ઊડ્જૅ ન. (બ. વ.) અડદ
A kind of kidney-bean

ઊડ્વૅા ન. ગંજી, કાલર
A stack

ઊતારવૅા ક્રિ. ઉતારવું
To take down

ઊતાવલ સ્ત્રી. ઉતાવળ
Haste

ઊતીરવૅા ક્રિ. ઊતરવું (નદી, વગેરે)
To cross (a river)

ઊત્તાર ન. ઉત્તર દિશા
North

ઊનાવૅા ક્રિ. સાંભળવું
To listen

ઊનીવવૅા ક્રિ. ઓલવવું (દીવો, વગેરે)
To put out (a lamp)

ઊનૂવવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊનીવવૅા'
See 'univvo'

ઊન્દીરૅ નળ્યૅ ન. (બ. વ.) દેશી નળિયાં
Country tiles

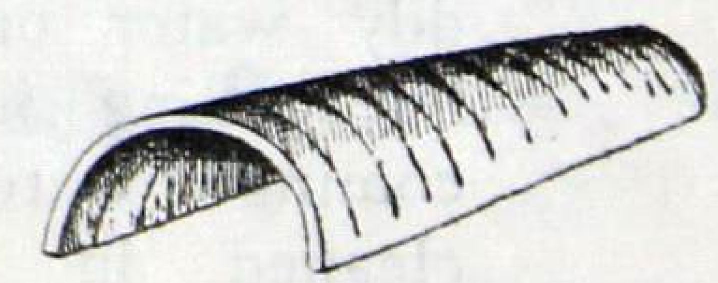

ઊન્દીરૅ નળ્યૅા

ઊન્દો પુ. ખેતીનું એક સાધન, સમાર
A soil leveller

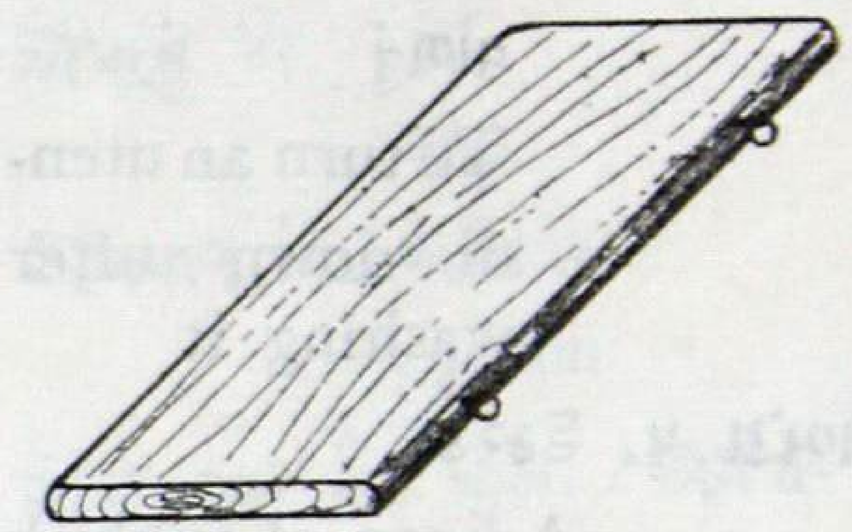

ઊન્દો

ઊન્દો વિ. ઊંધું
Inverted

ઊન્દૂવેનૅા ન. એક વેલો
A kind of creeper

ઊન્ધરૂ ન. ઉંદર
A mouse

ઊપટીવૅા ક્રિ. ઊપટવું (રંગ વગેરે)
To fade

ઊપટૂવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊપટીવૅા'
See 'uptivo'

ઊપાજ સ્ત્રી. ઊપજ
Produce

ઊપાર અ. ઉપર
Above

ઊપૂર અ. જુઓ 'ઊપાર'
See 'upār'

ઊફાંરણ્ડૅા વિ. અળવીતરું
Mischievous, naughty

ઊફીણ્વૅા ક્રિ. ૧. ઊપણવું
To winnow
૨. ઝાટકવું (સૂપડાથી)
To Whisk

ઊફૂણવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊફીણવૉ'
See 'uphiṇvo'

ઊબડીવૉ ક્રિ. વાસણ ધોઈને ઊંધું વાળવું
To turn an utensil down after washing it

ઊબડો પુ. ઉકરડો
A heap of rubbish

–ગોબરૂ પુ. સૂકાં છાણવાળો ઉકરડો
A heap of dried dung

–જાસી પુ. સડીને તૈયાર થયેલો ઉકરડો
A heap of rotten rubbish

–પૂન્જો પુ. સડયો ન હોય તેવો ઉકરડો
An ordinary heap of rubbish

ઊબડૉ વિ. ઊંધું
Inverted

ઊબરાવૉ ક્રિ. ઊભરાવું
To effervesce

ઊંબાવૉ ક્રિ. નાનું કરવું
To reduce

ઊંભૉ થાકવૉ ક્રિ. ઊભા થવું
To stand up

ઊમટો ક્રિ. ઉંબરો (ઘરનો)
A threshold

ઊમૂરવૉ ક્રિ. ઉમેરવું
To add

ઊમ્બરો પુ. ઊમરાનું વૃક્ષ
The wild fig tree

ઊમ્બરૉ ન. ઊમરું, એક ફળ
A fruit of the Umbro

ઊમ્બૂરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊમૂરવૉ'
See 'umurvo'

ઊમ્માર સ્ત્રી. ઉમર
Age

ઊરાવૉ ક્રિ. પેસવું (જલ્દીથી, ચોરી છૂપીથી)
To enter (swiftly and stealthily)

ઊસીનો નેવૉ ક્રિ. ઉછીનું લેવું
To borrow

ઊસીલવૉ ક્રિ. ઊછળવું
To spring

ઊસૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊસીલવૉ'
See 'usilvo'

ઊહૂકવૉ ક્રિ. સંકોરવું (ચૂલામાં લાકડું)
To push in (fue-stick in an oven)

ઊહૂકીવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊહૂકવૉ'
See 'uhukvo'

ઊહૂપાટવૉ ક્રિ. આછરવા માટે હાથથી ડહોળું પાણી બહાર ફેંકવું
To throw muddy water out for getting incoming water cleaned in a river basin

એ

એ. સર્વ. (સ્ત્રી) આ
This

એ. જ સર્વ. (સ્ત્રી) આ જ
The same (feminine)

એક વિ. એક
One

એકધીટ હેરી રૂવૉ ક્રિ. તાકી રહેવું
To gaze

એકઠૉ[1] ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

એકઠૉ[2] વિ. એકઠું
collected, combined

–હોવૉ ક્રિ. એકઠા થવું
To gather together

એક સાહરૉ અ. કદાચ, કયારેક
Perhaps, Sometimes

એકહૂદીંહીં અ. કયારેક
Sometimes

એકૂજ વિ. એક જ
Only one

એક્કિવારે અ. એક સાથે
At a time

એક્કિહારી અ. જુઓ 'એક્કિવારે'
See 'ekkivāre'

એખનૉ વિ. એકલું
Alone

એખહૂ અ. કંઈ
Any

એગયાર વિ. અગિયાર
Eleven

એગજ્જાર વિ. જુઓ 'એગયાર'
see 'egyār'

એડારૉ ન. વાડ માટેનો એરંડો
A kind of castor plant used for hedging

એડો પુ. દિવેલિયો એરંડો
A castor oil plant

એજ્જડૉ ન. દિવેલ
Castor oil

એરીઙ્ગ ન. એક ઘરેણું
A kind of an ear-ornament

એલચો પુ. એક વનસ્પતિ
A kind of vegetation

એલચૉ ન. વિલાયતી આંબલી
A kind of tree

એવામાં અ. એવામાં, એટલામાં
In the mean time

એવૉ વિ. આવું
Such

એસેનારી સ્ત્રી. લગ્ન કર્યાં વિના માનેલા પતિનાં ઘરમાં આવી જતી સ્ત્રી
A woman who comes to stay with a man of her selection without marrying him

ઍ

ઍહૂઁ અ. આમ, એમ
In this way

ઍરે અ. અરે !
Oh !

ઓ

ઓ. સર્વ. (પુ) આ
This (m)

ઓકવાઁ ક્રિ. ઓકવું
To vomit

ઓગણી વિ. ઓગણીસ
Nineteen

ઓગામવાઁ ક્રિ. ઉગામવું (લાકડી, હાથ વગેરે)
To raise to strike (stick, hand etc.)

ઓગીલવાઁ ક્રિ. ઓગળવું
To melt

ઓ.જ સર્વ (પુ) આ જ
This the same (masculine object or thing)

ઓજડાઁ ન. ઘરની આજુબાજુ કરેલી ઊંચી પાળી
A bund around the house

ઓજાટવાઁ[1] ક્રિ. મારવું
To beat

ઓજાટવાઁ[2] ક્રિ. ધકેલીને બંને બાજુ રસ્તો કરતા જવું
To push through (making way in the crowd)

ઓટો પુ. ઓટલો
A raised platform in the front of a house

ઓડણુઁ ન. ઓઢણું
Female's upper garment

ઓ.ડાવવાઁ ક્રિ. ભેંસ પાડે લઈ જવી
To show a he-buffalo

ઓન્નૂ સ્ત્રી. ઓરણી
Seed drill

ઓરપો પુ. બહેનો માટેની કાંસકી
A comb especially used by women

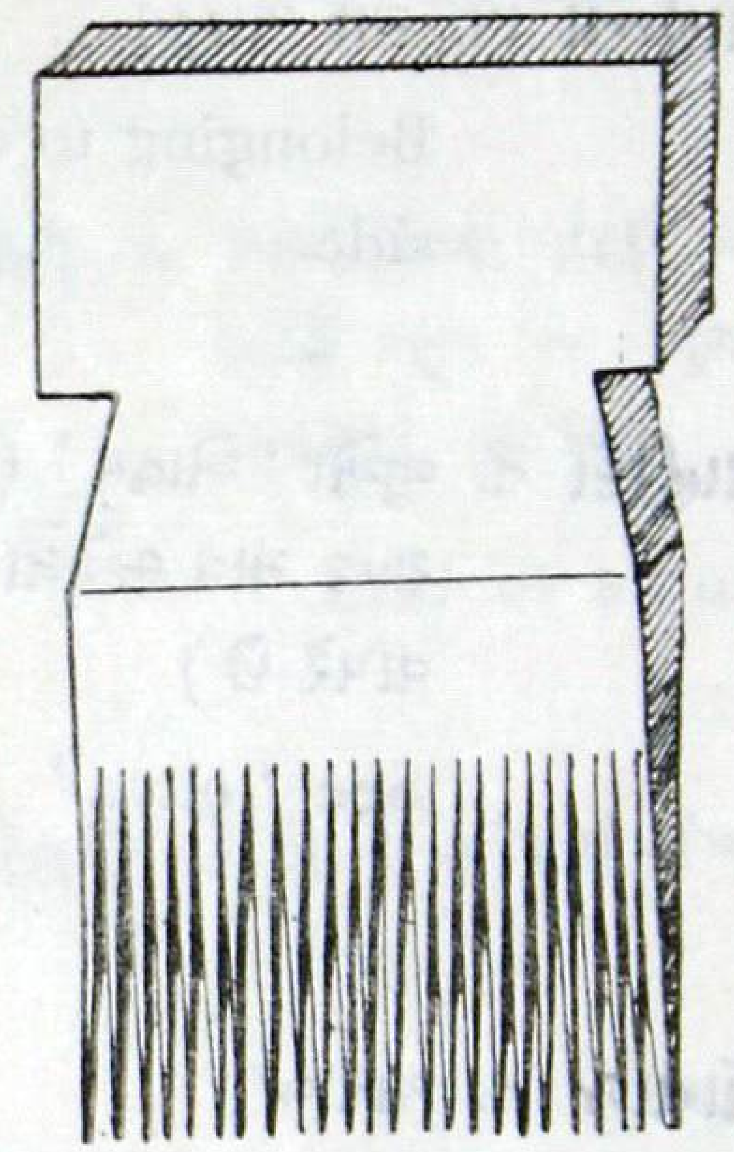

ઓરપો

ઓ.રાવવાઁ ક્રિ. સીમમાંથી ઘેર આવેલાં ઢોર વાડામાં પૂરવાં
To confine the cattle in a yard after their return from grazing

ઓરો પુ. ઓરડો
A room

ઓ.રો વિ. નજીક
Near

ઓરાઁ ન. ખાઈ શકાય તેવાં મૂળ
A kind of edible roots

ઓલખી.વાઁ ક્રિ. ઓળખવું
To recognize

ઓલવીણુઁ ન. ઘરમાં આડો લટકાવેલો, કપડાં રાખવા માટેનો વાંસ, વળગણી
A horizontal bamboo hung in the house for putting clothes

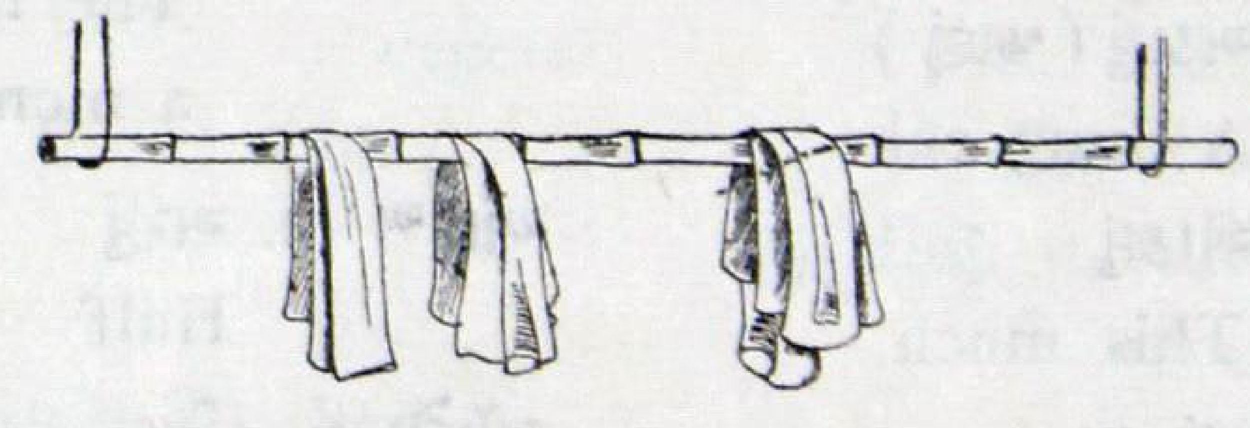

ઓલવીણુઁ

ઓવરો પુ. જુઓ 'ઓરો'
See 'oro

ઓસીનાઁ વિ. ઉછીનું
Borrowed

ઓસાઁ વિ. ઓછું
Less

ઓસ઼ાડ ન. ઓસડ
Medicine

ઓસાવવાઁ ક્રિ. ઓસાવવું
To pour the water off (as from the cooked rice)

ઓહય્ ન. ઓશીકું
A pillow

ઓહન્નાઁ વિ. આ બાજુનું
Belonging to this side

ઓહીકાઁ ન. જુઓ 'ઓહય્' (આ શબ્દ માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે)
See 'ohya'

ઑ

ઑખીરૉ ન. અંધેડો (વૃક્ષ)
A kind of tree

ઑણ્ય અ. ઓણુ, આ વર્ષે
This year

ઑણ્ડવાઁ ક્રિ. છડવું (કમોદ વગેરે)
To pound (paddy etc.)

ઑણ્ડલાવાઁ ક્રિ. પ્રવાહીમાં ઓગાળવું
To dissolve

ઑણ્ડાલવાઁ ક્રિ. ઓળંગવું
To cross

ઑડ઼ાયો ન. અડાયું (છાણું)
A dung cake

ઑતરાઁ અ. આટલું
This much

—જ અ. આટલું જ
Only this much

ઑનાજ ન. અનાજ
Food grain

ઑનાસડ઼ાઁ ન. સીતાફળ
A custard-apple

ઑન્નાઁ ન. જુઓ 'ઓન્ન્'
See 'onna'

ઑપ્પા પુ. ઉપવાસ
A fast

ઑમ્થાઁ વિ. અમસ્તું, ખાલી
Without any reason

ઑમ્હાં સ્ત્રી. અમાસ, તહેવાર (?)
The last day of a month

ઑર્દ્દય વિ. અરધું
Half

ઑલો પુ. ઇયળ
Caterpillar

ક

કઈ દેખાડવાઁ ક્રિ. કહેવું
To say

કઊિય્ ન. કચ્ચ, જેનાં પાંદડાં ઘસવાથી ખૂબ જ ખૂજળી ઊપડે છે તે છોડ
A kind of shrub

કકીલવાઁ ક્રિ. મોંમાં આંગળાં નાંખીને બોલાવવું
To force a person (usually by taunting) to speak

કકલવાઁ ક્રિ. જુઓ 'કકીલવાઁ'
See 'kakilvo'

કટીનાણ્ઁ ભાજ્ઁ ન. કંટોલાની ભાજી
A kind of a vegetable

કઠઁ ન. કમોદનો એક પ્રકાર
A kind of paddy

કણ્ટી સ્ત્રી. ઘઉંની ડૂંડી
An ear of wheat or paddy stalk

કણ્ટી

કણ્ઠી સ્ત્રી. કંઠી, આ નામનું ઘાસનું ઘરેણું
A grass necklace

કડ્ સ્ત્રી. કેડ, કટિ
Waist

કડ્ અ. એ પ્રકારનો અવાજ (દા. ત. ડાળી તૂટવાનો)
Cracking sound

કડ્પીણ્ઁ ન. કોળિયું (એક હાથમાં સમાય તેટલું ઘાસ)
A handful of grass

કડ઼બાઁ ન. કડબ, જુવારના સૂકા સાંઠા
Fodder

કડાયૅાઁ ન. ૧. એક વૃક્ષ
A kind of tree
૨. કડાયું
A pan

કડ઼ી સ્ત્રી. કડી (લોખંડ વગેરેની)
A ring

ક઼ડ઼ી સ્ત્રી. કઢી
Curry made of butter milk

–નીમ્બાડૅાઁ ન. મીઠો લીંબડો
A kind of tree

ક઼ડૅ઼ાઁ ન. જુઓ 'ક઼ડ઼ી'
See 'ka·ṛi'

કતરૂ અ. કેટલું
How much

કદ્દરાવવૅાઁ ક્રિ. કંટાળો આપીને થકવી દેવું
To tire out a person by boring

કદ્દારવૅાઁ ક્રિ. કંટાળી જવું
To get tired

કપની સ્ત્રી. કંપની (અં)
Company

કબ્બજો સ્ત્રી. જુઓ 'અઙગીરખૌઁ'
See 'aṅgirkho'

કબૂનવૅાઁ ક્રિ. કબૂલવું
To confess

કમાવૅાઁ ક્રિ. કમાવું
To earn

કરણુ સ્ત્રી. કરેણુ વૃક્ષ
A kind of tree

કરમાવૅાઁ ક્રિ. કરમાવું
To wither

કરમીદ્દા ન. ૧. કરમદી વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

કરવાત સ્ત્રી. જુઓ 'આય્જડો' નો અર્થ ૧.
See the meaning (1) of 'āyjḍo'

કરવૅાઁ ક્રિ. કરવું
To do

કરહીડ઼ો પુ. કંદોરો, લંગોટી પર બંધાતો સૂતરનો દોરો
A thread tied on a loin cloth

કરહૂડો પુ. જુઓ 'કરહીડ઼ો'
See 'karhiṛo'

કરાડ઼ો પુ. વહેળાનો કિનારો
A bank of a streamlet

કરાવૅાઁ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કરો પુ. કરો (ઘરની પાછલી દીવાલ)
Back wall of a house

કલજૂગ પુ. કળિયુગ
The kali Age

કલતાણ્અ સ્ત્રી. કળતર
Muscular pain

કલઅહીચો પુ. કળશિયો
A goblet

કવડ઼ો પુ. કેવડો
A kind of shrub

કવાલો પુ. ઘાસની પૂળી
A small bunch of grass

ક઼વૅાઁ ક્રિ. કહેવું
To say

કવ્ડ઼અ ન. કોડી
A cowry

કવ્હ઼ી સ્ત્રી. જુઓ 'કવ્ડ઼અ'
See 'kavṛa'

કસીટી સ્ત્રી. લંગોટી
A loin cloth

કસીટૅાઁ ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
A lower garment of a chodhri woman

કૂ

કૂકહૅાઁ પુ. ઘોંઘાટ
Noise

કૂગરો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂઙ્કૂ પુ. કંકુ, કુમકુમ
Red turmeric powder

કૂચરૅાઁ ન. કચરો
Rubbish

કૂઠીડયૅાઁ ન. ખેતરનું એક પક્ષી
A kind of a bird

કૂડવૅાઁ ક્રિ. કરડવું
To bite

કૂડ઼વૅાઁ વિ. કડવું
Bitter

કૂડૅાઁ ન. કડું (ગાડા વગેરેનું)
A ring (as in a cart)

કૂણજ્અ ન. કણુંજ વૃક્ષ
A kind of tree

કૂણૅાઁ ન. કંટી
An ear of wheat or paddy

કૂણબો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂણસૅાઁ ન. કણુસલું, લોથો
An ear of Juwar

કૂડ઼ સ્ત્રી. જુઓ 'કડ'
See 'kaṛ'

ક઼ડ઼ અ. જુઓ 'કડ'
See 'kaṛ'

કૂડ઼ાયૅાઁ ન. જુઓ 'કડાયૅાઁ'
See 'kaṛāyo'

કૂડૅ઼ાઁ ન. જુઓ 'ક઼ડ઼ી'
See 'ka·ṛi'

કુન્નૉ ન. ૧. સ્ત્રીઓએ પગમાં પહેર-
વાનું કલાઈ કે પતરાનું,
એક ઘરેણું
A kind of a foot ornament made of a base metal

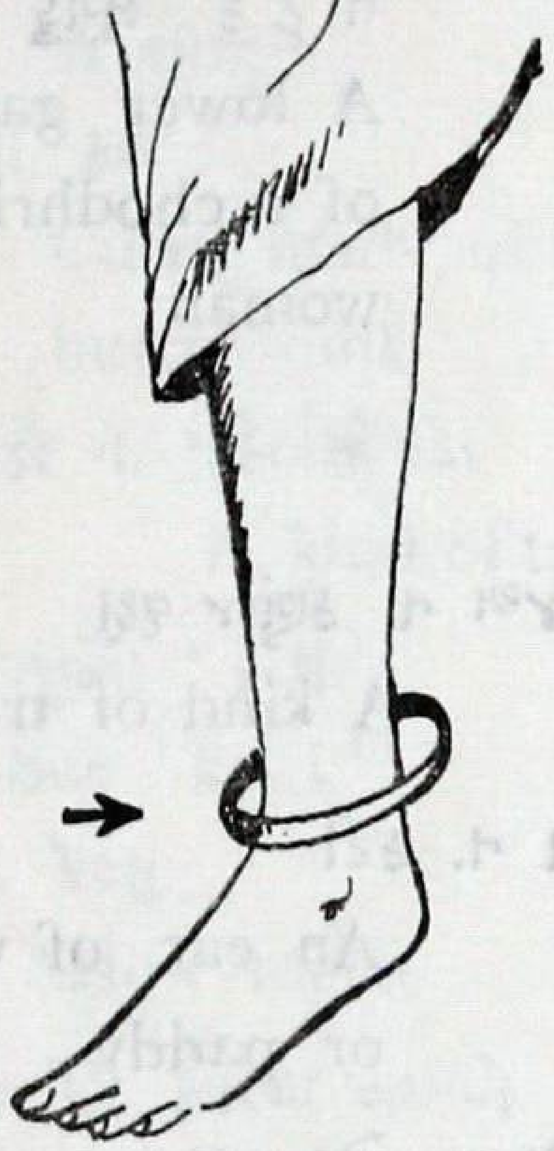

કુન્નૉ ૧.

૨. વાંસની કૂંપળ
A sprout of a bamboo tree

કુપટી વિ. કપટી
Malicious

કુપહાયો ન. કપાસ
Cotton

કુફની સ્ત્રી. ઝભ્ભો, કફની
A kind of upper garment used by a male

કુમારૉ ન. દાડિયો, ખેત-મજૂર
An agricultural labourer

કુમીયૉ ન. ૧. એક વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

કુમારૉ ન. જુઓ 'કુમારો'
See 'kamāro'

કુમાવૉ ક્રિ. જુઓ 'કમાવૉ'
See 'kamāvo'

કુમ્ભલૉ વિ. કૂણું
Tender

કુરો પુ. જુઓ 'કરો'
See 'karo'

કુલ પુ. કૂવામાંથી નીકળતો ગાર
Swamp of a well

કુલવૉ ક્રિ. કળવું (કળતર થવી)
To have a muscular pain

કુલહા ન. કાનનું એક ઘરેણું
A kind of ear ornament

કુવ્લાણૉ ભાજૉ ન. કોળાના વેલાના કુમળા ભાગની ભાજી
A kind of vegetable

કુસ્ચ સ્ત્રી. કંસ (આમાં મોતી પણ ભરેલાં હોય છે.)
A string of a garment

કુહવાલૉ ન. કાનખજૂરો
A centipede

કાં અ. ક્યાં
where

કાંઈ વિ. કંઈ
Anything

કાંઈક વિ. જુઓ 'કાંઈ'
See 'kāNi'

કાંચ વિ. ફાનસનો પોટો
A chimney of a lantern

કાંચની અ. નથી
Not

કાંહણૉ ન. કાંસું
Bronze

કાંહયૉ ન. ૧. વાટકો
Bowl

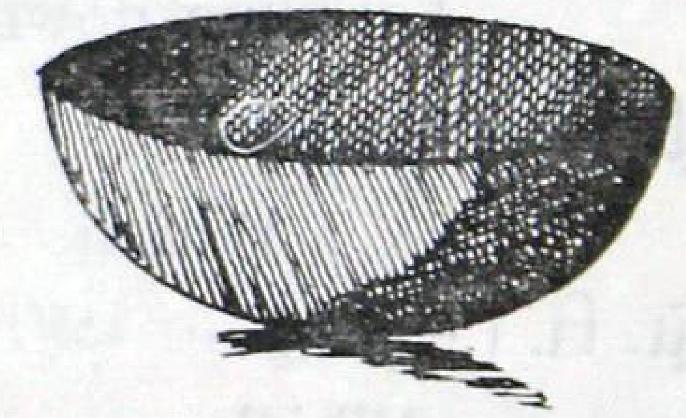

કાંહયૉ ૧.

૨. કાંસું
જુઓ 'કાંહણૉ'
Ses kāNhno

કાંહવૉ ન. જુઓ 'કાંહણૉ'
See 'kāNhno'

કાંહવૉ ક્રિ. કણસવું
To groan

કાંહાંકી સ્ત્રી. કાંસકી
A comb

કા અ. કે; શું
That; what

કાકણૉ ન. કંકણ (સામાન્ય રીતે પિત્તળનું હોય છે.)
A kind of bangle (generally made of brass)

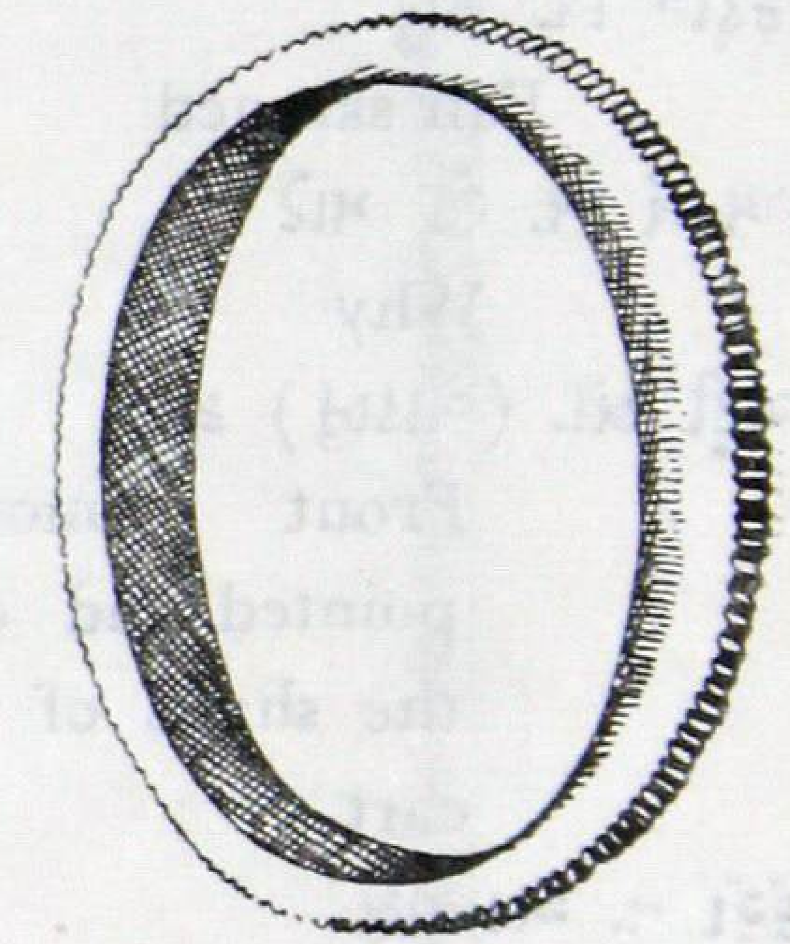

કાકણૉ

કાકડાવૉ ક્રિ. ડૂંડાનું પીળાશ પડતું થવું
To turn (a ear of corn) yellowish

કાકડ઼ો કાદૂ પુ. કાદવ
Swamp

કાકડૉ[1] ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

૩. દુખાવો મટાડવા મુકાતું સળગતું ચીંથરું
A burning rag used to place on the aching spot of the body for easing the ache

કાકડ઼ૉ[2] વિ. ગોરું
Fair skinned

કાખન્નૅ અ. શા માટે
Why

કાગરી સ્ત્રી. (ગાડાનું) કાગવું
Front most pointed end of the shafts of a cart

–કૅરૅ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કાગલો પુ. કાગળ
Letter

કાઝખી સ્ત્રી. ૧. બગલ
An arm-pit
૨. જુઓ ' કાંહાંકી '
See 'kāhāNki'

કાઝખૉ ન. કાંસકો
A comb

કાચબૉ ન. કાચબો
A tortoise

કાચરૅ ન. એક જંગલી ફળ
A kind of wild fruit

કાચાબ પુ. જુઓ ' કાચબો '
See 'kāchbo'

કાટીઘાંહયો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

કાટીનૉ ન. કંટોલું
A kind of vegetable

કાટો પુ. ૧. શૂળ, કાંટો
A thorn
૨. નાકનું એક ઘરેણું
A kind of nose-ornament

કાઠૅ ન. કાઠી, સળગાવવામાં વપરાતું લાકડું
Firewood

કાડવૉ[1] ક્રિ. કાઢવું
To drive out

કાડવૉ[2] ક્રિ. ઉતારવું
To bring down

કાન્ણી વિ. (સ્ત્રી.) કઈ
Which

કાન્ણૉ વિ. (ન) કયું
Which

કાડ઼ીકાંહવૉ પુ. જુઓ ' કાટીઘાંહયો '
See 'kāṭighā-Nhyo'

કાતવૉ ક્રિ. કાંતવું
To spin

કાતાર સ્ત્રી. કાતર
Scissors

કાતીરવૉ[1] ક્રિ. લણવું, વાઢવું
To reap

કાતીરવૉ[2] ક્રિ. કાતરવું
To cut

કાદ્દૂ પુ. કાદવ; કૂવો ખોદતી વખતે નીકળતી ભીની માટી
Swamp; swamp which is dug out of a well

કાનાસ સ્ત્રી. કાનસ
A file

કાની સ્ત્રી. કાલ
Tomorrow

કાન્દો પુ. ડુંગળી
An onion

કાપડ઼ૉ ન. કાપડું
A kind of blouse

કાપવૉ[1] ક્રિ. કાપવું
To cut

કાપવૉ[2] ક્રિ. કંપવું
To tremble

કાપાડ ન. કપડું
Cloth

કાપનૉ ન. તીરનો ઉપરનો લોખંડનો ભાગ
Pointed part of an arrow which is made of iron

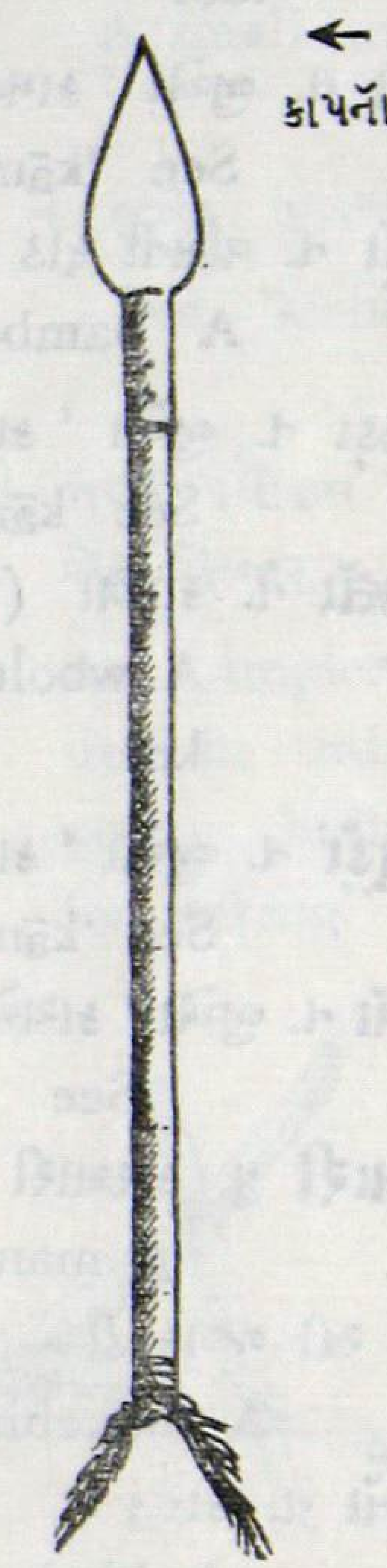

કાપારી સ્ત્રી. કંપારી
A shaking

કાબરૅ ન. કાબર
A kind of bird, the common Myna

કાબાર સ્ત્રી. જુઓ ' કાબરૅ '
See 'kābro'

કામઠૉ ન. કામઠું, ધનુષ્ય
A bow

કામજૉ ન. પરાળ કાઢવાનું એક સાધન
An agricultural tool

કામઠ઼ૉ ન. જુઓ 'કામજૉ'
See 'kāmjo'

કામૂઠ઼ૉ ન. વાંસની ફાડ
A bamboo chip

કામ્મઠ઼ા ન. જુઓ 'કામજૉ'
See 'kāmjo'

કામ્બલૉ ન. કામળો (ઊની વસ્ત્ર)
A woolen blanket

કામ્બૂઠ઼ૉ ન. જુઓ 'કામૂઠ઼ૉ'
See 'kāmuṛo'

કાયબૉ ન. જુઓ 'કાચબો'
See 'kāchbo'

કારભારી પુ. કારભારી
A manager

કારી સ્ત્રી જળકૂકડી
A snakebird

કારીનૉ ન. કારેલું
A kind of vegetable

કારૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

કાલજૉ ન. કાળજું
Heart

કાલપીચી સ્ત્રી. એક પક્ષી
A kind of bird

કાલામીરૅ ન. (બ. વ.) મરી
Black pepper

કાલીકાંહવૉ ન. જુઓ 'કાટીઘાંહવૉ'
See 'kāṭighāNhvo'

કાલૉ વિ. કાળું
Black

કાવલૉ ન. બંગડી
A bangle

કાસ ન. આરસી
A mirror

કાહનૅ અ. જુઓ 'કાખન્નૅ'
See 'kākhanne'

કીંઆંડૉ ન. ક્યારો
A bed

કીકરાવવૉ ક્રિ. કકરાવવું
To sharpen

કીકીરવૉ ક્રિ. ગાડાનો ચરડ ચરડ અવાજ થવો
To get cracking type of noise in a cart

કીગનાવૉ ક્રિ. ખુશ થવું
To be pleased

કીડાણું સર્વ. કોનું
Whose

કીડૅ સર્વ. કોણે
By whom

કીડૉ સર્વ. કોણ
Who

કીડ઼ીતેન ન. કરંજિયું તેલ
Oil of Karanj seeds

કીડ઼ૉ ન. ૧. કીડી
An ant

૨. ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of neckless

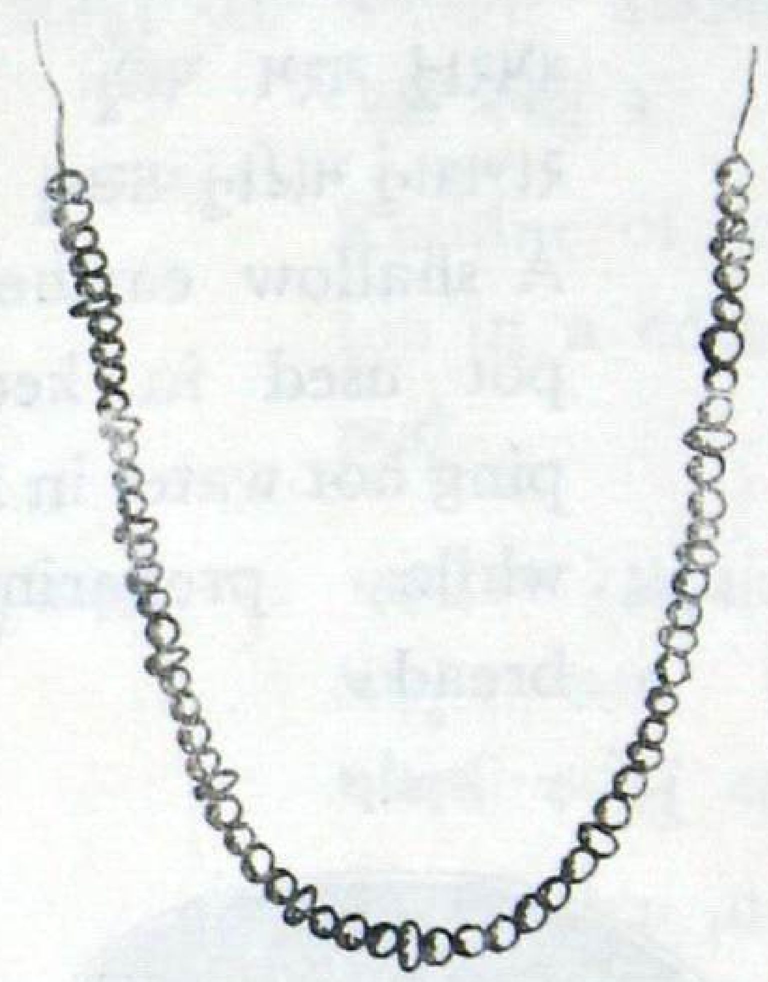

કીડ઼ૉ ૨.

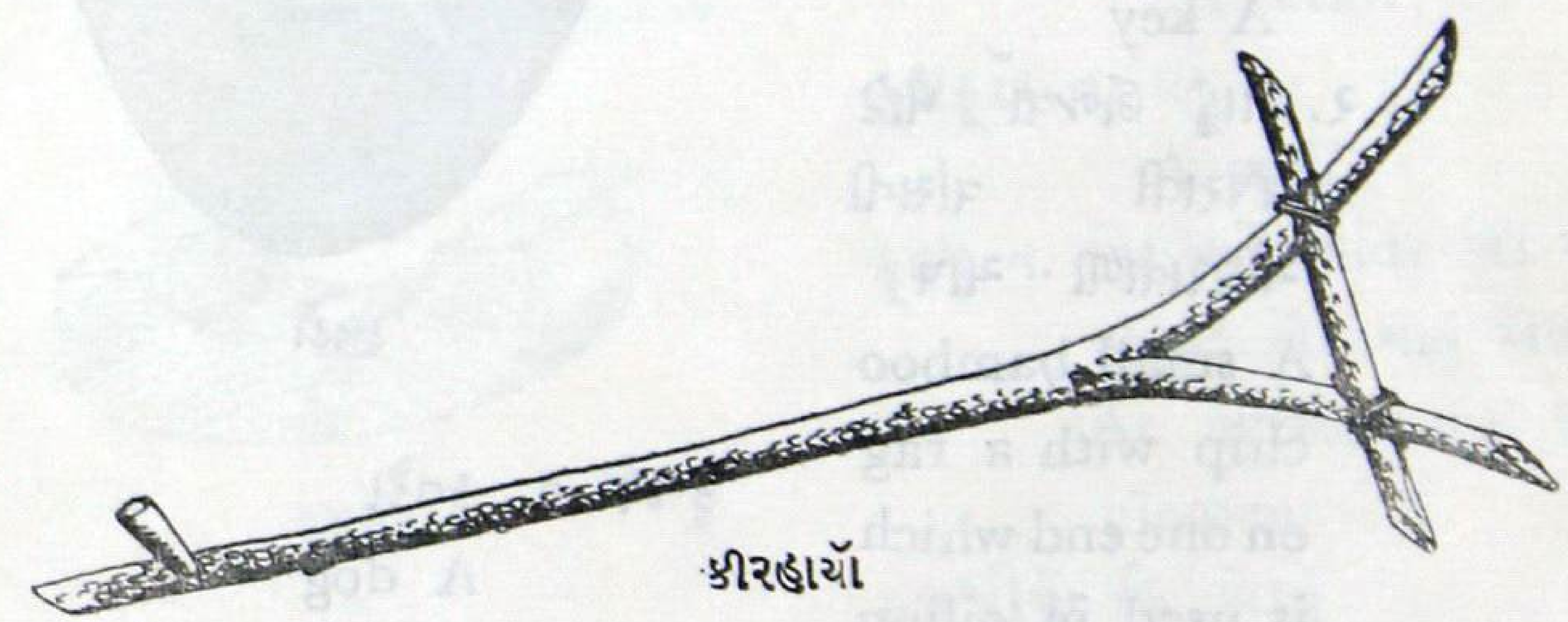

કીરહાયૉ

કીન્નૉ ન. જમીન સરખી કરવા માટે વપરાતું એક ઓજાર
A kind of earth leveller

કીયા અ. ક્યારે
When

કીરકીનવૉ ક્રિ. સળી કરવી
To instigate

કીરબીલૉ ન. નાનું ઘુવડ
A small owl

કીરબીલ્યૉ ન. જુઓ 'કીરબીલૉ'
See 'kirbilo'

કીરહાયૉ ન. બળદ પલોટવા માટેનું એક ઓજાર
An implement used in training young bullocks for yoking

કીલાયૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂચ્ચ સ્ત્રી. દુર્ગંધ
Foul smell

કૂઆલી સ્ત્રી. વીરડી
A small water pit in a river basin

કૂઆડ઼ૉ ન. કુહાડો
An axe

કૂકડ઼ો પુ. કૂકડો, મરઘો
A cock

કૂકાડ઼ પુ. જુઓ 'કૂકડ઼ો'
See 'kukṛo'

—માંજો પુ. એક છોડ
A kind of plant

—માંજ પુ. જુઓ '—માંજો'
See '—mānjo'

કૂગલો પુ. કોગળો
A gargle

કૂછો પુ. ફોતરું
A chaff

કૂચી સ્રી. ૧. ચાવી
A key
૨. ગાડું ઊંજવા માટે વપરાતી વાંસની ચીંથરાવાળી ચીપ
A small bamboo chip with a rag on one end which is used in oiling a cart-wheel

કૂચકૂસીયૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

કૂત્નરૉ વિ. કતરાતી આંખોવાળું
Wry-eyed

કૂટવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

કૂડ સ્રી. ઢોર બાંધવાની કોઢ
A cattle-shed

કૂણ્ડી સ્રી. કુંડી
A water-pit

કૂણ્ડૉ ન. રોટલા ઘડતી વખતે વપરાતું ગરમ પાણી રાખવાનું માટીનું વાસણ
A shallow earthen pot used in keeping hot water in it while preparing bread

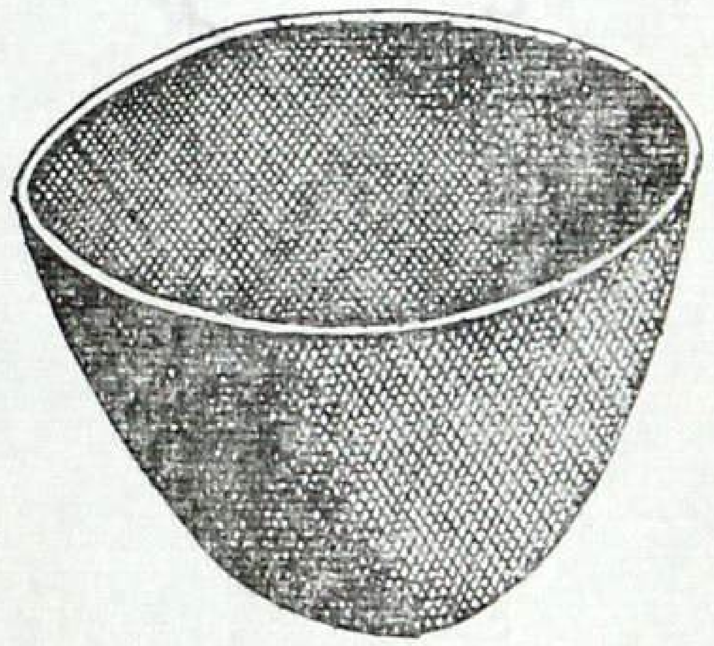

કૂણ્ડૉ

કૂતરૉ ન. કૂતરો
A dog

કૂતારખાયૉ ન. એક હિંસક પ્રાણી
A carnivorous animal

કૂતીરો પુ. જુઓ 'કૂતારખાયૉ'
See 'kutarkhāyo'

કૂદવૉ ક્રિ. કૂદવું
To jump

કૂમાડૉ ન. કુંભાર
A potter

કૂમારૉ વિ. કુંવારું
Bachelor

કૂમ્બડ઼ી સ્રી. કપાસનાં કાલાંમાંનું રહી ગયેલું રૂ
Residue of cotton in a cotton-pod

કૂમ્બડ઼ો પુ. ઘરની ટેકણથાંભલી પરનું વરણ અને થાંભલી વચ્ચેનું લાકડું
A wooden piece between a pole and roof of a house

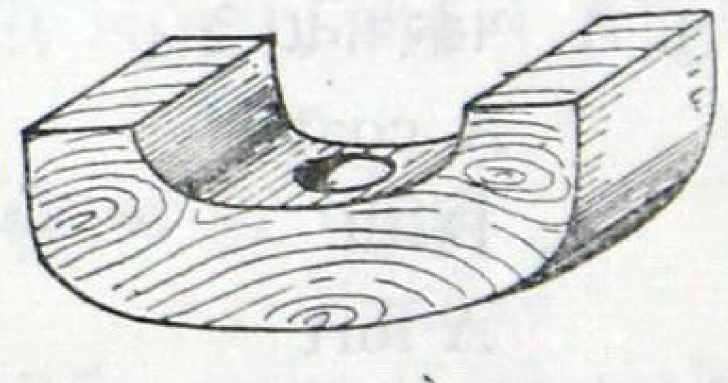

કૂમ્બડો

કૂમ્બલાણ્ણ ભાજૉ ન. એક પ્રકારની ભાજી
A leafy vegetable

કૂયણઅ સ્રી. કોણી
An elbow

કૂરકીની સ્રી. વાંસની નાની ટોપલી
A small basket made of bamboo chips

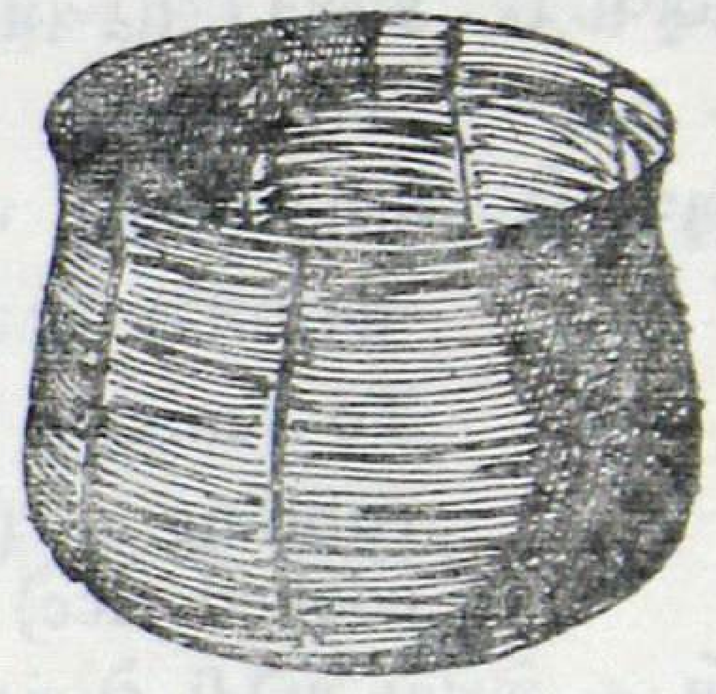

કૂરકીની

કૂરકીયૉ ન. ગલૂડિયું
A puppy

કૂરગૂલો પુ. કોગળો
A gargle

કૂરચીનૉ ન. કરચલો
A crab

કૂલકૂટૉ ન. વરુ
A wolf

કૂલપ ન. ખેડ અને આંતર ખેડ માટે વપરાતું એક નાનું ઓજાર
An agricultural implement

કૂલપીવૉ ક્રિ. ખેડવું
To plough

કૂવડ઼ૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂવાડૉ ન. જુઓ 'કૂઆડ઼ૉ'
See 'kuāṛo'

કૂવાયડ઼ો વિ. મિજાજી, લડાઈખોર
Quarrelsome

કૂવાલી સ્ત્રી. જુઓ 'કૂઆલી'
See 'kuāli'

કૂવો પુ. કૂવો
A well

કૂસીણવૉ ક્રિ. કસણવું (લોટ વગેરે)
To knead

કૂસૂણવૉ ક્રિ. ચોળવું (ખાવા માટે ધાન વગેરે)
To mix by rubbing (as cooked rice)

કૂહનૉ ન. ખોદવા માટેની લોખંડની કોશ
A share made of iron

કૂહૂટાવૉ ક્રિ. ઠંડીથી સંકોડાઈ જવું
To fold one's knees due to cold

કૂહોટૂપનો પુ. કાકાકૌઓ
A cockatoo

કૂહૉ ન. જુઓ 'કૂહનૉ'
See 'kuhno'

કેદી પુ. કેદી
A prisoner

કેદજાજો પુ. જુઓ 'કેદી'
See 'kedi'

કેનો પુ. એક છોડ
A kind of plant

કેલૉ ન. ૧. કેળ
A plantain
૨. કેળું
A banana

કેવડા પુ. જુઓ 'કવડો'
See 'kavṛo'

કેવૉ વિ. કેવું
Of what type

કૅહૅ અ. કેમ
Why

કોકરાંજ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કોગદરો ન. એક પક્ષી
A kind of bird

કોચરો પુ. ઢોરને પાણી પાવા માટે કોરીને તૈયાર કરેલું વૃક્ષનું વિશાળ થડ
A hollow trunk of tree which is used as a reservoir of water for cattle

કોચર્વૉ ક્રિ. કોચવું (દીવાલ વગેરે)
To scratch

કોટ પુ. ૧. પહેરવાનો કોટ
A coat
૨. કિલ્લો
A fort

કોટડો ન. કોતરડું
A streamlet

કોટવાલૉ ન. વાંસફોડો, એક જાતિ
A tribe engaged in bamboo work

કોઠારૉ ન. એક પ્રકારનો કોઠલો
A kind of storage made of bamboo and clay

કોઠૅ ન. અનાજ ભરવાની કોઠી
An earthen vessel which is used in storing grains

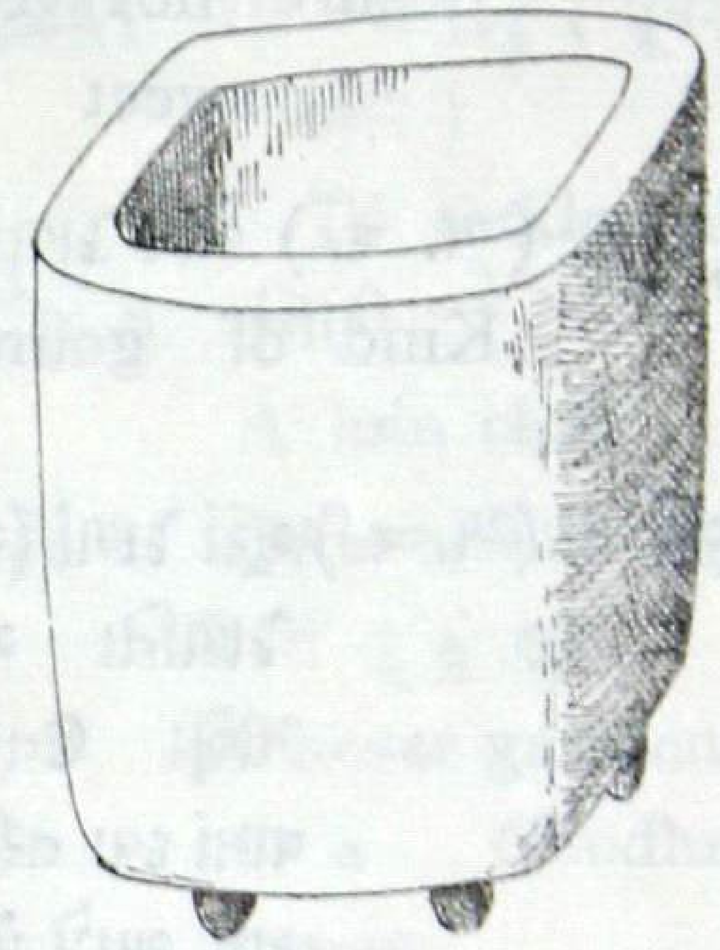

કોઠૅ

કોઠૅ
—પૂડાલો ન. બે વિભાગવાળી કોઠી
A kind of vessel with a partition in it

કોઠો વિ. સૂકું, ભીનું ન હોય તેવું
Dry

કોડીજાજો પુ. રવિવાર
Sunday

કોડીનો ન. ચગદાઈ ગયેલા ડાંગરના છોડને સરખા કરવા માટેનું એક સાધન
A tool used in raising paddy plants

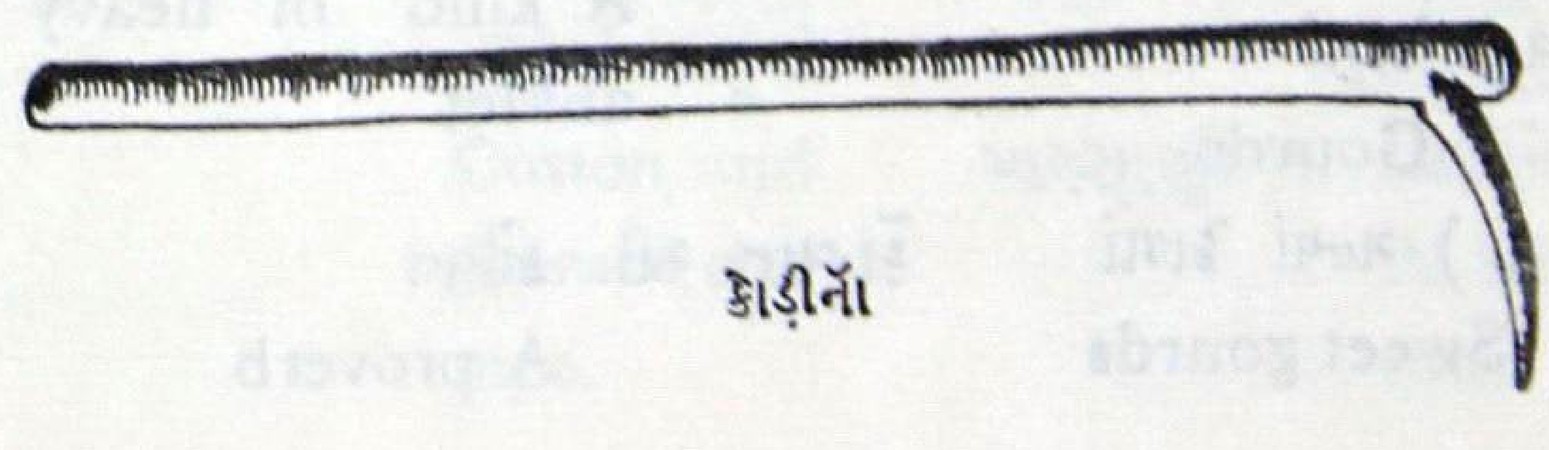

કોડીનો

કોથલો પુ. કોથળો
A sack

કોદરી સ્ત્રી. રાંધેલા ચોખા
Cooked rice

કોદરૅ ન. (બ. વ.) કોદરા
A kind of corn

કોદાલૉ ન. કોદાળી
A hoe

કોન્નો ન. ૧. શિયાળ
A fox
૨. ચિચોડો, કોલુ
A sugarcane-crusher

કોપ ન. ૧. કપ
A cup
૨. જંગલનો કૂપ
A coupe

કોપર ન. ૧. કોપરું
Kernel of a coconut
૨. કોણી
An elbow

કોપરેલ ન. કોપરેલ, કોપરાનું તેલ
Coconut oil

કોપહા પુ. કપાસ
A cotton plant

કોપહાર્યો પુ. જુઓ 'કોપહા'
See 'kopha̱'

કોબીચ સ્ત્રી. કોબી, એક શાકભાજી
A kind of vegetable

કોયડ્અ કોડિયું
A wick-pot

કોયની સ્ત્રી. એક રોગ
A kind of disease

કોયનૉ ન. કોયલ
A cuckoo

કોયાન સ્ત્રી જુઓ 'કોયનૉ'
See 'koyno'

કોરાટ સ્ત્રી. ન્યાય કચેરી
A court of law

કોરાલંલંયૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કોલ પુ. મોટો ઉંદર
A big mouse

કોલીડગ્ગડ઼ૉ ન. તરબૂચ
A watermelon

કોવજાલાણૉ ભાજૉ ન. એક ભાજી
A kind of leafy vegetable

કોવજાલૉ ન. જુઓ 'કોરાલંલંયૉ'
See 'kora̱l̈lyo'

કોવલૅ ન. (બ. વ) કોળાં
Gourds

–ગૂલંયૅ ન. (બ. વ.) ગળ્યાં કોળાં
Sweet gourds

–દેવ ન. (બ. વ) સાધારણ મીઠાં કોળાં
Gourds which are not very sweet

–ભૂંય ન. (બ. વ.) ભોંય કોળાં
Kind of gourds

–ભૂવરૅ ન. (બ. વ.) ભૂરાં કોળાં (આ કોળાંનો ગર્ભ મીણો ઉતારવામાં દવા તરીકે કામ આપે છે.)
Brown gourds (The kernel of this gourd is used as a medicine)

કોહો પુ. કોશ
A moat

કોનૉ ન. જુઓ 'કોન્નૉ'
See 'ko·no'

કૉન્નૉ ન. પગમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું, કડલું
A kind of heavy anklet

કૉન્વાત સ્ત્રી. કહેવત
A proverb

ખ

ખખીડ઼વૉ ક્રિ. ખખડવું
To rattle

ખખીલવૉ ક્રિ. ખખડવું (ઘૂઘરા વગેરે)
To tinkle

ખચીટો પુ. લંગોટી
A loin cloth

ખચીટૉ ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
A lower garment of a Chodhri woman

ખટો પુ. ખૂંટો
A big peg

ખટૉ ન. ઝાડનું ઠૂંઠું
A dead tree

ખટ્ઠૉ ન. ઘંટી
A grinding mill

ખતરો પુ. પાળિયો
A memorial stone

ખતાર ન. ખાતર
Manure

–નાખવૉ ક્રિ. ખાતરવું
To manure

ખપરૅ ન. (બ. વ.) કપાસ, જુવાર વગેરેનાં ઠૂંઠાં
Cotton and Juwar stumps

–ખોદવૅ ક્રિ. ઠૂંઠાં ખોદવાં
To dig out the stumps

ખપીર઼ વિ. ગંદું
Filthy

ખબાર સ્ત્રી ખબર
Information

–નીં હોવી ક્રિ. ખબર નહીં હોવી
Not to have any information

ખબૉ ન. ખભો
A shoulder

ખરાચ ન. ખર્ચ
Expenditure

ખરાટૅ ન. (બ. વ.) તુવેરનાં સૂકા સાંઠા
Dry stalks of Tuver plant

ખરાટૉ ન. તુવેરની કરાંઠીમાંથી બનાવેલો સાવરણો
A broom made of dry twigs of Tuver plant

ખરજઅ ન. ખરજવું
Eczema

ખરસ઼ાણી ન. ડીંડલિયો થોર
A kind of cactus

ખરસીણૉં ન. જુઓ 'ખરસાણી' See 'kharxāṇi'

ખલ ન. મધપૂડામાંની પીળાશ વાળી પટ્ટી (આ ખાવાથી મીણો ચડે છે.) Yellowish part in a honey–comb (it is a bit intoxicated)

ખવલૉં ન. એક પ્રકારની માછલી A kind of fish

ખસ્વૉં ક્રિ. ખસવું To move

ખસીડ્વૉં ક્રિ. ખસેડવું To remove

ખુંહુ સ્ત્રી. ખાંસી Cough

ખુન્દાણું ન. પહેલવેતરી ગાય A cow having her first progeny

ખુન્દૉ ન. બળદની ખાંધ Neck of an ox

ખુપ પુ. સ્ત્રી. ખપ Need

ખુપનૉં ન. માટીનો પોપડો A piece of detached crust

ખુલ પુ. ખોળ Oil-cake

ખુલૉં ન. ખળું A thrashing floor

ખાકખૉં ન. જુઓ 'કાકખૉ' See 'kaṅkho'

ખાખરૉં ન. કેસૂડો, ખાખરો The flame of the forest

ખાડ્કૉં ન. જુઓ 'કાકખૉ' See 'kaṅkho'

ખાચ સ્ત્રી. જુઓ 'કાસ' See 'kās'

ખાજીવવૉં ક્રિ. ખણવું To itch

ખાટની સ્ત્રી. ગાડાની આગળના ભાગમાં બંને પડખે રખાતી કાથીની ભરેલી ખાટલી A wooden frame having coir knitted which is attached in the front of a cart

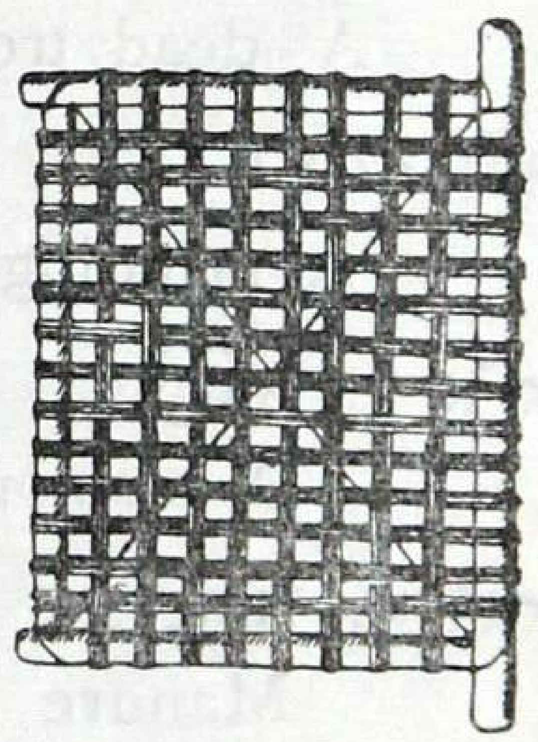

ખાટની

ખાટનૉં ન. ખાટલો A cot

ખાટામ્બડ઼ ન. (બ. વ.) એક પ્રકારની ભાજી A kind of leafy vegetable

ખાટામ્બડ઼ા ન. એક વૃક્ષ A kind of tree

ખાટાયનૉ દૂદ ન. દહીં curd

ખાટૉ[1] વિ. ખાટું Sour

–ઘોલ ન. લૂણીની ભાજી A kind of leafy vegetable

–દૂદ ન. જુઓ 'ખાટાયનૉ દૂદ' See 'khaṭāyno dud'

–ભાજૉ ન. ખાટીભાજી A kind of leafy vegetable having sour taste

ખાટૉ[2] ન. જુઓ 'કાઠો' See 'kātho'

ખાડી સ્ત્રી. નદી A river

ખાડો પુ. ખાડો A pit

ખાણ સ્ત્રી. ખોદીને બનાવેલો ઉકરડો A manure-pit

ખાણ્ડ[1] સ્ત્રી. ખાંડ Sugar

ખાણ્ડ[2] વિ. અરધું Half

ખાન્પીડ઼ા ન. ખાલપો A Tanner

ખામ્બૉં ન. કચારીમાંથી પાણી જવાની જગ્યા A small water passage in a bed

ખાયરૉં ન. કારિયું ઘાસ A kind of grass

ખારૉ ન. મીઠું, નિમક Salt

ખાલી વિ. ફોગટ Futile

–પીલી વિ. તદ્દન ફોગટ, વ્યર્થ In vain

ખાવૉ ક્રિ. ખાવું To eat

ખાહડ ન. (બ. વ.) પગરખાં, જોડા Shoes

ખીઆલ પુ. ખ્યાલ Idea

ખીજીવવૉં ક્રિ. ખીજવવું To tease

ખીન પુ. કપાસી A skin disease generally found in the sole of the foot

ખીની સ્ત્રી. ખીલી; ગાડાની ધરીમાંનો લોખંડનો કે લાકડાનો ખીલો A small nail; a nail in the axle of a cart

ખીનો પુ. ખીલો A nail

ખી-ચાલ પુ. જુઓ 'ખીઆલ'
See 'khia̱l'

ખી-યૉ ન. એક પક્ષી, લેલું
A kind of bird

ખૂઙ્ઓ પુ. જુઓ 'કૂઙ્ખૉ'
See 'kuṅkho'

ખૂચવૉ¹ ક્રિ. ખૂંચવું
To prick

ખૂચવૉ² ક્રિ. ડંખવું (જોડા વગેરે)
To pinch

ખૂમટૉ ન. ખતરાં વખતે મુકાતું નાનું માટીનું દેવળ
A small dome made of clay which is placed on an ancestor-stone

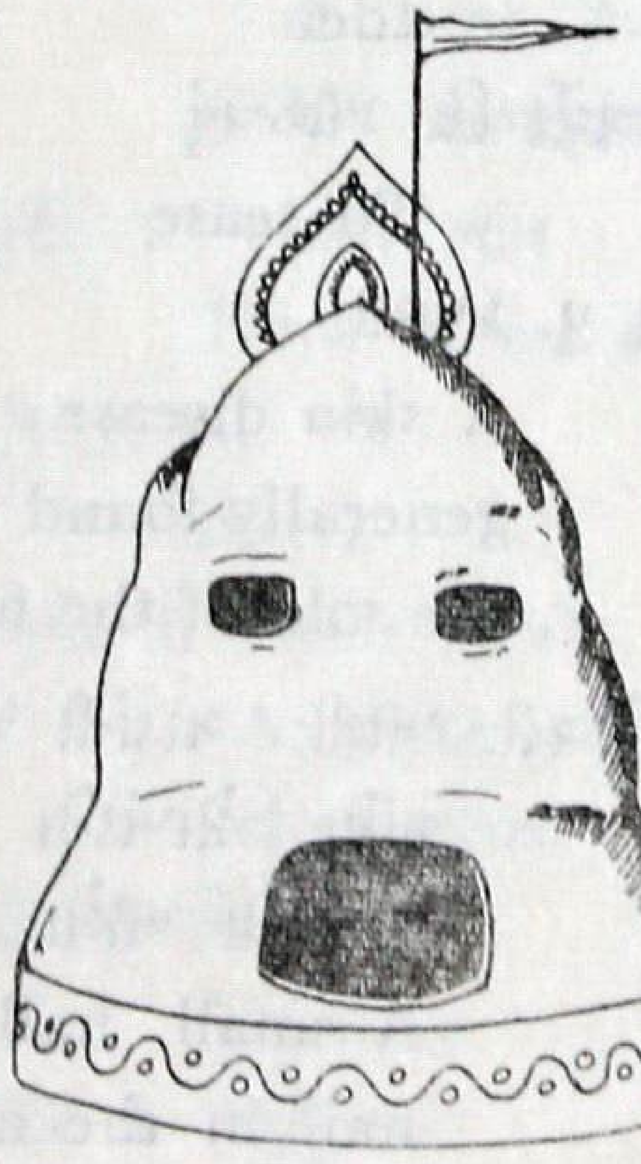

ખૂમટૉ

ખૂલાસો પુ. ખુલાસો
Explanation

ખૂસામત કરવી ક્રિ. ખુશામત કરવી
To flatter

ખેખનૉ ન. એક પ્રાણી, ખેખું
A kind of animal

ખેટવૉ પુ. પાની (પગની)
Heel

ખેડ્વૉ ક્રિ. ખેડવું
To till

ખેતવાલ પુ. ખળાનો એક દેવ
A tutelary God

ખેંચ સ્ત્રી. તૂટ, તાણ
Shortage

ખેંચવૉ ક્રિ. ખેંચવું
To drag

ખેકનૉ ન. જુઓ 'ખેખનૉ'
See 'khekhno'

ખેંખનૉ ન. જુઓ 'ખેખનૉ'
See 'khekhno'

ખેંખારવૉ ક્રિ. ખંખેરવું
To shake for getting the dust off

ખેંખીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ખેંખારવૉ'
See 'khekha̱rvo'

ખેંચવૉ ક્રિ. જુઓ 'ખેંચવૉ'
See 'kheNchvo'

ખોંક્ ન. આંબલીના કાતરા
Fruits of Tamarind tree

ખોખ્ ન. લાકડાની પેટી
A wooden box

ખોટ સ્ત્રી ખોટ, નુકસાન
Loss

ખોટી સ્ત્રી. કોઠી
A grain container made of clay

ખોટૉ¹ ન. જુઓ 'ખોટી'
See 'khoṭi'

ખોટૉ² વિ. જૂઠું
False

ખોડ્ સ્ત્રી. ખોડ (ખાંપણ)
Defect

ખોડાવૉ ક્રિ. લંગડાવું
To limp

ખોડીબારૉ ન. ખોડીબારું
An opening in a hedge

ખોદરાવવૉ ક્રિ. (ગાય) સાંઢે લઈ જવી
To show a bull

ખોદવૉ ક્રિ. ખોદવું
To dig

ખોદીડ્વૉ ક્રિ. તગડવું (કૂતરા વ.ને)
To drive out (as dogs etc.)

ખોદૂડ્વૉ ક્રિ. જુઓ 'ખોદીડ્વૉ'
See 'khodiṛvo'

ખોન્ગ્ ન. ૧. ખોળિયું
A cover
૨. કપડું વાળી, બે છેડા બાંધી બનાવેલી ઝોળી
A cloth-swing for a baby

ખોન્ગ

ખોલૉ ન. ખોળો
A fold of an upper garment made to hold something

ખો-વૉ ક્રિ. ખોવું
To lose

ખોલ્વો ન. ઓહલો, પાક લઈ લીધા પછી ખેતરમાં રહી જતાં દાણા, શીંગ, વગેરે
Crop residues in the field

–કરવૉ ક્રિ. ઓહલો કરવો
To collect crop-residues

ગ

ગચીલવૉ ક્રિ. હલબલવું (પાણીની જેમ)
To agitate

ગચૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ગચીલવૉ'
See 'gachilvo'

ગડસી સ્ત્રી. દાદી, પિતાજીની મા
Grand-mother

ગડારા ન. સાટો કાઢી નાખેલું ગાડું
A cart having its body removed

ગ-ડી-આ સ્ત્રી. માની મા
Mother's mother

ગ-ડી આયા સ્ત્રી. જુઓ 'ગ-ડી-આ'
See 'ga.di-a'

ગહૅણૉ પુ. ગુરુવાર
Thursday

ગણ્ઠી સ્ત્રી. જુઓ 'કણ્ઠી'
See 'kaṇṭhi'

ગન્ધાક ન. ગંધક
Sulphur

ગમવૉ[1] ક્રિ. ગમવું
To like

ગમવૉ[2] ક્રિ. ચાહવું
To love

ગયાનૉ ન. ઘર બાંધવાની પહેલી થાંભલી
The first pole in the structure of a house

ગરમી સ્ત્રીં. ગરમી
Heat

ગરમૉ ન. એક પ્રકારનો વાટકો
A kind of bowl

ગરાડ઼અ ન. ગાડાવાટ
Cart-track

ગરીલૉ ન. એક ઘાસ
A kind- of grass

ગલવૉ ક્રિ. ચૂવું, ગળવું,
To leak

ગલાસ ન. પ્યાલું
A cup

ગલીઠ્અ ન. બળદ પલોટવાનું એક સાધન
An implement which is used in training young bullocks in yoking

ગલૂઠ્અ ન. જુઓ 'ગલીઠ્અ'
See 'galiṭhaᵃ'

ગલૉ ન. ગળું
Throat

–બેસ઼વૉ ક્રિ. ગળું બેસવું
To have sore throat voice

ગલ્દા કુ઼રવી ક્રિ. ઘચરકાં ખાવાં
To get sour eructations

ગ઼ઊ પુ. (બ. વ.) ઘઉં
Wheat

ગ઼ટ્ઠ્અ ન. મોટી કોડી, દાણિયો
A big cowry

ગ઼ડો બા પુ. દાદો, બાપનો બાપ
Grand-father

–બાપો પુ. જુઓ 'ગ઼ડો બા'
See 'ga.do bā'

ગ઼ણવૉ ક્રિ. ગણવું
To count

ગ઼દારો પુ. ઘામ, બફારો
Warmth

ગ઼પ સ્ત્રી. ગપ્પું
A gossip

ગ઼પૅ મારવૅ ક્રિ. ગપ્પાં મારવાં
To gossip

ગ઼રમૉ ન. જુઓ 'ગરમૉ'
See 'garmo'

ગ઼રાજ સ્ત્રી. ગરજ
Self-interest

ગ઼લાઠ્અ ન. જુઓ 'ગલીઠ્અ'
See 'galiṭhaᵃ'

ગ઼લ્ગોટો પુ. એક ફૂલ
A kind of flower

ગાગદ્દૅ ન. (બ. વ.) એક પ્રકારનાં ફૂલો (આ ફૂલો રાંધી ખવાય છે.)
A kind of edible flowers

ગાગદૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગાગાર સ્ત્રી. ગાગર, પાણીનું માટલું
A pitcher

ગાડ્ગડ઼ૅ ન (બ.વ.) શીંગોડાં
Water-nuts

ગાડ્ગીરવૉ ક્રિ. ચકચક કરવું (ચકલી વગેરેનું)
To chirp

ગાઠ સ્ત્રી. ગાંઠ
A knot

ગાડલૉ ન. ગાડું
A cart

ગા'ડ઼વૉ ક્રિ. ખોડવું (થાંભલો વગેરે)
To erect (**a** pole)

ગા'ડ઼ાવૉ ક્રિ. પુરાવું
To be filled

ગાડ઼ી સ્ત્રી. આગગાડી
A train

ગાતરી સ્ત્રી. એક પ્રકારની કપડાની ગાંઠ
A kind of knot in the upper garment

ગાબજીવૉ ક્રિ. ગરભાઈ જવું (છોડનું)
To be withered in early stage of growth (as of plant)

ગાબણો હૉવૉ ક્રિ. ગાભણી થવું (ગાય ભેંસ વગેરેનું)
to bear

ગામતડ઼ા ન. ગામીત પુરુષ (તુચ્છ)
The male of Gāmit tribe (contem.)

ગાચ્ટ્ટૂ ન. ઢોરને બાંધવા માટે દોરડાંની સાથે છેડે રહેતો લાકડાનો ટુકડો
A wooden piece fastened at the end of a rope which is used in tying animals

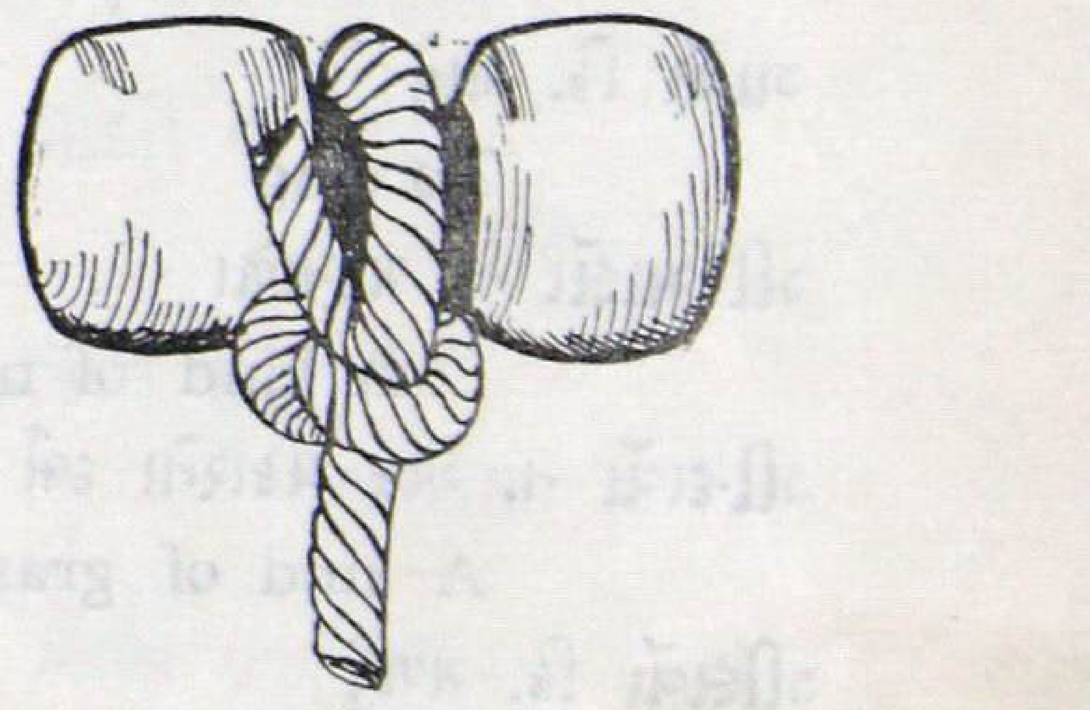

ગાચ્ટ્ટૂ

ગાર્ન્ટ્ઠ઼ ન. ગાંઠિયો (હળદર વગેરેનો)
A turmeric bulb

ગાર સ્ત્રી. ૧. લીંપણુ માટેની તૈયાર કરેલી માટી
A mud mixture prepared for plastering
૨. ચકમકનો પત્થર
A flint
૩. ખેરના લાકડામાંનો અંદરનો નક્કર ભાગ
Inner hard part in the trunk of the Kher tree

ગાલ સ્ત્રી. ગાળ
An Abuse

ગાલવૉ ક્રિ. ગાળવું
To strain

ગાવડ઼ા ન. ગાય
A Cow

ગાવૂલ કરવી ક્રિ. રોપણી માટે પાણી વાળી ક્યારી ખેડવી
To puddle

ગાવૉ ક્રિ. ગાવું
To sing

ગીરમાલૉ ન. ગરમાળો
A kind of tree

ગી·દ્દાવૉ ન. એક પ્રકારનો દર્ભ
A kind of grass

ગીલવૉ ક્રિ. ગળવું
To emaciate

ગૂઙ્ગીણુવૉ ક્રિ. ગણગણવું
To hum

ગૂઙ્ગૉ વિ. મૂગું
Dumb

ગૂચાવૉ ક્રિ. ગૂંચાવું
To entangle

ગૂણ્યૉ ન. કોથળો
A sack

ગૂ·ડ઼ીનૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ગૂડ઼ીન્અૉ ન. જુઓ 'ગૂ·ડ઼ીનૉ'
See 'gu·ṛino'

ગૂથવૉ ક્રિ. ગૂંથવું
To knit

ગૂનેગાર હોવૉ ક્રિ. ગુનેગાર હોવું
To be guilty of

ગૂન્દડ઼ા ન. ચીડો, ગુંદડો ઘાસ
A kind of grass

ગૂન્દાવૉ ક્રિ. ગંધાવું
To stink

ગૂન્દીરૉ વિ. ઓખર કરનારું (ઢોર)
A cattle who has a habit of eating human excreta

ગૂન્દૅ ન. (બ. વ.) ગુંદાં
Kind of berry like fruits

ગૂન્દૉ ન. ગુંદાનું ઝાડ
A kind of tree

ગૂમ્બડ઼ા ન. ગૂમડું
A emaeiate

ગૂરકાવૉ ક્રિ. ગૂંગળાવું
To be stifled

ગૂલ પુ. ગોળ
Jaggery

ગૂલા દેવી ક્રિ. બચી કરવી
To kiss

ગૂલાબ ન. ગુલાબ
Rose

ગૂલૂબ પુ. વીજળીનો ગોળો
An electric bulb

ગૂલૉ વિ. ગળ્યું
Sweet

ગૂંલ્લૅયૉ[1] ન. દહીં
Curd

ગૂંલ્લૅયૉ[2] વિ. જુઓ 'ગૂલૉ'
See 'gulo'

ગૂવરાયૉ ન. ગવાર શિંગ
A cluster bean

ગૅદડ઼ો પુ. ગધેડિયો વાઘ
A kind of wild animal

ગૅદ્દીડ઼ો પુ. જુઓ 'ગૅદડ઼ો'
See 'gedṛo'

ગૅટલ઼ ન. ગોટલો
A seed in a fruit

ગૅલૉ પુ. એક પ્રકારની દૂધી
A kind of vegetable

ગોખનો પુ. ગોખલો
A niche

ગોખરા ન. (બ. વ.) ખરિયાં, ઢોરનાં કાદવમાં સુકાયેલાં પગલાં
Foot-prints of cattle when dried in swamp

ગોટી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant

ગોઠૂવવૉ ક્રિ. ગોઠવવું
To arrange

ગોઠા પુ. માળો
A nest

ગોડ઼વૉ પુ. ઢોરની મોરડી
A net which is to be tied on the mouth of cattle to prevent them from eating, biting, etc.

ગોતાર ન. ખાણુ
cattlefeed

ગોદડૉ ન. ગોદડું
A quilt

ગોદ્દૉ પુ. ગોધો
A bull

ગોઘો પુ૦ ગોદો
A thrust of a finger

ગોનૉ ન. ૧. ઘાસ પર ભરડો લેવામાં વપરાતું દોરડા સાથે બંધાતું ગરગડી જેવું સાધન
A kind of wooden pulley fastened to the rope used in tying stacks etc., in the cart

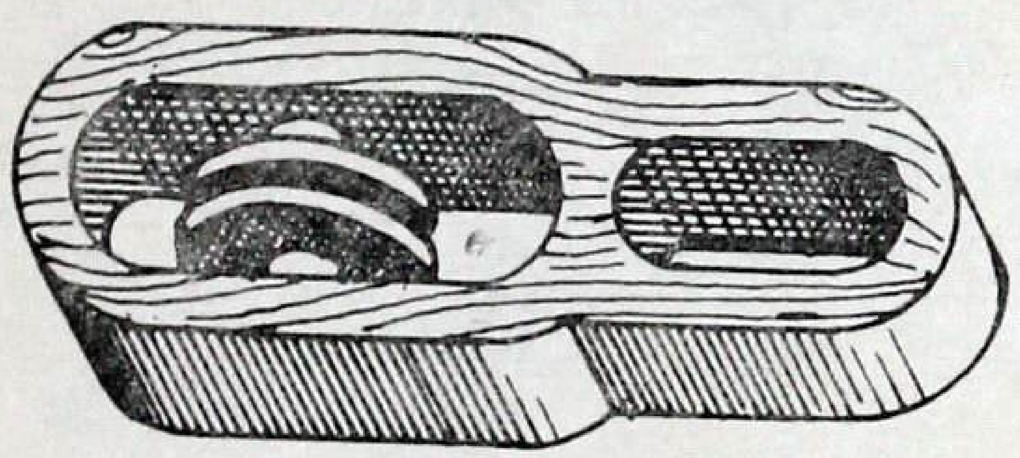

ગોનૉ ૧.

૨. હળની સગન
A nail fixed to the pole of a plough

ગોફણૉ સ્ત્રી. ૧. ગોફણ
A sling
૨. એક ઘરેણું
A kind of hair ornament

ગોફાણ સ્ત્રી. જુઓ 'ગોફણૉ' નો અર્થ ૧
See meaning 1 under 'gophṇo'

ગોબીચ સ્ત્રી. કોબીજ
Cabbage

ગોરબાવલૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગોલાટવૉ ક્રિ. મારવા માટે ફેંકવું
To throw to beat

ગોલી સ્ત્રી. ૧. છાશની ગોળી
A churning pot of clay
૨. બંદૂકની ગોળી
A bullet

ગોલો પુ. ગોફણ માટેનો પથ્થર
A stone used in a sling

ગોલૉ ન. ગોળો, માટીનું માટલું
An earthen water pot

ગોવાલ પુ. ગોવાળ
A cowherd

–મેકૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગોવાલણ સ્ત્રી. ગોવાલણ
A cowherdess

ગોવાલ્યૉ પોહો પુ. પરણવા લાયક યુવાન
A youth of a marriageable age

ગોવરૉ ન. હળના આગળના ભાગમાં રહેલો ધૂંસરી બાંધવા માટેનો લાકડાનો ખીલો
A wooden nail to the plough to which yoke is to be attached

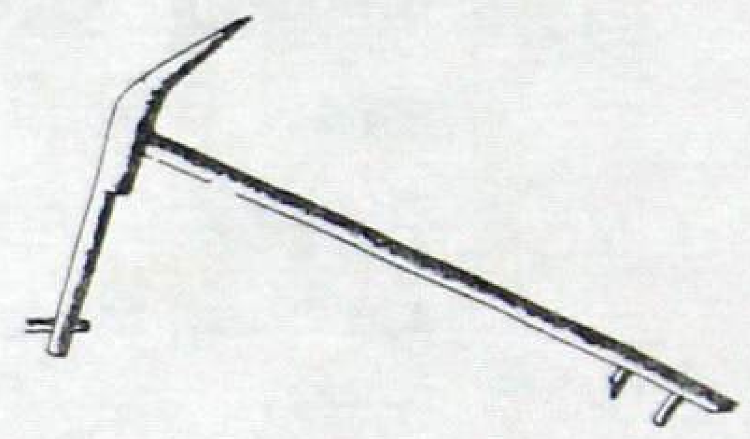

ગોવરૉ ↗

ઘટઓ·રૉ ન. ઘટબોર
A kind of tree

ઘટવૉ ક્રિ. ઘટવું
To decrease

ઘટ્ટય ન. ઘંટી
A grinding-mill

ઘણૉ વિ. ઘણું
Much

–હોવૉ ક્રિ. ઘણું હોવું
To abound

ઘડી વાલવી ક્રિ. ઘડી વાળવી
To fold

ઘડો પુ. ધાતુનો ઘડો
A metallic pitcher

ઘર ન. ઘર
A house

ગોહરૉ સ્ત્રી. એક જાતિ
A caste

ગૉંવાલ્યૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

ગૉડૉ વિ. ઘરડું
Old

ગૉણ્ડૉ વિ. અળવીતરું
Mischievous

ઘ

ઘરચીડ઼ૉ ન. ચકલી
A sparrow

ઘરસટવૉ ક્રિ. એક રસ કરવા માટે હલાવવું
To stir

ઘસ઼વૉ ક્રિ. ઘસવું
To rub

ઘસડ઼વૉ ક્રિ. ઘસડવું
To drag

ઘસીડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઘસડ઼વૉ'
See 'ghaxaṛvo'

ઘસૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઘસડ઼વૉ'
See 'ghaxaṛvo'

ઘ઼ડગડ઼ૉ ન. વરસાદમાં ઓઢાતું તાડમાંથી બનાવેલું એક સાધન
A rain protector made of bamboo strips

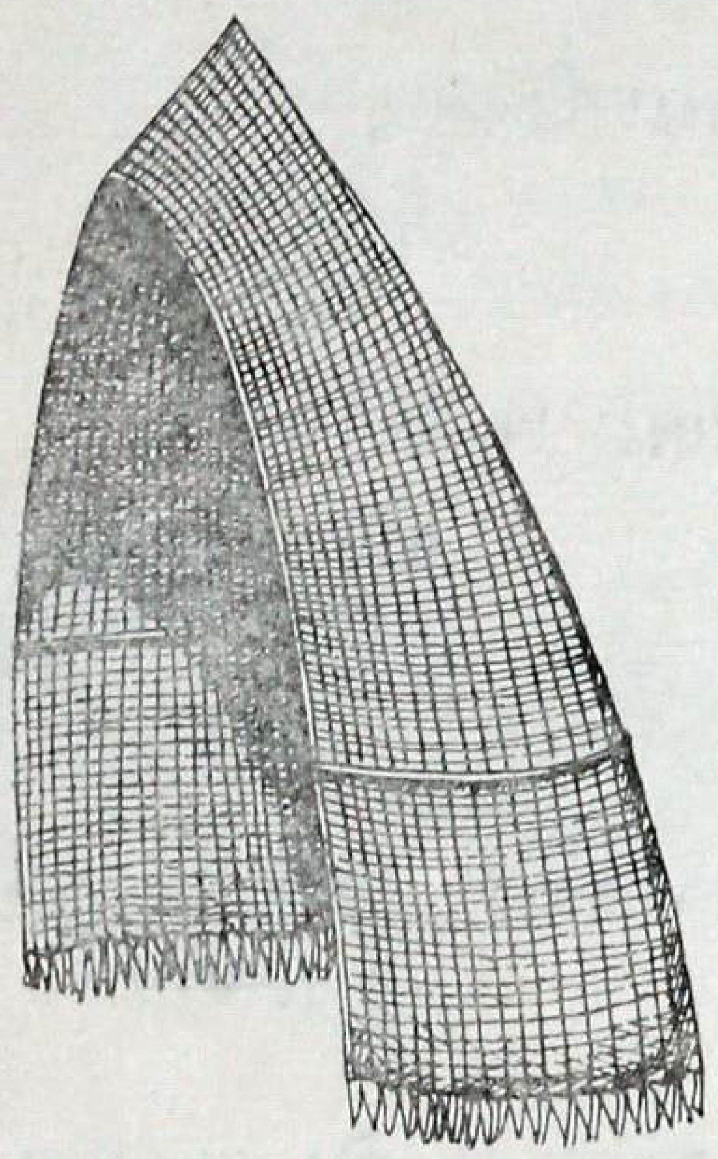

ઘ઼ડગડ઼ૉ

ઘ઼રાક ન. ગ્રાહક
A customer

ઘ઼રાવાલી સ્ત્રી. પત્ની
Wife

ઘાંસ઼વૉ ક્રિ. ઠાંસવું
To stuff

ઘાંહીવડ઼ પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ઘાટણી સ્ત્રી. ઘંટડી
A bell

ઘાચડ઼ૉ ન. ઘાંચી (તુચ્છ.)
A male of Ghanchi caste (contem.)

ઘારૉ ન. ચણા, વગેરેનો પોપટો
A pod of gram etc.
૨. ઘોઘરો, નળગોટો
Throat
૩. બૂમ, સાદ
A call
૪. મોં પહોળું કરીને દવા લગાડાય છે તે ક્રિયા
A typical act of applying medicine by getting the mouth wide open

ઘાણીવડ઼ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ઘાબરાવૉ ક્રિ. ગભરાવું
To be frightened

ઘાયતેન ન. ઘાસતેલ
Kerosene

ઘાયૉ ન. ઘાસ
Grass

ઘાષ્ટ પુ. ૧. બે ડુંગર વચ્ચેથી પસાર થતી કેડી
A narrow pass
૨. ધોધની જેમ જ્યાં પાણી પડતું હોય તેવી જગ્યા
A place where water falls from height

ઘીહી સ્ત્રી. ઘી
Ghee

ઘીહીરૉ ન. બળદ પલોટવા માટેનું સાધન
An implement by which young bullocks are trained for yoking

ઘૂચાટવૉ ક્રિ. ધુંબેધુંબે મારવું
To box

ઘૂટણ઼ ન. ગોઠણ, ઘૂંટણ
Knee

ઘૂરકીવૉ ક્રિ. ઘૂરકવું
To growl

ઘેટ઼ૉ ન. ઘેટું
A sheep

ઘેતકીનાવૉ ક્રિ. ભયસૂચક ચિકારવું (જેમ કે વાંદરાઓનું)
To scream (as a signal of danger)

ઘેનવૉ ક્રિ. ઘાલવું
To push into

ઘોંચવૉ ક્રિ. ઘોંચવું
To prick

ઘોડ઼ાગાલ્લી સ્ત્રી. ઘોડાગાડી
A horse carriage

ઘોડ઼ો પુ. ઘોડો
A horse

ઘોનઅ ન. ઘરની આગળનો એક બાજુનો વધારેલો ભાગ
Extended part of a house

ઘોન્નો પુ. વરસાદ પડતાં આપોઆપ ઊગી નીકળતો ચણા, વાંસ, વગેરેનો કુમળો છોડ
A small plant which comes out immediately after rainfall

ઘોલવૉ ક્રિ. સૂપડું ડાબા જમણી હલાવવું
To move a winnowing basket left and right between the two hands

ઘોલાવૉ[1] ક્રિ. અંદર ભરાઈ રહેવું
To confine oneself at home

ઘોલાવૉ[2] ક્રિ. ઓવારે કાઢી નાંખવું
To be thrown off the water

ઘૉન્ધવૉ ક્રિ. ગોંધવું
To confine

ચ

ચચડ઼ાવવૉ ક્રિ. ખખડવું (પાંદડાં વગેરેનું)
To rattle

ચડ઼ાવવૉ ક્રિ. ચડાવવું
To raise

ચણાણૉ ભાર્જૉ ન. ચણાના કુમળા છોડની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ચમાચ ન. ધાતુનો ચમચો
A spoon

ચમ્કીવૉ ક્રિ. ચમકવું
To shine

ચમ્ચ્ ન. જુઓ 'ચમાચ'
See 'chamāch'

ચમ્પાણું જાડ્ પુ. ચંપો
A kind of tree

ચમ્પાલૅ ન. (બ. વ.) ચંપલ
Chappals

ચમ્પો પુ. ચંપો
A kind of tree

ચમ્હ્લ્અ ન. જુઓ 'ઈન્ઢણી'
See 'inḍhṇi'

ચરચીવૉ ક્રિ. ચર્ચવું
To discuss

ચરબી સ્ત્રી. ચરબી
Fat

–ચ઼ડવી ક્રિ. ચરબી ચડવી
To be arrogant

ચરબૉ ક્રિ. પાણીનું માટલું
A water pitcher

ચરવૉ ક્રિ. ચરવું
To graze

ચલકીવૉ ક્રિ. ચળકવું
To glitter

ચલકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચલકીવૉ'
See 'chalkivo'

ચવવો પુ. પગની પાછળના ભાગમાં આપોઆપ થતો ફોલ્લો
A kind of boil emerging at the ankle

ચવાડો પુ. ઘાસ રાખવાનું સ્થળ
A storing place for grass

ચવડ્ ન. ચવડું (હળનું)
A wedge of a plough

ચ઼કલો પુ. કૂવામાંથી પાણી કાઢવાની એક યાંત્રિક વ્યવસ્થા
A device for drawing water from a well

ચ઼ગીડ઼ો ન. ચોઘડિયું
A period of 96 minutes

ચ઼ડવૉ ક્રિ. ચડવું
To climb

ચ઼ડી બેહવૉ ક્રિ. છાતી પર ચડી બેસવું
To sit on one's chest by knocking the person down

ચ઼પટૉ વિ. ચપટું
Flat

ચાંદરૉ વિ. સફેદ ટીલાંવાળું (ઢોર)
White spotted (cattle)

ચાંદીન્નૉ ન. ચાંદની
Moonlight

ચાંદો પુ. ચાંદો
Moon

ચાઈ સ્ત્રી. ચા
Tea

ચાકલો પુ. જુઓ 'ચ઼કલો'
See 'caklo'

ચાખણૉ ન. રાંધેલું માંસ
Cooked mutton

ચાખવૉ ક્રિ. ચાખવું
To taste

ચાચડ઼ો ન. ચાંચ
Beak

ચાચવૉ પુ. ખોદવા માટેનું કોદાળી જેવું એક સાધન
A kind of hoe

ચાન સ્ત્રી. ચાલ
Gait

ચાનવૉ ક્રિ. ચાલવું
To walk

ચાનાવવૉ ક્રિ. ચલાવવું
To make to walk

ચાની જાવૉ ક્રિ. ચાલ્યા જવું
To get out

ચાનીવવૉ ક્રિ. હલાવવું (ભાત, વગેરે)
To move a ladle into (e.g. in rice)

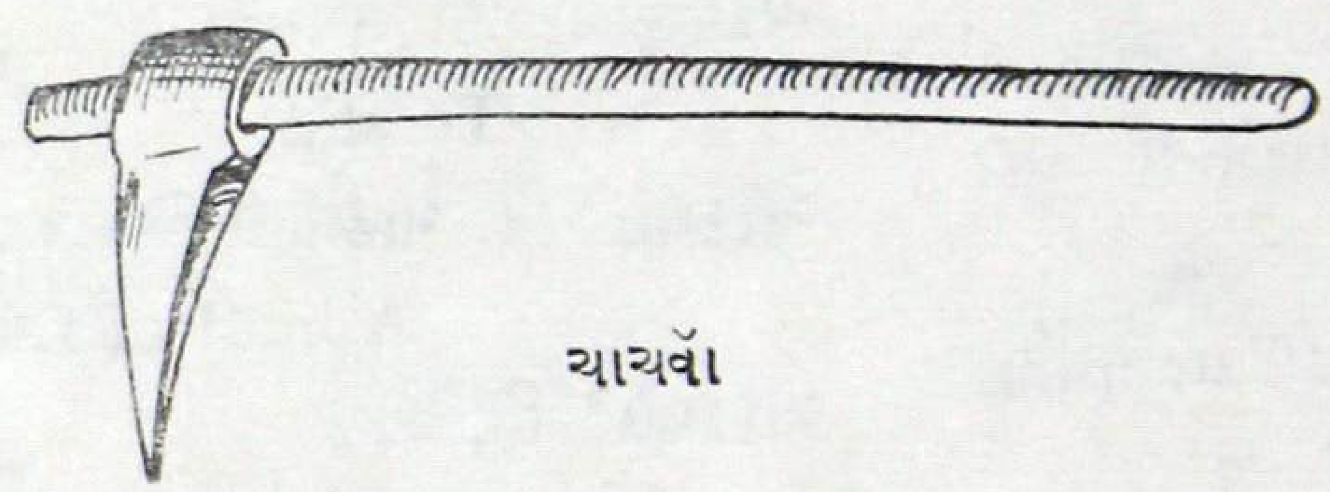

ચાચવૉ

ચાટણૉ ન. ચટણી
Chutney

ચાટવૉ[1] ન. શાક, ભાત, વગેરે લેવા માટેની લાકડાની કડછી
A wooden ladle

ચાન્દગરેણૉ ન. ચંદ્રગ્રહણ
Lunar eclipse

ચામાડ઼તોડ઼અ ન. ચામાચીડિયું
A bat

ચામ્બડ઼ો ન. ચામડું
Leather

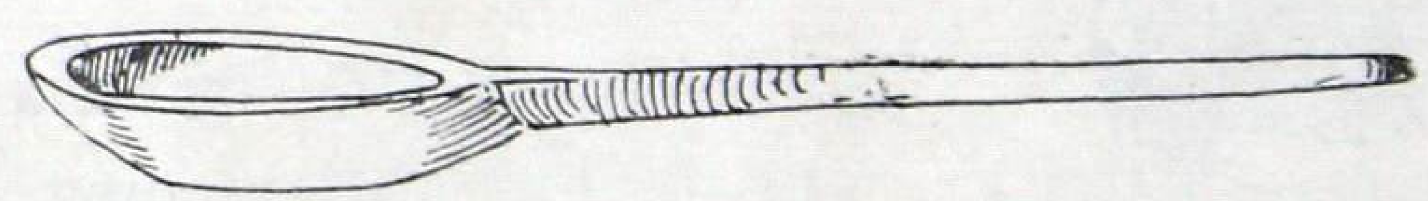

ચાટવૉ

ચાટવૉ[2] ક્રિ. ચાટવું
To lick

ચાટૉ વિ. હરાયું (ઢોર)
Unbridled

ચાદાર સ્ત્રી. ચાદર
A bed-sheet

ચામ્બાડ઼તોરૉ ન. બોરડી વર્ગનું એક નાનું વૃક્ષ
A kind of thorny bush

ચારડ઼ો વિ. ચાડીચુગલી કરનારું
Back-biter

ચારસૉ ન. ચોરસો
A cloth-sheet

ચારૂ પુ. ઢોરનો ચારો
Fodder

ચાલવૉ ક્રિ. ચાળવું
To sift

ચાલાણ સ્ત્રી. ચાળણુ (લોટ, વ. નું)
Residue which remains after sifting flour etc.

ચાલીવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચાનીવવૉ'
See 'chānivvo'

ચાલો પુ. નૃત્યમાં બદલાતી જુદી જુદી ચાલ, ચાળો
A style of stepping in a dance

ચાલ્લી સ્ત્રી. ચાળણી (વાંસની બનાવેલી હોય છે.)
A sieve (It is made of bamboo)

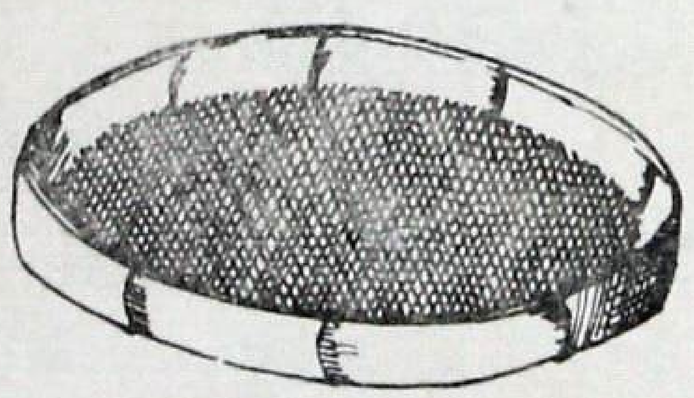

ચાલ્લી

–લ્લૉ ન. ચાળણો
A big sieve

ચાવવૉ ક્રિ. ૧. ચાવવું
To chew
૨. કરડવું
To bite
૩. કઢવું (જોડા વગેરેની જેમ)
To pinch (as a shoe)

ચાવી સ્ત્રી. ચાવી, કૂંચી
A key

ચીંભૂડ઼ ન. કાપેલા સાંઠાની પૂળી
A bundle of cut stalks

ચીક ન. ઝાડનું ક્ષીર
White sap of plant

ચીકણાવૉ ક્રિ. લપસવું
To slip

ચીકણૉ¹ ન. માછલીની એક જાત
A kind of fish

ચીકણૉ² વિ. લીસું
Smooth

ચીઙ્ગનો પુ. અંગારો
An ember

ચી ગીન્નો પુ. 'જુઓ ચીઙ્ગનો'
See 'chiṅgno'

ચીચીરવૉ ક્રિ. ગભરાઈ ને ચીસ પાડવી
To make a frightening call

ચીજ સ્ત્રી. ચીજ
A thing

ચીઠી સ્ત્રી. ચીઠી
A chit

ચીટ્ઠૉ સ્ત્રી. જુઓ 'ચીઠી'
See 'chiṭhi'

ચીડ઼ી સ્ત્રી. ચકલી
A sparrow (female)

ચીતલૉ ન. ચિત્તો
A leopard

ચીડ઼ો પુ. કપડાંનો લીરો
A strip of cloth

ચીડ઼ૉ ન. જુઓ 'ચીડ઼ી'
See 'chiṛi'

ચીથર઼ ન. ચીંથરું
A rag

ચીન્દ઼ ન. છછુંદર
A shrew mouse

ચીપટી સ્ત્રી. ચપટી
A pinch

ચીપડ઼ાયનૉ વિ. નંખાઈ ગયેલું
Chapfallen, dispirited

ચીપડ઼ૉ પુ. ૧. કપાસના છોડ ઉખેડવા માટેનો લોખંડનો ચીપિયો
A cotton fork
૨. દાઢીના વાળ ખેંચી-કાઢવાનું એક સાધન
A fork used in shaving beard

ચીપીટૉ ન. તવેથો
A bladed iron tool used in turning brades while baking

ચીપૂટૉ ન. જુઓ 'ચીપીટૉ'
See 'cipiṭo'

ચીબડ઼ૉ ન. ચીભડું
A musk-melon

–વર્સાલ્યૉ ન. વરસાદી ચીભડું
A musk-melon which grows in monsoon

–સીયાલ્યૉ ન. શિયાળુ ચીભડું
A musk melon which grows in winter

ચીબદીવૉ ક્રિ. રસ કાઢવા માટે દાબવું
To squeeze

ચીબીદવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચીબદીવૉ'
See 'chibdivo'

ચીમદીવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચીબદીવૉ'
See 'chibdivo'

ચીમની સ્ત્રી. પોટો
Chimney of a lantern

ચીમીટૉ ન. કાચો વાંસ
An unriped bamboo

ચીમૂટૉ ન. જુઓ 'ચીમીટૉ'
See 'chimiṭo'

ચી·ર સ્ત્રી. ચીર (જેમ કે ચીભડાંની)
A slice (as of muskmelon)

ચીરકીવૉ ક્રિ. ચરકવું
To discharge slimy foecal matter

ચીરવૉ ક્રિ. ૧. ચીરવું
To tear
૨. સુધારવું (શાક)
To cut (vegetables)

ચીરમીઠ઼[1] સ્ત્રી. ફાનસ વગેરેની વાટ
A wick

ચીરમીઠ઼[2] ન. ચામાચીડિયું
A bat

ચીરમીઠૉં ન. જુઓ 'ચીરમીઠ઼'
See 'chirmiṭha 1-2'

ચીરૅ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ચીસ઼ી સ્ત્રી. ચીસ
Cry

–પાડ઼વી ક્રિ. ચીસ પાડવી
To cry

ચીહીટૉ વિ. કંજૂસ
Miser

ચૂકવૉ ક્રિ. ચૂકવું
To miss

ચૂકીવવૉ ક્રિ. ચુકાવવું
To pay

ચૂચણાણૉં ભાજૉ ન. ચૂચકાની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ચૂચડ઼ૉ ન. એક વનસ્પતિ
A kind of vegetation

ચૂચીણવૉ ક્રિ. ઝબકી જઈને ચિત્કાર કરી ઊઠવું
To cry out of fear

ચૂચીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચૂચીણવૉ'
See 'chuchiṇvo'

ચૂનૉ પુ. ૧. ચૂનો
Lime
૨. ચૂલો
An oven

ચૂન્નૉ ન. ખારો ઓડકાર
A belching having salty taste

ચૂસ઼વૉ ક્રિ. ચૂસવું
To suck

ચૂહૂબાવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચૂસ઼વૉ'
See 'chuxvo'

ચેતકાયનૉં વિ. અળવીતરું
Mischievous

ચેતીવવૉ ક્રિ. ચેતવવું
To warn

ચેતૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચેતીવવૉ'
See 'chetivvo'

ચેતવૉ ક્રિ. ચેતવું
To beware

ચે·રૉ ન. જુઓ 'ચીરૉ'
See 'chiro'

ચેહકાયનૉં વિ. તોફાની
Mischievous

ચેહકાયવાલૉ વિ. જુઓ 'ચેહકાયનૉં'
See 'chehkāynoN'

ચોખૉ વિ. ચોખ્ખું
Clean

–કરવૉ ક્રિ. ચોખ્ખું કરવું
To clean

ચોટ સ્ત્રી. નિશાન
Target

ચોટકાલી સ્ત્રી. ઝાડની ઊંચામાં ઊંચી ટોચ
Highest top of a tree

ચોટકી સ્ત્રી. જુઓ 'ચોટકાલી'
See 'choṭkāli'

ચોટનૉ ન. ચોટલો
Braid of hair

–ગૂંથવૉ ક્રિ. ચોટલો વાળવો
To braid hair

ચો·ટીદાર વિ. નિશાનબાજ
A marksman

ચો·ડી આપવૉ ક્રિ. ચોડવું (થપ્પડ, વગેરે)
To slap

ચોરવૉ ક્રિ. ચોરવું
To steal

ચોલવૉ ક્રિ. ચોળવું
To rub

ચોહારી અ. ચોતરફ
On all sides

ચૉં·ટાડ઼વૉ ક્રિ. ચોંટાડવું
To affix

ચ઼

ચ઼ગીડ઼વૉ ક્રિ. ઝગડવું
To quarrel

ચ઼ટ અ. જલદી, ઉતાવળથી
Swiftly

ચ઼પીટવૉ ક્રિ. ઝાપટવું
To beat heavily

ચ઼ાચ઼ૅ ન. (બ.વ.) ઝાંઝર
Anklets

ચ઼ાખલૉ ન. ઝાકળ
Dew

ચ઼ાખૉ વિ. ઝાંખું
Dim

ચ઼ાડ઼ી સ્ત્રી. જંગલ
Jungle

–મૂલી સ્ત્રી. ઔષધ, ઝાડપાનનાં મૂળિયાં
Roots of medicinal plants

ચ઼ાપો પુ. ઝાંપો
A gate

ચ઼ાબ સ્ત્રી. નીચાણની જમીન
Low-levelled land

ચ઼ારવૉ ક્રિ. ગાળવું (પાણી વગેરે)
To filter

ચ઼ારો પુ. પાણી ગાળવાનું કપડાનું ગળણું
A piece of cloth used in filtering water

ચાલ સ્ત્રી. ૧. અગ્નિની ઝાળ
Flame
૨. લૂ
Hot wind

ચાલીટૉ જુઓ 'ચાલ'નો અર્થ ૧
See the meaning 1 under 'chāl'

ચાલાવૉ ક્રિ. સળગી જવું
To burn

ચાલ્લયૅ ન. (બ. વ.) ગાડાંની આગળ બાંધવાનાં ગૂંથેલાં જાળિયાં
A bamboo frame knitted by string which is attached to the front of a cart

ચીણૉ વિ. ઝીણું
Tiny

ચૂડ઼વૉ ક્રિ. ઝૂડવું
To beat heavily

ચૂપડ઼ો ન. ઝૂંપડું
A hut

ચૂમખૉ પુ. ઝૂમખું
A cluster

ચેરખીનૉ ન. તાંદળજો
A kind of leafy vegetable

ચોણ્ડો પુ. ધજા, ઝંડો
A small flag

ચોલૉ ન. ૧. નીચાણની જમીન
A low levelled land
૨. બાળકને સુવડાવવા માટેની ઝોળી
A wallet used in swinging a child

છ

જ

જડ્ગાલ ન. જંગલ
A jungle

જજીલવૉ ક્રિ. માર મારવો
To beat

જડ઼ીબૂટી સ્ત્રી. જડીબુટી
A magical thing

જડ઼ીમૂટી સ્ત્રી. જુઓ 'જડ઼ીબૂટી'
See 'jaṛibuṭi'

જનસ઼ાઈ સ્ત્રી. જનોઈ
A sacred thread

જનામ પુ. જન્મ
Birth

જનાવર ન. જાનવર
An animal

જબાક સ્ત્રી. જવાબ
Reply

-આપવૉ ક્રિ. જવાબ આપવો
To reply

જમરીખ઼ ન. જમરૂખનું ઝાડ
A guava tree

જમ્બરીખ઼ ન. જુઓ 'જમરીખ઼'
See 'jamrikha'

જવાબ સ્ત્રી. જુઓ 'જબાક'
See 'jabāk'

જણૉ ન. જણ, વ્યક્તિ
A person

જડ઼વૉ ક્રિ. જડવું
To find

જત્ર઼ અ. જેટલું
As much

જત્રામાં અ. એટલામાં
In as much as

જબરૉ વિ. જબરું
Strong

જાગવૉ ક્રિ. જાગવું
To awake

જાગા સ્ત્રી. જગ્યા
Place

જાડ્ગકડિલ ન. જાંઘ જેટલી ઊંચાઈનો એક છોડ (આનો દવામાં ઉપયોગ થાય છે)
A medicinal plant which grows as high as a thigh

જાડ્ગડ઼ો ન. સાથળ, જાંઘ
A thigh

જાડ્ગૂડ઼ો જુઓ 'જાડ્ગડ઼ો'
See 'jāṅgṛo'

જાણ સ્ત્રી. જાણ, ખબર
Information

જાણવૉ ક્રિ. જાણવું
To know

જાડ઼ો વિ. જાડું
Fat

જાતૉ કરવૉ ક્રિ. જતું કરવું
To let go

જાન સ્ત્રી. જાન
A marriage-party of bridegroom

જાનીવાલ્લયૅ ન. (બ. વ.) જાનૈયા
Members of marriage party

જાપાટ સ્ત્રી. લાપટ
A slap

જામ પુ. ધાતુનું પ્યાલું
A cup

જામણૉ ન. જામણુંનું ઝાડ
A kind of tree

જામણૅ ન. (બ. વ.) જામણાં (જાંબુ જેવાં ફળો)
Fruits of the tree Jāmṇo

જામવૉ ક્રિ. જામવું
To freeze

જારાક અ. જરાક
A little

જાલ સ્ત્રી. ૧. જાળ (માછલીની)
A fishing-net
૨. મુખ્ય મૂળની સાથે લાગેલો નાનાં મૂળિયાંનો જથ્થો
Cluster of tiny roots around the main one

જાલૉ ન. હાંડલાં ધોવાનો કૂચો
A fibrous object used in washing cooking pots

જાવૉ ક્રિ. જવું
To go

જીંયાંતીંયાં અ. જ્યાં ત્યાં
Here and there

–સૂદી અ. જ્યાંસુધી
Up to

જીંયેંતીંયેં અ. જુઓ 'જીંયાંતીંયાં'
See 'jiyāNtiNyaN'

જી.યા અ. જ્યારે
When

જીયાણે સર્વ. જેની
Whose

જીરીક અ. જરાક
A little

જીવ પુ. જીવ
Soul

જીવડ઼ૉ ન. નાકનો ગુંગો (ખાસ કરીને બાળકનો)
A crust of slimy matter in the nose

જૂ.આલી સ્ત્રી. લાવરી
A kind of bird

જૂ.આલૉ ન. જુઓ 'જૂ.આલી'
See 'ju·āli'

જૂકૉ ન. ઝોકું
A doze

જૂગ સ્ત્રી. આકાશ
Sky

જૂઠૉ વિ. જૂઠું
False

જૂધૉ વિ. જૂદું, અલગ
Separate

જૂવડ઼ૉ ન. જૂ
A louse

–ઊજલૉ ન. સફેદ જૂ
A white louse

જૂવાર સ્ત્રી. જુવાર
Jowar

–રીણૅ ચીપૅ ન. (બ.વ.) જુવારના સાંઠાની ચીપો
Chips of Juwar stalks

જૂ.વાલૉ ન. જુઓ 'જૂ.આલી'
See 'ju·āli'

જૂહર઼ ન. ધૂંસરું
A yoke

જેડગાલ ન. જંગલ
Jungle

જેમણો વિ. જમણો
Right (hand)

જેમવૉ ક્રિ. જમવું
To dine

જેમો વિ. જુઓ 'જેમણો'
See 'jemṇo'

જેર ન. ઝેર
Poison

જેલ્લયો પુ. કેદી
A prisoner

જેવૉ વિ. જેવો
Like

જેહૅં અ. જેમ
As

જોકટૉ ન. જોગી
An ascetic

જોખવૉ ક્રિ. જોખવું
To weigh

જોડ઼વૉ ક્રિ. જોડવું
To yoke

જોડ઼ ન. (બ.વ.) જોડા, પગરખાં
Shoes

જોતૉ ન. જોતર
A harness

જોરાવાલ વિ. જોરાવર
Strong

જોહર઼ ન. જુઓ 'જૂહર઼'
See 'juhra̤'

ટ

ટપકીવૉ ક્રિ. ટપકવું
To drip

ટપકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'ટપકીવૉ'
See 'ṭapkivo'

ટમ્બલૉ ન. લાકડાનું ઢીમચું
A log

ટાંયટો પુ. પગ, ટાંટિયો
A leg

ટાડગવૉ ક્રિ. ટાંગવું, લટકાવવું
To hang

ટાડગાવૉ ક્રિ. ટિંગાવું
To be hung

ટાડગો પુ. બે ઘોડાની ગાડી
A carriage drawn by two horses

ટાયટો પુ. જુઓ 'ટાંયટો'
See 'ṭāNyṭo'

ટાટકૉ ન. શણિયાનો ટુકડો
A piece of a hessien cloth

ટામીટૉ ન. ટામેટું
Tommato

ટાયામ પુ., સ્ત્રી. સમય, ટાઇમ (અં.)
Time

ટાલ સ્ત્રી. ટાલ
Bald spot on the head

ટાલવૉ[1] ન. જુઓ 'ટાલ'
See 'ṭāl'

ટાલવૉ[2] ક્રિ. ટાળવું
To avoid

ટા.લી સ્ત્રી. તાળી
Clap

–પાડ઼વી ક્રિ. તાળી પાડવી
To clap

ટાલૉ ન. તાળું
A lock

ટાલ્લૈયા કૂટવા ક્રિ. જુઓ 'ટાલી પાડવી'
See 'ṭāli pāṛvi'

ટાહડ઼ી સ્ત્રી. એક પક્ષી
A kind of bird usually seen in winter

ટાહયૉ ન. પક્ષી પકડવાનું એક સાધન (પીંજરા જેવું)
A bird trap

ટાહા પુ., સ્ત્રી. નીલકંઠ પંખી
A kind of bird

ટાહૂડ઼ા પુ., સ્ત્રી. જુઓ 'ટાહા'
See 'ṭāhā'

ટીકામ પુ. તીકમ
A kind of pick-axe

ટીઙગાવૉ ક્રિ. જુઓ 'ટાઙગાવૉ'
See 'ṭāṅgāvo'

ટીટી સૉંજર્જૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ટીટૉ ન. સ્ત્રીની ગુહ્યેન્દ્રિય
Vagina

ટીઠ઼ડ઼ા ન. ટીટોડી
A female sand–piper

ટીડૉ ન. તીડ
A locust

ટીના પુ. ટીલું
A symbolic mark made upon the forehead

ટીપવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

ટીપી કાડવૉ ક્રિ. ખૂબ મારવું
To beat heavily

ટૂકૉ વિ. ટૂંકું
Short

ટૂટવૉ ક્રિ. ફૂટવું (વાસણ, વ.)
To break (as a pot)

ટેકીવવૉ ક્રિ. સંકોરવું (ચૂલામાં લાકડું)
To push firewood into (an oven)

ટેકૂવવૉ ક્રિ. ટેકવવું
To support

ટેકો પુ. ટેકો
Support

ટેયરો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ટેવાવૉ ક્રિ. ટેવાવું
To be used to

ટેસાન ન. સ્ટેશન
Station

ટેરાણૉ ભાજૉ ન. ટેરાના છોડનાં પાનની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ટોટકા ન. (બ.વ.) ગલકાં
A kind of vegetable

ટૉન્કુ ન. સીધું જાડું લાકડું
A log of wood

ટોપની સ્ત્રી. વાંસની લીંપેલી ટોપલી
A basket

ટોપનૉ ન. ટોપલો
A big basket

ટોયારો પુ. લેલું પક્ષી
The Jungle babbler

ટોલો પુ. ટોળું
Crowd

ટૉટો પુ. ટંટો, ઝગડો
A quarrel

ટૉરૉ ન. કાનનું એક ઘરેણું
A kind of an ear-ornament

ટૉઠી સ્ત્રી. પહેરવા તેમ જ ઓઢવા પાથરવા માટેનું પંચિયું
A small Dhoti used as a spread and also in covering body

ટૉઠો પુ. ઠૂંઠું (ઝાડનું)
A trunk of a tree or any plant having no branches on it

ટૉસાટવૉ ક્રિ. સંભોગ કરવો
To copulate

ઠ

ઠગ પુ. ઠગ
A knave

ઠપકારવૉ ક્રિ. ઠપકારવું
To tap

ઠૂંઠો વિ. ઠૂંઠું
One who is deprived of a hand

ઠાણૉ ન. વેલાવાળાં શાકભાજી ઉગાડ્યાં હોય તેવી જગ્યા
A place where ivy vegetables are planted

ઠાનીકૉ ન. સ્થાનક, દેવસ્થાન
A sacred place

ઠાનીવવૉ ક્રિ. ક્યારામાં રોપવું
To transplant

ઠાનૉ વિ. ખાલી, ઠાલું
Empty

ઠાલી સ્ત્રી. ધાતુની થાળી
A metallic plate

ઠાલૉ ન. ૧. જુઓ 'ઠાલી'
See 'ṭhāli'
૨. ઘંટીનું થાળું
A basin of a grinding mill in which flour is accumulated

ઠીકરો ન. તાવડી
A shallow pan used in baking bread

ઢીકીયૉ પોપટૉ ન. એક પ્રકારનો પોપટ
A kind of parrot

ઢીગલૉ ન. ૧. થીગડું
A patch
૨. એક ઘાસ
A kind of grass

ઢીલ્લ્યો ન. ઠળિયો
A seed in a fruit

ઢૂઠો પુ. શિયાળુ ઘાસ, નીંદામણ
Weeds which grow in winter

ઢેગજો પુ. બારણું અટકાવવા માટે મુકાતી આડશ, ગાડું ઢાળ પાસે અટકાવવા પૈડાં નીચે મુકાતી આડશ
An obstruction used as a stopper to door, cart-wheel, etc.

ઢેઅચૉ ન. કાળિયો કોશી
A kind of bird

ઢેલી સ્ત્રી. થેલી
A small cloth-bag

ઢેવરૉ ન. થોર
Cactus

ઢેહી સ્ત્રી. ઠેસ
Striking of the fingers of foot against a solid object

ઢૅલૉ ન. થેલો, થેલી
A cloth-bag

ઢોકવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

ઢોબનૉ ન. માટીનો મોટો વાડકો
A big earthen bowl

ઢૉસ઼ાટવૉ[1] ક્રિ. ઢીક મારવી (બળદ વગેરેની જેમ)
To give a push with the head (as cattle)

ઢૉસ઼ાટવૉ[2] ક્રિ. જુઓ 'ટૉસ઼ાટવૉ'
see 'ṭoNxāṭvo'

ડ

ડક પુ. એક પ્રકારની માછલી
A kind of fish

ડખારો પુ. હાકો કરતી વખતનો શોરબકોર
Yelling at the time of chasing an animal

ડટો પુ. બૅટરીનો સેલ
A dry cell used in a torch

ડણુખાવૉ ક્રિ. ફૂલ બેસવાં
To blossom

ડફણાટવૉ ક્રિ. ડફણાટવું, ડફણાથી મારવું
To beat with a club

ડમરો પુ. ડમરો
A kind of bush

ડમ્મરો પુ. જુઓ 'ડમરો'
See 'ḍamro'

ડમ્મીરૉ વિ. પરણ્યા વિના પેદા થયેલું (છોકરું)
A child born out of wedlock

ડવલીવૉ ક્રિ. ડહોળવું
To dirty by stirring it

ડવીલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ડવલીવૉ'
see 'ḍa·vlivo'

ડ઼ખ પુ. ડંખ
Pinch, Sting

ડ઼ગ પુ. જુઓ 'ડખ'
See 'ḍakh'

ડ઼ણ ન. ઢોરનો ડેરો
A long piece of wood tied to the neck of unbridled cattle for preventing from fleeing

ડ઼બચૉ ન. પતરાની પેટી
A tin box

ડાકણૉ ન. એક રોગ
A kind of disease

ડાખલૉ પુ. દાખલો
An illustration

ડાગ ન. ડાઘ
A blot

–કાઢવૉ ક્રિ. ડાઘ કાઢવો
To clean a blot

ડાઙ્કી સ્ત્રી. વંજી
A thin bamboo chip

ડાઙ્કૉ ન. જુઓ ૧. 'ડાઙ્કી'
See 'ḍaṅki'
૨. વિલાયતી નળિયાં મૂકવા માટે વેરાવીને તૈયાર કરાયેલી લાકડાની પટ્ટી
A wooden strip prepared for a frame of a roof on which Manglore tiles are fitted

ડાઙ્ગ સ્ત્રી. મોટી લાકડી
A cudgel

ડાઙ્ગરાવૉ ક્રિ. ઠીંગરાવું (ઠંડીથી)
To be congealed

ડાઙ્ગરૉ ન. હલકી જાતની ડાંગર
An inferior type of paddy

ડાઙગવૉ ન. અનાજ માટેનું લાકડાનું એક માપ
A wooden utensil used in measuring corn

ડાઙગૉ ન. ઢોર બાંધવા માટેની ખૂંટી પરની વળી
A pole which is fitted between two forked pegs and used for tying cattle

ડાટવૉ ક્રિ. દાટવું
To burry

ડાડો પુ. ઘંટીનો હાથો
A handle of a grinding stone

ડાઢો ન. દાઢી
Beard

ડાણ્ડ સ્ત્રી. ઢોરે પાડેલી વાટ
A narrow passage made by the movement of cattle

ડાણ્ડો પુ. ૧. લાકડાનો હાથો
A wooden handle
૨. જુવારનો સૂકો સાંઠો
A dry stalk of jowar

ડામ પુ. ડામ
Brand

ડામાર ન. ગાડાની ધરીની ઉપરનું જાડું લાકડું
A long wooden piece on the axle of a cart

ડામીરૉ ન. જુઓ 'ડામાર'
See 'ḍāmār'

ડામીચ્ટૉ ન. ડાંગર ઝૂડવા માટેનો ઊંચો પાટ
A wooden cot used in thrashing paddy

ડાર્યૉ વિ. ૧. ડાહ્યું
Wise
૨. ઘરડું
Old

ડાચણુડો પુ. દાંડિયો, ટૂંકી લાકડી
A club

ડાલ સ્ત્રી. ડાળી
A branch of a tree

ડાલકૉ ન. વાંસનો ટોપલો
A big basket

ડાલખી સ્ત્રી. જુઓ 'ડાલ'
See 'ḍāl'

ડીઙગલી સ્ત્રી. તિલક કરવા માટેની વાંસની સળી
A thin bamboo chip used in doing symbolic mark upon the forehead

ડીઙગલૉ ન. જુઓ 'ડીઙગલી'
See 'ḍiṅgli'

ડીન ન. ડીલ, શરીર
Human body

ડીરો પુ. કૂંપળ, કોંટો
A sprout

ડુકવૉ ક્રિ. કશુંક આડું દેવું, પૂરવું
To plug

ડૂખો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ડૂટી સ્ત્રી. ડૂંટી
Navel

ડૂડલૉ ન. દૂધેલીનો વેલો
A kind of creeper

ડૂબ્યૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ડૂરો પુ. ચડેલું વરસાદી વાદળું
A dark rainy cloud

ડેઙગરો પુ. ડાંગથી મોટી લાકડી
A big cudgel

ડેઙગૂરો પુ. જુઓ 'ડેઙગરો'
See 'ḍeṅgro'

ડેડકૉ ન. દેડકો
A frog

ડૅણ્ડડ઼ૉ ન. પાણીનો એક સાપ
A kind of water snake

ડૅફ્ણાટવૉ ક્રિ. જુઓ 'ડફ્ણાટવૉ'
See 'ḍaphṇāṭvo'

ડૅફ્ણો પુ. માટી કૂટવાનું જાડું લાકડું
A club which is used in beating clay

ડોગરો પુ. ડુંગર
A mountain

ડોગાર પુ. જુઓ 'ડોગરો'
See 'ḍogro'

ડોગારજીરો ન. એક છોડ
A kind of plant

ડોચરૉ ન. પાણીનું માટલું
A water pitcher

ડોટ સ્ત્રી. દોટ
An act of running

ડોટકૉ ન. ગલકું
A kind of vegetable

ડોટલાવૉ ક્રિ. અચાનક જ સામા મળી જવું
To meet accidently

ડોડો પુ. મકાઈનો ભુટ્ટો
An ear of maize

ડોઢો ન. દોરડું
A rope

ડોઢ્અ વિ. દોઢ
One and a half

ડોનખોઁ ન. ફૂલની કળી
A bud

ડોનાવોઁ ક્રિ. કળી આવવી
To set a bud

ડોબી સ્ત્રી. ઘરડી ગાય
An old cow

ડોબો પુ. ઘરડો બળદ
An old ox

ડોબ્ઁ ન. ઢોર
Cattle

ડોલકોઁ ન. ડોલ, બાલદી
A bucket

ડોલચોઁ ન. જુઓ 'ડોલકોઁ'
See 'ḍolko'

ડોલા ન. (બ. વ.) આંખના ડોળા
Eye-balls

ડોલી માફો પુ. વરરાજા બેસે છે તે માફો નામનું ગાડું
A kind of cart especially used in marriages

ડોલીયોઁ ન. જુઓ 'ડોલકોઁ'
See 'ḍolko'

ડોવડ઼ુઁ ન. (બ. વ.) એક શાક
A kind of vegetable

ડોવ્ડ઼ુચ ન. ૧. ડોયો (ડોવડામાંથી બનાવેલો)
A calabash

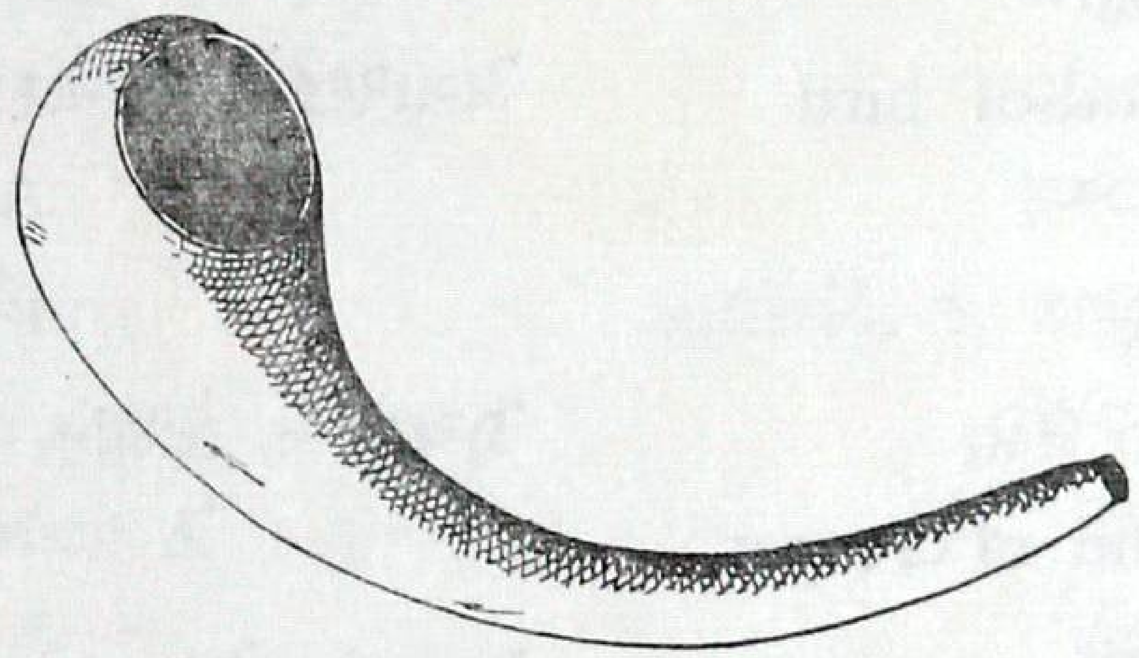

ડોવ્ડ઼ચ ૧

૨. ડોબરું
A local musical instrument

ડોવ્ડ઼ી સ્ત્રી. ૧. નાનો ડોયો
A small calabash

૨. નાનું ડોબરું
A kind of small type of musical instrument

ડો઼સીણો પુ. એક પ્રકારનું તીર (પક્ષીઓ મારવા માટે વપરાય છે.)
A kind of an arrow (used in shooting birds.)

ડો઼સીણો

ડોસ઼ુની સ્ત્રી. A woman

ડોસ઼ો પુ. ડોસો
An old-man

ડોહીયારોઁ વિ. ડહોળું
Dirty

ડૉબીરો પુ. ઘુવડ
An owl

ડૉવ્લ઼ વિ. જુઓ 'ડોહીયારોઁ'
See 'ḍohiyaro'

ઢ

ઢબકીવોઁ ક્રિ. ગભરાવું
To be frightened

ઢબકૂવોઁ ક્રિ. જુઓ 'ઢબકીવોઁ'
See 'ḍhabkivo'

ઢ઼ગરોઁ ન. ફૂલો
A buttock

ઢાંગરો ન. પાકવા માટે રાખેલી ટેટી
A kind of cantaloupe which has been kept for ripening

ઢાકણોઁ ન. ઢાંકણું
A lid

ઢાકવોઁ ક્રિ. ઢાંકવું
To lid

ઢાચણોઁ ન. એક ખાદ્ય વાનગી
An edible preparation

ઢાણ્ડો પુ. જુઓ 'ડોબો'
See 'ḍobo'

ઢાલ સ્ત્રી. ઢાલ
A shield

ઢીંગણી સ્ત્રી. ચણોઠીનો વેલો
The bead climber

ઢીગ પુ. ઢગલો
A heap

ઢીંગલૉ ન. એક ઘાસ, ઊંદરકની
A kind of grass

ઢીંગણ્ણૉ ન. જુઓ 'ઢીંગણી'
See 'ḍhiNgṇi'

ઢીઙ્ગલો પુ. માછલી ખાનારું એક પક્ષી
A fish eating bird

ઢીઙ્ગ્ય્યૅ ન. (બ. વ.) ચણોઠી
A coral bead which is used in weighing gold

ઢીનૉ વિ. ઢીલું
Mild

ઢૂઙૉ પુ. ઘુવડ
An owl

ઢૂણ્ડો પુ. જુઓ 'ડોબો'
See 'ḍobo'

ઢૂણ્ઢણ્ણૉ ન. હલકી જાતની ડાંગર
Inferior variety of paddy

ઢૂડ્ફો ન. ધોડિયા જાતિનો પુરુષ (તુચ્છ.)
A male of Dhoṛiā tribe (contem.)

ઢૂનકૉ ન. ઢોલકું
A small drum

ઢૂનાક પુ. મોટું ઢોલકું
A big drum

ઢૂલવૉ ક્રિ. ઢોળવું
To spill

ઢેચ્ચો પુ. કાળિયો કોશી
A king crow

ઢેણ્ઢરૉ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

ઢેન્ચ્યો પુ. જુઓ 'ઢેચ્ચો'
See 'ḍhechcho'

ઢેફો ન. ઢેફું
A clod

ઢેરો પુ. દોરાનું રિલ
A reel of thread

ઢેરૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ઢૅબ્બાર ન. જુઓ 'ઢેરૉ'
See 'ḍhero'

ઢૅકવૉ પુ. કૂવામાંથી પાણી બહાર કાઢવાની એક કરામત
A device for getting water out of a well

ઢૅકાર પુ. ઓડકાર
Eructation

ઢોઙ્ગૉ વિ. વાંકું
Evasive

ઢોણ્ડો ન. ઘાસના પૂળાનું એક એકમ
A unit of grass bundles

ઢોલ્લ્યો પુ. મોટું ઢેફું
A big clod

ત

તગદીર ન. તકદીર
Fate

તતઅડ્અ વિ. કાચુંપાકું
Half cooked

તતડાવવૉ ક્રિ. તતડાવવું
To rebuke heavily

તતીડ્વૉ ક્રિ. તતડવું
To crackle

તતીડ્ ન. (બ. વ.) તતીડા વૃક્ષનાં ફળો (ટીમરુ ?)
A kind of fruits

તતીડ્ઁ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

તત્રામાં અ. તેટલામાં
In the meantime

તદ્દાન અ. તદ્દન
Totally

તપ ન. તપ, તપશ્ચર્યા
Penance

તપવૉ ક્રિ. તપવું
To be hot

તપાવવૉ ક્રિ. તપાવવું
To make hot

તપાસ્અવૉ ક્રિ. તપાસવું
To examine

તપીનૉ ન. તપેલું
A metallic utencil used in cooking

તરબૂસ ન. તરબૂચ
A water-melon

તરવૉ ક્રિ. તરવું
To swim

તરાત અ. તરત
Soon

તરાટ્ટો ન. ગાડામાં ઊભી ફીટ કરવામાં આવે છે તે વાંસની જાળી
A knitted piece of bamboo chips which is fixed in the body of a cart

તલફીડ્ ન. (બ. વ.) તાડિયાં, તાડનાં ફળ
Fruits of a palm tree

તલવાડો પુ. તરવાડો, તાડી છેદીને રસ એકઠો કરનાર માણસ
One who collects juice from palm -trees

તલાટી સ્ત્રી. હથેળી
A palm

તલારચ્ટૉ ન. તલાટી
A village revenue officer

તલાવ ન. તળાવ
A pond

તલાવડ઼ો ન. સપાટ જમીનમાં બાંધેલ નાનો ક્યારો
A small bed in a levelled soil

તવહૉ ન. કાકડી
Cucumber

તવૉ ન. તવી
A frying pan

તુણબાવૉ ક્રિ. ઝાડ પર લટકવું
To cling to a tree

તડ઼સાયૅ ન. (બ. વ.) તાડનાં પાન
Palm-leaves

તતર઼ અ. તેટલું
That much

તન્મન્ઍ ન. (બ. વ.) તનમનિયાં, એક પ્રકારનાં ફૂલ
Kind of flowers

તપીનૉ ન. જુઓ 'તપીનૉ'
See 'tapino'

તમાકૉ ન. તમાકુ
Tobacco

તમાખૉ ન. જુઓ 'તમાકૉ'
See 'tamako'

તમ્બરી હોવી ક્રિ. અભિમાન હોવું
To have pride

તરૉ વિ. ત્રાંસુ
Oblique

તુલપીવૉ ક્રિ. તડપવું
To crave

તાકવૉ ક્રિ. તાકવું
To pry

તાજવૉ ન. ત્રાજવું
A balance

તાણ સ્ત્રી. તાણ
Shortage

તાણવૉ ક્રિ. તાણવું
To pull

તાડ઼ ન. તાડ
A palm

તાડ઼ો ન. નાનો તાડ
A small palm

તાતૉ વિ. ઊનું, ગરમ
Hot

તાનોલૉ વિ. ટાલિયો
Bald

તાપવૉ ક્રિ. તાપવું
To warm (one's self)

તામ્બડ઼ો પુ. ઘડાથી મોટું ધાતુનું વાસણ
A metallic utensil bigger than a pitcher

તામ્બૉ તાંબું
Copper

તાર પુ., સ્ત્રી. લોખંડનો તાર
Wire

તાવ પુ. તાવ, એક રોગ
Fever

તીં સર્વ. ન. તે
It

તીંથૉ અ. ત્યાંથી
From there

તીંયાં અ. ત્યાં
There

–સૂદી અ. ત્યાં સુધી
Upto

તીખૉ ન. મરચાંની ભૂકી
Chilly powder

તીડ઼કો પુ. તડકો
Sun-shine

તીતર઼ ન. જુઓ 'તીતાર'
See 'titar'

તીતાર ન. તેતર
A partridge

તીતૂર પુ. જુઓ 'તીતાર'
See 'titar'

તી·ણહૂઁ સર્વ. તેઓને
Them

તી·ણે સર્વ. તેઓનું
Their

તી·થૉ અ. ત્યાંથી
From that place

તીન વિ. ત્રણ
Three

તીયા અ. ત્યારે
Then

તી·યાણૅ સર્વ. પુ. તેને
To him

તી·યાપૂઠી અ. ત્યારપછી
Afterwards

તીયાર વિ. તૈયાર
Ready

તીયારથૉ અ. ત્યારથી
By that time

તીયેણે સર્વ. સ્ત્રી. તેને
To her

તીર ન. તીર
An arrow

–કામઠૉ ન. તીરકામઠું
Bow and arrow

તીરવાર્યૉ ન. તરુ ઉખેડવા માટે બેસવાનું એક લાકડાનું સાધન
A small stool used for sitting in the bed while taking out paddy plants

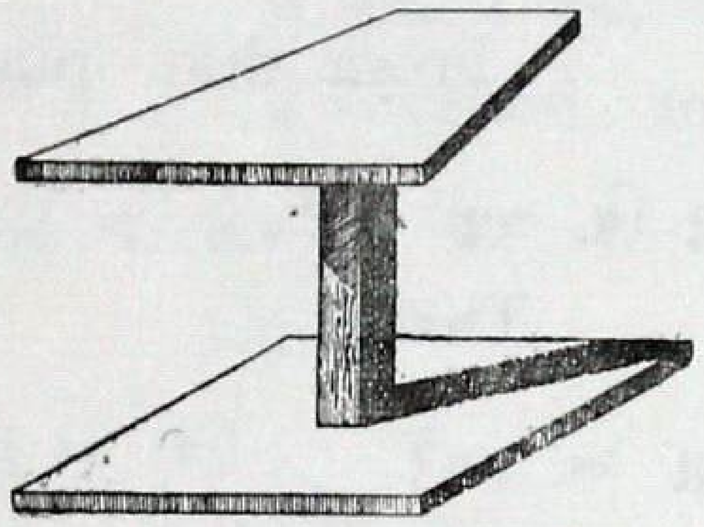

તીરવાર્યૉ

તીરહી સ્ત્રી. તરશ
Thirst

તીરૂ ન. જુઓ 'તી·રૂ'
See 'ti·ru'

તી·રૂ ન. તરુ (કમોદનું)
Paddy-plants

–ઘાલવૉ ક્રિ. તરુ ઉખેડવું
To take out plants from a seed bed for transplantation

તીલસ્કરાત સ્ત્રી. સંક્રાંતિ (માત્ર ભણેલા વર્ગમાં પ્રચલિત)
The sun's crossing of the tropic of capricorn, winter solstice (the word used by only educated class)

તીલ ન. (બ. વ.) તલ
Seeds of sesame plant

તૂં સર્વ. તું
You

તૂને સર્વ. તને
To you

તૂમહઁ સર્વ. તમને
To you

તૂમારે સર્વ. તમારું–રી–રો
Your

તૂમે સર્વ. તમે
You

તૂમ્બડ઼ા ન. તુંબડું (એક શાક)
A gourd (vegetable)

તૂમ્બૉ ન. ગાડાનાં પૈડાં ઉપરનો ઢેબો
A hub of the wheel of a cart

તૂ·ર ન. એક વાદ્ય (મરણની જાણ કરવા ખાસ વગાડાય છે)
A kind of musical instrument (especially used in announcing death)

તૂલ ન. અનાજ
Corn

તૂલસી સ્ત્રી. તુલસીનો છોડ
A kind of plant which is considered holy

તૂવરૅ ન. (બ. વ.) તુવેર
Pigeon pea

તૂવારવેનો પુ. એક વેલો
A creeper

તેન ન. તેલ
Oil

તેર વિ. તેર
Thirteen

તેવામાં અ. તેવામાં
In the mean-time

તેવૅ વિ. તેવું
Such

તેહઁ અ. તેમ
So

તૅ અ. તો
Then

તઊં અ. તોય
Even then

તૅવાર પુ. તહેવાર
Festival

તો સર્વ. પુ. તે
He

–જ સર્વ. પુ. તે જ
He himself

તોડવૉ ક્રિ. તોડવું
To break

તો·ડી ફોડી નાખવૉ ક્રિ. તોડવું
To break totally

તોતડાવૉ ક્રિ. તોતડાવું
To stammer

તોન્નૉ ન. ૧. તોરણ
Bunting
૨. એક પ્રકારની માંખી
A kind of fly
૩. એક ખુશબુદાર ડાંગર
A fragrant paddy

તોરાણ ન. જુઓ 'તોન્નૉ'નો અર્થ ૧
See the meaning 1 of 'to-nno'

તો·રે સર્વ. તારું
Your

તોલાંજરૉ ન. ત્રાજવું
A balance

તૉતરૅ અ. તેથી
Therefore

થ

થાકવૉ ક્રિ. થાકવું
To tire

થાપાડ઼ સ્ત્રી. થપ્પડ
Slap

-ડેવરૉ ન. હાથલો થોર
A kind of cactus

થાપી સ્ત્રી- કપડાં ધોવાનો ધોકો
A club used in washing clothes

થાલૉ ન. ધાતુની થાળી
A metallic plate

થૂડ઼ ન. થડ (ઝાડનું)
A trunk of a tree

થૂપ પુ. થૂંક
Spit

થપવૉ ક્રિ. થૂંકવું
To spit

થોડૉ વિ. થોડું
Less

-ક વિ. થોડુંક
A little

દ

દગો દેવૉ ક્રિ. દગો દેવો
To betray

દથડ઼ાવૉ ક્રિ. લતાડ લાગવો
To be fatigued due to travelling

દપાડ઼વૉ ક્રિ. સંતાડવું
To hide

દપાવૉ ક્રિ. સંતાવું
To conceal

દયડ઼ો પુ. દૂનો (પડિયો)
A bowl made of leaves

દર ન. દર (પ્રાણીનું)
Hole

દરજૉ ન. દરજી (તુચ્છ.)
A tailor (contem.)

દરફીડ઼વૉ ક્રિ. તરફડવું
To flounce

દરસાન સ્ત્રી., ન. દર્શન
Darshan

દલ્લૉ ન. દળણું
Corn for grinding

દવાડ઼ા દેવૉ ક્રિ. નકામો કચરો સળગાવવો
To burn rubbish

દસઅ વિ. દસ
Ten

દ્ણુઅ ન. ૧. જુઓ 'ડ્ણ'
See 'ḍaṇa'
૨. દોણી
An earthen pot for keeping milk, buttermilk etc.

દ્ણ્ડ પુ. દંડ
Fine

દ્વાડ઼ સ્ત્રી. દવ
Big fire

દ્વાયડ઼ો પુ. ઢોલ વગાડીને દવ લાગ્યાની ખબર આપનારી વ્યક્તિ
One who announces fire by beating drums

દાગાડ઼ સ્ત્રી. સુવરનું ટોળું
A flock of hogs

દાજ્જૉ પાડવૉ ક્રિ. સૂકું છાણ, ઘાસ, વગેરે ખેતરમાં ખાતર માટે સળગાવવું
To burn rubbish for the purpose of manuring

દાડૉ ન. દાઢી
Beard

દાણ સ્ત્રી. ગવાર વગેરેનું તૈયાર કરેલું ખાણ
A kind of cattlefeed

દાત કાડવા ક્રિ. હસવું
To laugh

દાણૉ વાડવૉ ક્રિ. ડાંગર કાપવી
To reap paddy-crop

દાતૂણ ન. દાતણ
A small and thin portion of twig used as a tooth-brush

દાદ્રૂડા ન. દાદર, એક રોગ
Ringworm

દાપૉ ન. દાપું
Money given to the parents of a bride or a bridegroom according to the marriage custom

દાબડ઼ો પુ. પતરાંનો ડબો
A tinbox

દાબડ઼ા ન. દર્ભ, દાભડો
A kind of sacred grass

દાબવૉ ક્રિ. દાબવું
To press

દારવૉ ન. દારૂ (પીવાનો)
Wine

દાહલૉ ન. દાતરડું
A sickle

દીયાડ઼ો પુ. સૂરજ
Sun

દીયાડા ન. જુઓ 'દીયાડો'
See 'diyāṛo'

દીવસૅ પુ. દિવાસો
A holyday observed in the last week of the month of Āshāḍh

દીવાસલી સ્ત્રી. બાકસ
A match- box

દીવી સ્ત્રી. મશાલ
A kind of search-light

દીવેટ સ્ત્રી ૧. વાટ
A wick
૨. દીવી
A lamp stand

દીવેન ન. દીવા માટેનું તેલ
A kind of burning oil

દીવો પુ. દીવા તરીકે વપરાતું પતરાનું ડબલું
A kind of lamp

દીસ઼ો પુ. સૂરજ; દિવસ
Sun; Day

–ગરેણૉ ન. સૂર્યગ્રહણ
Solar eclipse

દૂ઼ખ ન. દુઃખ
Pain

દૂ઼ખવૉ ક્રિ. દુઃખવું
To ache

દૂ઼ખસાલૉ વિ. દુખિયું
Unhappy

દૂ઼·દ ન. દૂધ
Milk

દૂ઼દીરવૉ ક્રિ. ગાંડપણમાં બબડવું
To babble in madness

દૂ઼ન્દીણવૉ ક્રિ. હમમ એવો અવાજ કરવો (ભમરડો, પથ્થર વગેરેની જેમ)
To buzz (as a spin top, throwing stone, etc.)

દૂ઼·ર અ. દૂર
Far

–ર·વૉ ક્રિ. દૂર રહેવું
To refrain

દૂ઼વે ન. (બ. વ.) ઝાડ પરથી ખરી પડેલી કાચી કેરીઓ
Unripe mangoes which are fallen down the tree

દે઼ખવૉ ક્રિ. દેખવું, જોવું
To see

દે઼ખાડ઼વૉ ક્રિ. દેખાડવું, બતાવવું
To show

દે઼ખાવૉ ક્રિ. દેખાવું
To be seen

દે઼ગડ઼ૉ ન. દેગડું
A big water-pot

દે઼વતીરહો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

દે઼વસીરાણૉ ભાજૉ ન. આ નામના છોડની ભાજી
A kind of leafy vegetable

દે઼વાહે આથણૉ ન. દેવની ચટણીના નામે ઓળખાતો છોડ
A kind of plant

દે઼વાહે ચાટણૉ ન. જુઓ 'દેવાહે આથણૉ'
See 'devāhe āthṇo'

દે઼વૉ ન. દેવ
God

દો઼ચતાર પુ. દોસ્ત, મિત્ર
A friend

દો઼·જો પુ. પોચા કાદવવાળો ખાડો
A swampy pit

દો઼ડડૉ ન. દોરડું
Rope

દો઼ડ઼વૉ ક્રિ. દોડવું
To run

દો઼રવૉ ક્રિ. દોરવું
To lead

દો઼રૅ ન. (બ. વ.) ખાટલાનું કાથીનું વાણ
Coir string which is wound across the frame of a cot

દો઼રો પુ. દોરો
Thread

ધ

ધગડ઼ૉ ન. બીટગાર્ડ, કારકુન
A clerk; A beat-guard

ધજા સ્ત્રી. ધજા
A small flag

ધડ઼ ન. ધડ
Trunk

ધતૂરો પુ. ધતૂરો
A kind of plant

ધન્દો પુ. ધંધો
Business

ધન્ધૂડ઼ૉ ન. ધનુષ્ય
A bow

ધબડ઼ી સ્ત્રી. નાની કોઠી
A small bin

ધમ્ભૂહ઼ૉ ન. ગાડાનો એક ભાગ
A part of a cart

ધરતી સ્ત્રી. ધરતી
Earth

ધરવૉ ક્રિ. પકડવું
To hold

ધરામ ન. ધર્મ
Religion

ધરાવૉ ક્રિ. ધરાવું
To be satisfied

ધરો પુ. ધરો
An axle

ધમકી સ્ત્રી. ધમકી
Threat

ધાણાણે ભાજૉ ન. કોથમીર
Leaves of the coriander

ધાણૉ ન. ધાણા
Coriander seeds

ધાણ્ડાગી(ગૅ) દૂ઼ડ઼ૉ ન. ગીધ
A vulture

ધાન્દાલ ન. ધાંધલ
Tumult

ધાન્નૉ ન. બે ગાળાનાં ઘરમાં ઘરની વચ્ચેનો થાંભલો
A central pole in the house

ધામણૅ ન. (બ. વ.) ધામણનાં ફળ
Fruits of Dhāmaṇ tree

ધામણૉ ન. ધામણ વૃક્ષ
A kind of tree

ધાયરૅા ન. ધારિયું
A kind of scythe

ધારણ્ડૉઘોવ્ડ઼ ન. સમડી
A kite

ધાર સ્ત્રી ૧. કોર, કિનાર (કોઠીની)
An edge
૨. ધારા
A thin current of liquid

ધારખો પુ. જુઓ 'ધાયરો'
See 'dhāyro'

ધારવૉ ક્રિ. ધારવું
To think

ધારો પુ. ધારો
A regulation

ધીઅડ઼ા ન. ઢાંકણું
A lid

ધીરજ સ્ત્રી. ધીરજ
Patience

ધીરાધીરા વિ. ધીરું ધીરું
Slowly

ધૂજારી સ્ત્રી. ધ્રુજારી
Shiever

ધૂડો પુ. ઘુવડ
An owl

-કીરબીલંયો પુ. નાનું ઘુવડ
A small owl

-ડમ્બીરો પુ. એક પ્રકારનું ઘુવડ
A kind of owl

-હૂમીણો પુ. એક પ્રકારનું ઘુવડ
A kind of owl

ધૂન્ધર઼ ન. સાંજ
Evening

ધૂન્ધલૉ વિ. ધૂંધળું
Blurred

ધૂમાટવૉ ક્રિ. ધુંબેધુંબે મારવું
To beat with fists

ધૂમાડ઼ો પુ. ધુમાડો
Smoke

ધૂમ્બરૅ ન. ધુમ્મસ
Fog

ધૂયરૅ ન. (બ. વ.) ઉધો (ગાડીની)
Shafts of a cart

ધેડ઼ૉ ન. ઢેઠ (તુચ્છ.)
A man of this caste (contem.)

ધોત્ર્યા ન. ધોતિયું
A dhoti

ધોયડ઼ા ન. ધોડિયો (તુચ્છ)
A man of this tribe (contem.)

ધોવૉ ક્રિ. ધોવું
To wash

ન

નખાટવૉ ક્રિ. ૧. નખથી દબાવી જોવું
To press with a finger nails
૨. નહોર ભરાવવા
To claw

નજાર સ્ત્રી. ૧. નજર
Sight
૨. સાયકલના પંપની રબરની નળી
Tube of a cycle pump

નથીડ઼વૉ ક્રિ. લથડવું
To stumble

નફો પુ. નફો
Profit

નબલૉ ક્રિ. નબળું
Weak

નમવૉ ક્રિ. નમવું
To bend

નમ્બાર પુ. નંબર
Number

નરામ વિ. નરમ
Mild

નલગૂંડ઼ો પુ. પગનો નળો
The bone of a leg

નસીબ ન. નસીબ
Fate

નહં સ્ત્રી. નસ
A vein

નહ઼ણ ન. લસણ
Garlic

નહ઼ાણ ન. જુઓ 'નહણ'
See 'nahaṇ'

નહ઼ૂણ ન. જુઓ 'નહણ'
See 'nahaṇ'

નૃખ ન. નખ
A finger-nail

નૃખવૉ ક્રિ. લખવું
To write

નૃખાણ સ્ત્રી., ન. લખાણ
Writing

નૃગારૉ ન. નગારું (દવ લાગે ત્યારે માણસોને બોલાવવા માટે વગાડાય છે.)
A kettle-drum (especially used as a call while jungle is on fire)

નૃવ્યચ્ચ ન. દૂધી
A kind of vegetable

ના અ. ના
No

-ક઼વી ક્રિ. ના કહેવી
To refuse

-પાડવી ક્રિ. ના પાડવી
To refuse

નાકડી સ્ત્રી. લાકડી
A stick

નાકડો ન. લાકડું
Wood

નાકતોયડ઼ા ન. ખડમાંકડી
A grass-hopper

નાકાડ સ્ત્રી. લાકડી
A stick

નાકાડ઼ેવ્રૅ઼ા ન. એક પ્રકારનો થોર
A kind of cactus

નાખવૉ ક્રિ. નાખવું
To drop

નાગાડ઼વૉ ક્રિ. લગાડવું (આગ વગેરે)
To set (fire etc.)

નાગી આવવૉ ક્રિ. લાગી આવવું
To feel

નાગ્ગીણો ન. ગાડું સમથળ રાખવા માટેનું એક સાધન
A club used in keeping a cart

નાગ્ગીલ્યૉ ન. ઢોરને બાંધવા માટેનો એક ખાસ પ્રકારનો દોરડામાં ભેરવાતો લાકડાનો ટુકડો
A small wooden piece tied to the end of a rope which is used for tying cattle

નાચવૉ ક્રિ. નાચવું
To dance

નાજવાલૉ ન. લજામણીનો છોડ
A kind of plant

નાજાલૉ ન. નાળિયેર
A cocoanut

નાડવૉ ન. લાડુ
A sweet-ball

નાડી સ્ત્રી. લાડી
A bride

નાડો પુ. લાડો
A bridegroom

નાડ઼ૉ ન. નાડું
The rope which connects the yoke with the shaft of a cart

નાથ અ. નકારસૂચક શબ્દ
A word denoting negation

નાથૂડ઼ા ન. બળદની નાથ
A controlling string which passes through the nose of a bullock

નાન્નૉ વિ. નાનું
Small

–મોટૉ વિ. નાનું મોટું
Small and big

નારયાલ ન. જુઓ ' નાજાલૉ '
See 'nājālo'

નારી સ્ત્રી. જુવારી (તબલું)
A kind of a pair drum which is

cylindraceous and higher in the pair

નાવવૉ ક્રિ. લાવવું
To bring

નાસ઼વૉ ક્રિ. નાસવું
To flee

નીં અ. નકારદર્શક શબ્દ
The word denoting sense of negation

–ગમવૉ ક્રિ. ના-પસંદ પડવું
To dislike

નીંબાલૅ ન. (બ. વ.) વાળ
Hair on the head

નીંહાણવૉ ક્રિ. સજવું, ધાર કાઢવી
To sharpen

નીખીવવૉ ક્રિ. ખોરાક સફાચટ કરી જવો
To eat the entire stuff of cooked food

નીગ્ગાલવૉ ક્રિ. ગળામાંથી ઢોરે દોરડું કાઢી નાખવું
To take off rope from the neck (as by cattle)

નીચીવવૉ ક્રિ. નીચોવવું
To wring (clothes)

નીટૂડ઼ા ન. લીંટ
Sticky semi-liquid that comes out of the nose

નીથીડ઼વૉ ક્રિ. ભીના હાથ છંટકોરવા
To shake wet hands

નીન્દ સ્ત્રી. નીંદર, ઊંઘ
Sleep

નીન્નીસ઼ાવીરૅ઼ા ન. એક પક્ષી
A kind of bird

નીફીલવૉ ક્રિ. જુઓ ' નીચીવવૉ '
See 'nichivvo'

નીફૂલવૉ ક્રિ. જુઓ ' નીફીલવૉ '-
See 'niphilvo'

નીબાડ઼ૉ ન. લીંબડો
Neem tree

નીમ્બવૅ ન. (બ. વ.) લીંબુ
Lemons

નીમ્બાલૅ ન. (બ. વ.) વાળ
Hair

નીમ્બૉ ન. ૧. લીંબોઈ
The lemon-tree
૨. લીંબુ
A lemon

નીમ્બૅ ન. (બ. વ.) જુઓ ' નીમ્બવૅ '
See 'nimbve'

નીયાય પુ. ન્યાય
Justice

નીરાસહોવૉ ક્રિ. નિરાશ થવું
To despair

નીલામ પુ., સ્ત્રી. લિલામ
Auction

નીલીચાઈ સ્ત્રી. એક ઘાસ
Lemon grass

નીલૉ વિ. ૧. લીલું
Green
૨. કાચું
unripe

નીસાણી સ્ત્રી. નિસરણી
Ladder

નીસાન ન. નિશાન
Target

નીસાની સ્ત્રી. નિશાની
Sign

નીહાણો પુ. ધાર કાઢવાનો પથ્થર
Sharpening stone

નીહાણૉ ન. નિસરણી
Ladder

નીહાપો પુ. નિસાસો
Sigh

નીહાલ સ્ત્રી. નિશાળ
A school

નીહાલ્લૅયૉ ન. નિશાળિયો
A student

નૂં સ્ત્રી. લૂ
Hot-wind

નૂગરૉ ન. ૧. લૂગડું, કપડું
A cloth
૨. ઓઢવા પાથરવાની ધોળી પછેડી
A sheet of white cloth

નૂટ સ્ત્રી. લૂંટ
A loot

નૂટવૉ ક્રિ. લૂંટવું
To loot

નૂનૉ વિ. લૂલું
Lame

નેય નાસ્વૉ ક્રિ. લઈ નાસવું
To flee

નેવેણૉ બેલૉ ન. મકાનનાં ટેકણરૂપ થાંભલી
A pole used as support to a roof

નેવૉ ક્રિ. લેવું
To take

નઁડાડ઼ો ન. કાગડો
A crow

નૅન્દરાવૉ ક્રિ. શિયાવિયા થવું
To be on the verge of crying

નોચ્આડૉ ન. લુહાર
A blacksmith

નોઈ પુ. લોહી
Blood

નોકાર પુ. નોકર
A servant

નોકૅ ન. (બ. વ.) લોક
People

નોખ્ વિ. જુદું
Separate

નોતીરવૉ ક્રિ. નોતરવું
To invite

નોવ્ડ઼ ન. લોઢું
Iron

નૉકવૉ ક્રિ. સમતોલપણું ગુમાવીને પડી જવું

To fall down by loosing balance

નૉડો પુ. શિશ્ન
Penis

નૉન્દવૉ ક્રિ. નોંધવું
To note

પઈસો પુ. પૈસો
A paisa

પઙ્જીઠૉ ન. પંજેઠી
A kind of rake

પડાલ સ્ત્રી. ઘરની સાથે બાજુમાં ઉતારેલ પડાળ
A peripheral roof on the side of the main house

પડાલૉ ન. આશ્રય લઈ શકાય તેવો બનાવેલો ઓથ
A shelter

પડીલૅ ન. (બ. વ.) પડોળાં
A kind of vegetable

પડ્તી આવવી ક્રિ. પડતી આવવી
To decline

પડ્વૉ ક્રિ. પડવું
To fall

નૉલો પુ. વાંસનો નળો (જે ગાડી ઊંજવાનું તેલ રાખવા વપરાય છે.)
A bamboo tube (this is used as a container for greasing-oil)

પ

પડ્વૉ મારવૉ ક્રિ. સૂપડાંથી ફોતરાં આઘાં ઉડાડી દેવાં
To throw chaffs out with a winnowing basket

પતરાલૉ ન. બાજ, પતરાળું
A leaf-plate

પતાઙગ પુ., સ્ત્રી. પતંગ
A kite

પન્દાર વિ. પંદર
Fifteen

પન્નાવૉ ક્રિ. પરણવું
To marry

પમાયડ઼ો ન. એક છોડ
A kind of plant

પમ્આયડ઼ો ન. જુઓ 'પમાયડ઼ો'
See 'pamāyṛo'

પરથા સ્ત્રી. પ્રથા
Tradition

પરપીટો પુ. પરપોટો
A bubble

પરબ્બૂ પુ. પ્રભુ
God

પરબ્બૉ ન. પરબ
A water-hut

પરવૅ સ્ત્રી. પરવા
Concern

પરાણ્ણી સ્ત્રી. પરોણી, પાતળી લાકડી
A thin stick made of bamboo

–ણ્ણો પુ. પરોણો, લાકડી
A bamboo stick

પરાયૉ ન. પરાઈ
A share

પલાડ઼ગડ઼ૉ ન. પાટીવાળો ખાટલો
A bedstead wound by cotton strap in it

પ·લાવવૉ ક્રિ. પહોળું કરવું
To broaden

પવાન ન. પવન
Wind

પસન્દ કરવૉ ક્રિ. પસંદ કરવું
To choose

પ઼ચી સ્ત્રી. પોંચી, હાથનું એક ઘરેણું
A kind of ornament which is worn on a wrist

પ઼જારૅ ન. ઘરનું પડાળ, છાજનો નીચેનો ભાગ
Roof of the house

પ઼જીવવૉ ક્રિ. પજવવું
To harass

પ઼ટાય પુ. ચટાપટાવાળો વાઘ
A tiger having stripes on the body

પ઼ટાયો પુ. જુઓ 'પ઼ટાય'
See 'paṭāy'

પ઼ટી સ્ત્રી. ખાટલાપાટી
Narrow cotton-strap which is used in winding the frame of a cot

પ઼ટો પુ. લોખંડની પટી
An iron strap

પડાલૉ ન. ગોવાળિયાઓએ બનાવેલો સામાન્ય ઓથ
A kind of shelter

પ઼ડ઼ ન. ઘંટીનું પડ
A grinding stone

પ઼ડ઼ખૉ ન. પડખું
Side

પ઼ડ઼ીનૉ વિ. વાસી
Stale

પ઼થરો પુ. પથ્થર
Stone

પ઼નો પુ. પનો
Width (of cloth)

પ઼રગાડ઼ી સ્ત્રી. મરઘાં બોલે તે સમય
Early dawn

પ઼રમાણે દીહી વિ. પરમ દિવસે
Day after tomorrow

પ઼લી સ્ત્રી. પળી
A dipper

પ઼·લી[૧] સ્ત્રી., સર્વ. પેલી
That

પ઼·લી[૨] વિ., સ્ત્રી. પહોળી
Broad

પાકનૉ વિ. પાકું
Ripe

પાકવૉ ક્રિ. પાકવું
To ripe

પાકીવવૉ ક્રિ. પાકું બનાવવું
To smarten

પાગ પુ. પગ
A leg

પાગડ઼ા ન. ફાળિયું, પાઘડી
A turban

પાગવાટ સ્ત્રી. કેડી
A narrow passage made as a result of human movement

પાઘ પુ. જુઓ 'પાગ'
See 'pāg'

પાંજરૉ ન. ગાડાનું ઠાઠિયું
Hinder closure plank of a cart

પાચટીવૉ ક્રિ. પાસટો કરવો (સૂપડાથી)
To clean the corn in a cleaning basket by tossing

પાચતાવો પુ. પસ્તાવો
Repentance

પાગ–જરૉ ન. જુઓ 'પાંજરૉ'
See 'pāNjro'

પાટ સ્ત્રી. ચૂલાની બેડ
A hind portion on an oven which is used to put pans etc.

પાટની સ્ત્રી. પગનો ફણો
Upper front part of a foot

પાટલી સ્ત્રી. ઘંટીની પાટલી
A wooden piece used in a grinding mill for making its motion heavy and light

પાટવો પુ. લાત
Kick

પાટી સ્ત્રી. લખવા માટેની ધાતુ, પથ્થર વગેરેમાંથી તૈયાર કરેલી વસ્તુ
A slate

પાટૂડ઼ો ન. રાંધવા માટેનું હાંડલું
An earthen cooking pot

પાટૉ ન. હળનું તુંગું
A part of the plough in which the pole is fixed

પાડલૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

પાડૉ ન. ભેંસનું નર-બચ્ચું
A young he-buffalo

પાડ઼વૉ ક્રિ. પાડવું
To fell

પાડ઼ાવવૉ ક્રિ. બે લડતા માણસોને છૂટા પાડવા
To separate the two fighting persons

પાણીજૂઆલી સ્ત્રી. એક પક્ષી
A kind of bird

પાણીપડ પુ. પાણીસાપ
A kind of water-snake

પાતલૉ કરવૉ ક્રિ. પાતળું કરવું
To thin

પાતાલ સ્ત્રી. પાતાળ
The under earth

પાદરૉ વિ. સીધું
Straight

પાન ન. પાન, પાંદડું
A leaf

પાનાસ ન. ફાનસ
A lantern

પાનીસચ ન. જુઓ 'પાનાસ'
See 'pānas'

પાનો પુ. પાલો (પાંદડાં વગેરેનો)
Foliage

પાનોહૉ પુ. પાનો (આંચળમાં દૂધનો ભરાવો)
Flow of milk into an udder of she-animal or into a breast of a woman

પાનૉ ન. પાનું
A blade

પાપડ઼ી સ્ત્રી. વાલોડ
A kind of vegetable

પાફૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

પાફે ન. (બ. વ.) પપૈયાં
Kind of fruits

પાફૉ ન. પપૈયાનું ઝાડ
A kind of tree

પાયો પુ. ખાટલાનો પાયો
A leg of a cot

પારચ્ટીણ ન. ખાટલાની પાંગત
That end of the cot on which feet of the sleeper rest

પારચ્ટૂન જુઓ 'પાયચ્ટીણ'
See 'pāychṭiṇ'

પારચ્ટૉ ન. ૧. ઘંટીની પાટલી
A part of a grinding mill
૨. ગળાનું ઘરેણું
A necklace
૩. પાટલો
A plank especially prepared for sitting

પારચતાવૉ ક્રિ. પસ્તાવું
To repent

પારહી પુ. પારસી
Parsi

–એડૉ ન. એક પ્રકારનો એરંડો
A kind of castor plant

–એડારૉ ન. જુઓ '–એડૉ'
See '—eḍo'

પારહીયો બ઼ગ પુ. એક પ્રકારનો બગલો
A crane

–બ઼ગૉ ન. જુઓ '–બ઼ગ'
See '—bag'

પારહૉ ન. પારસી (તુચ્છ.)
Male of Parsi caste (contem.)

પાલવાણૉ ન. ઉપવાસ
A fast

પાલો પુ. ૧. પાંદડાં વગેરેનો પાલો
Foliage
૨. બાળવા માટેનાં લાકડાંનો ઢગલો
A heap of fire woods
૩. એક પ્રકારની સાદડી
A kind of mat

પાવણૉ ન. મહેમાન
A guest

પાવડ઼ૉ ન. ૧. પાવડો
A shovel
૨. હજામત કરવાનું ઓજાર
A kind of razor

પાવાર પુ. બેટરી માટેનો સેલ
A dry cell used in a torch

પાવો પુ. પાવો
A flute

પાવૉ ક્રિ. પાવું
To make to drink

પાસડ઼ૉ ન. પંચોળ, પાંચ પૂળાનું એકમ
A unit of five bundles of stalk

પાસતાવૉ પુ. પસ્તાવો (જૂજ વપરાશ)
Repentance

પાસાટવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

પાસાલ અ. પાછળ
Behind

–પડ઼વૉ ક્રિ. પાછળ પડવું
To harass

પાસૂલ અ. જુઓ 'પાસાલ'
See 'pāsal'

–પડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'પાસાલ પડ઼વૉ'
See 'pāsal paṛvo'

પાસૂલ્લૉ અ. પાછળનું
Rear; of the past

પાહડે અ. બાજુ, તરફ
Towards

પાહલો પુ. રાંપ
A blade of an agricultural implement

પાહલૅા ન. પાંસળી
A rib

પાહૅરૅા ન. પથ્થરનું પાશેરનું વજનિયું
A stone used for weighing quarter pound

પાહૅ અ. પાસે
Near

પીગીલવૅા ક્રિ. પીગળવું
To melt

પીઅજરૅા ન. જુઓ 'પાઅજરૅા'
See 'pañjro'

પીઠી સ્ત્રી. પીઠી
A mixture of oil, turmeric powder, etc., which is annointed to a bride and a bridegroom

પીણુસ સ્ત્રી. પણછ
A bow-string

પીણૂસ સ્ત્રી. જુઓ 'પીણસ'
See 'piṇas'

પીડ઼ો પુ. વાંસનો મોટો સૂંડલો
A big basket

પી-ડ઼ો ન. જુઓ 'પીડ઼ો'
See 'piṛo'

પીત્તાલ ન. પિત્તળ
Brass

પીત્ભરેલૅા ન. ગરોળી
A lizard

પીત્ભીરહીલૅા ન. જુઓ 'પીત્ભરેલૅા'
see 'pitbharelo'

પીપડૅ ન. (બ. વ) પીપળનાં ફળ
Fruits resembling those of the Pipal tree

પીપીલૅ ન. (બ. વ.) પીપળનાં ફળ
Fruits of the tree Pipal

પીપાલ દૂખ ન. છાતીના વચ્ચેના ખાડામાં થતું દુઃખ
Pain in the lower middle part of the chest

પીબ્ડૅા ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

પીયાલૅા ન. ૧. પ્યાલું
A cup
૨. કટોરો
A bowl

પીરસ઼ીવૅા ક્રિ. પીરસવું
To serve food

પીલવાણ ન. પીલુડીનું ઝાડ
A kind of tree

પીલૂ ન. બિલાડીને બોલાવવા વપરાતો શબ્દ
A word used in calling a cat

પીલૅા વિ. પીળું
Yellow

પીન્વૅા ક્રિ. પીવું
To drink

પીસડ઼ી સ્ત્રી. પછેડી
A sheet of cloth

પીસૂડી સ્ત્રી. જુઓ 'પીસડી'
See 'pisṛi'

પીસો ન. પીંછું
Feather

પીસ઼ોરવૅા ક્રિ. જુઓ 'પીરસીવૅા'
See 'pirxivo'

પીહીવો પુ. જુઓ 'પાવો'
See 'pāvo'

પૂંહ્ડા ન. પૂંછડું
Tail

પૂગવૅા ક્રિ. આંબવું, પહોંચવું
To reach

પૂઠી અ. પછી
After

પૂ-ડ઼ ન. ઘંટીનું પડ
An upper or a lower stone of a grinding hand mill

પૂ-ન ન. પુણ્ય
Religious act

પૂનામ સ્ત્રી. પૂર્ણિમા
The full moon day

પૂનૂમ સ્ત્રી. જુઓ 'પૂનામ'
See 'punām'

પૂન્દૂરવૅા ક્રિ. વીંધ પાડવું
To bore a hole

પૂન્દ્ ન. છિદ્ર, કાણું; કોઠીનું કાણું
A hole; Hole in an earthen bin

પૂરચ્હૅ ન. (બ. વ.) પાટલા (પૈડાનાં)
Wooden archs in a wheel of a cart

પૂરવૅા ક્રિ. પૂરવું
To confine

પૂરાવૅા ક્રિ. પુરાવું
To be confined

પૂલો પુ. પૂળો
A bundle of stalks

પૂલૅા ન. મધપૂડો
A honey-comb

પૂસવૅા ક્રિ. પૂછવું
To ask

પેર્ટૅા ન. પરાળમાંથી બનાવેલું બિયારણ સંગ્રહવાનું એક સાધન
A kind of seed container

પેટારો પુ. પટારો
A big box

પેટારૉ ન. લાકડાંની કે પતરાંની કપડાં રાખવાની પેટી
A trunk used in keeping clothes in it

પેટૉ ન. બાકસ
A match-box

પેડૉ ન. પૈડું
A wheel

પેન્સાન ન. પેન્શન (અં.)
Pension

પેન્સાલ ન. જુઓ 'પેન્સાન'
See 'pensān'

પેહરવૉ ક્રિ. પહેરવું
To put on

પૅચાડી દેખાડ઼વૉ ક્રિ. ચીરવું
To rip

પૅણ઼ ન. નાની કડાઈ
A small pan

પૅદા કરવૉ ક્રિ. પેદા કરવું
To produce

પૅ·રાણ઼ ન. પેડુ (પેટની નીચેનો ભાગ)
Abdomen

પૅહ્ડ઼ૉ ન. ભેંસ
A buffalo

પો·ચવૉ ક્રિ. પહોંચવું
To reach

પોચ્યા વિ. પોચું
Soft

પોણૉ વિ. પોણું
$\frac{3}{4}$

પોતડ઼્અ ન. લૂગડું
A cloth

પોતડ઼ી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
Lower garment of women

પોથીનવૉ ક્રિ. કપડાના ગોટાથી અનાજમાંના કાંકરા કાઢી નાંખવા
To separate pebbles from corn by the help of a folded cloth

પોથૂનવૉ ક્રિ. જુઓ 'પોથીનવૉ'
See 'pothinvo'

પોથો પુ. છબિ
A picture

પોપટૉ ન. પોપટ
A parrot

પોપાટ ન. જુઓ 'પોપટો'
See 'pop:o'

પોપની એક પક્ષી
A kind of bird

પોપીનો પુ. દાઝવાથી થતો ફોલ્લો
A boil caused by a burn

પો·વૉ ક્રિ. પરોવવું
To thread

પોલીસડ઼ૉ ન. પોલીસ (તુચ્છ.)
A policeman (contem.)

પોલૉ વિ. પોલું
Hollow

પોહ્ડ઼ી સ્ત્રી. છોકરી
A girl

પોહ્ડ઼ૉ ન. છોકરું, બાળક
A child

પોહ્ડો પુ. છોકરો
A boy

પૉંચવૉ ક્રિ. જુઓ 'પોચવૉ'
See 'pochvo'

પૉખાણૉ ન. ખરેલ
A kind of mortar

પૉરૂ[1] ન. પરુ
Puss

પૉર્[2] અ. પોર
Last year

પૉ·લૉ વિ. પહોળું
Broad

ફ

ફકાણૉ ન. ખરલ
A kind of mortar

ફકાત અ. ફક્ત
Only

ફકાર સ્ત્રી. ફિકર
Anxiety

ફકીલવૉ ક્રિ. ફંફેળવું
To ransack

ફકૉ ન. તીરનું પૂછડું
Tail of an arrow

ફકચ્યૂ ન. એક છોડ
A kind of plant

ફગાત અ. જુઓ 'ફકાત'
See 'phakāt'

ફચકાડ઼ સ્ત્રી. ફાડ, ચીરી
A slice

ફટકારવૉ ક્રિ. ફટકારવું
To beat

ફટકૉ ન. અનાજને ઊપણતી વખતે પવનને હલાવવા વપરાતું કપડું
A piece of cloth used as a winnower

ફરાજ સ્ત્રી. ફરજ
Duty

–પાડ઼વી ક્રિ. ફરજ પાડવી
To compel

ફરહ઼ ન. ફરસી
A kind of axe

ફલંલ્યૉ ન. ફળિયું
Compound

ફાકલૉ ન. પાંખ
Wing

ફાચરૉ ન. ફાચર
A wedge

ફાટઅ સ્ત્રી. એક પ્રકારની વાળેલી ઝોળી
A kind of a cloth-bundles

ફાટૉ ન. ચાંદું
An ulcer

ફાડ્અ સ્ત્રી. ૧. ચીરી
A slice
૨. ફાચર
A wedge

ફાણી અ. બાજુ, તરફ
Towards

ફાડ્યૉ ન. જુઓ 'ફાડ્અ'
See 'phāṛa'

ફાનાસ ન. ફાનસ
A lantern

ફાનીસૉ ન. જુઓ 'ફાનાસ'
see 'phānās'

ફાપૉ જુઓ 'પાફૉ'
See 'pāpho'

ફાફૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ફાફૉ ન. જુઓ 'પાફૉ'
See 'pāpho'

ફામડી સ્ત્રી. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ફાસ્ચૉ ન. ખળાનાં કામમાં આવતું વાંસનું એક સાધન
An agricultural tool

ફાંલ્લ્યૉ ન. ફાળિયું
A cloth used as a turban

ફાહીં સ્ત્રી. ફાંસી
A noose for hanging a person

ફીકાર સ્ત્રી. ફીકર
Anxiety

ફીકારવૉ ક્રિ. નાક છીંકવું
To blow (nose)

ફીચી સ્ત્રી. ઢીંચણુ નીચેનો ખાડો
Back part of the knee

ફીરવૉ ક્રિ. ફરવું
To move

ફીણસાવા ક્રિ. પાણી પાણી કરી નાંખવું
To please very much

ફૂકવૉ ક્રિ. ફૂંકવું
To blow

ફૂટવૉ ક્રિ. ફૂટવું (વાસણ વગેરે)
To break (as pot)

ફૂટી અ. જુઓ 'પૂઠી'
See 'puṭhi'

ફૂણગો પુ. ફણગો
A sprout

ફૂદનૉ ન. ફોદીનો
A kind of mint

ફૂન ન. ફૂલ
A flower

–ચૂહય્ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ફેનાવૉ ક્રિ. ખીલવું (ફૂલ)
To bloom (as flower)

ફેટો પુ. ફેંટો
A turban

ફેટૉ ન. જુઓ 'ફેટો'
See 'pheṭo'

ફેફરૉ ન. ફેફસું
A lung

ફેરીવવૉ[1] ક્રિ. ફેરવવું
To turn

ફેરીવવૉ[2] ક્રિ. મારવું
To beat

ફેરૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ફેરીવવૉ[1]'
See 'pherivvo 1'

ફેલાવૉ ફેલાવું
To spread

ફોકડ઼ૉ ન. એક પ્રાણી
A kind of an animal

ફોટો પુ. છબિ
A photograph

ફોડ઼વૉ[1] ક્રિ. ફાડવું (લાકડાં)
To split (as wood)

ફોડ઼વૉ[2] ક્રિ. ફોડવું (બંદૂક વગેરે)
To fire (as gun)

ફોડ઼ૉ ન. ફોલ્લો
A boil

ફોદલૉ ન. પોદળો
A lump of dung

બઙગડ઼ૉ ન. બંગડી
A bangle

બચવૉ ક્રિ. બચવું
To be saved

બજ્જઅ ન. સપાટ જમીનમાંનો નાનો ક્યારો
A small bed in a plain soil

બટકાલાણ સ્ત્રી. યુવતી, પરણવા લાયક કન્યા
A girl of a marriageable age

બણટ ન. બંટી ધાન્ય
A kind of inferior corn

બણ્ડી સ્ત્રી. બંડી
A jacket

બત્તી સ્ત્રી. ફાનસની વાટ
A wick

બન્દીક્ ન. બંદૂક
A gun

બન્દૂક્ ન. જુઓ 'બન્દીક્'
See 'bandika'

બન્નૉ ન. બરણી
A jar

બમ્બી સ્ત્રી. જ્વારી
A cylindraceous piece in a pair drum

બયાર સ્ત્રી. પત્ની
Wife

બરવૉ ન. બરુ
Cane-plant
બરાડવૉ ક્રિ. બરાડવું
To shout
બરાલવૉ ક્રિ. જુઓ 'બરાડવૉ'
See 'barāṛvo'
બરાસ ન. પીંછી
A brush
બર્વ્ય ન. જુઓ 'બરવૉ'
See 'barvo'
બર્સ્ય ન. બરછી
A kind of spear
બલાદ પુ. બળદ
An ox
બહાલ સ્ત્રી. સ્ત્રી
A woman
બકાયૉ ન. ૧. બગાઈ, એક પ્રકારની માંખી
A tick
બખન્ ન. સળેખમ
Cold
બગ પુ. બગલો
A crane
બગહા સ્ત્રી. બગાસું
A yawn
બગાડવૉ ક્રિ. બગાડવું
To spoil
બગાયૉ ન. જુઓ 'બકાયૉ'
See 'bakāyo'
બગૉ ન. જુઓ 'બગ'
See 'bag'
બચી સ્ત્રી. બચી
Kiss
બટાકે ન. (બ. વ.) બટાટા
Potatoes
બડો પુ. વાંસો
Back of the body
બડૉ ન. એક ઘાસ
A kind of grass
બણકારૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree
બડીસ્ય ન. ગંજી ફરાક (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
An underwear worn by males (the word is current in educated class only)
બદ્દ ન. બધું
All
બન્દ પુ. ભારી બાંધવામાં વપરાતું છાલનું બંધન
Bank used as a rope to tie a bundle
બન્દારો પુ. પાણી સાપ
A kind of water snake
બૂમ સ્ત્રી. બૂમ
Shout
બહૂજ્ય ન. બળદ
An ox
બા પુ. પિતા
Father

બાઈ સ્ત્રી. બહેન
Sister
બાઙગો વિ. (પુ.) ડાબો
Left
બાજ સ્ત્રી. પતરાળું
A leaf-plate
બાજાડ્વૉ ક્રિ. છોકરા-છોકરીની સગાઈની વાત પાકી કરવી
To decide betroth of a boy and a girl
બાજારપોરૉ ન. એક વેલો
A kind of creeper
બાજાવવૉ ક્રિ. જુઓ 'બાજાડવૉ'
See 'bājāṛvo'
બાજૂડ્ડા ન. જુઓ 'બાજ'
See 'bāj'
બાઠો વિ. ઠીંગણું
Dwarf
બાણ ન. તીર, બાણ
An arrow
બાણ્ડ વિ. ઠાંડ (માણસ)
Roguish
બાદ્દા સ્ત્રી. બાધા (આખડી)
A vow
બાનૉ ન. બાનું
A Security
બાન્નો ન. બહાનું
An excuse
બાપો પુ. પિતા
Father
બાફનાવૉ ક્રિ. ધીમે તાપે ચોડવવું
To cook at low temperature
બાફાટ્ટો ન. પરસેવો
Sweat
બાબજી સ્ત્રી. (બ. વ.) શીતળા
Smallpox
બાબડાવૉ ક્રિ. ફૂગ ચડી જવી
To become mouldy
બાબરી સ્ત્રી. વાળ
Hair of the head
બામણૉ ન. બ્રાહ્મણ (તુચ્છ.)
A brahmin (contem.)
બાર વિ. બારનો અંક
Twelve
બારમાસી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant
બારૉ ન. જુઓ 'બાર'
See 'bār'
બાલોવીન્દાણ પુ. અર્જુન
Arjun, the hero of Mahābhārata
બાવલૉ ન. બાવળ
A babul
બાવીટ્ટ ન. સ્ત્રી અને પુરુષ બંને માટેનું ભુજા પર પહેરવાનું ઘરેણું
A kind of an armlet

બાસાટવાૅ ક્રિ. મારવું
To beat

બાહા પુ. જુઓ 'બા'
See 'bā'

બીક સ્ત્રી. બીક, ભય
Danger

બીડાૅ ન. બીડી
A bidi, country cigarette

બીહરાૅ વિ. બીકણ
Coward

બીનાડાૅ ન. બિલાડી
A cat

બીનાયડાૅ ન. બિલાડીઓ વાઘ
A kind of wild animal

બીનાૅ ન. ૧. બીલી વૃક્ષ
A kind of tree
૨. બીલીનું ફળ
A fruit of this tree

બીયાણાૅ ન. જુઓ 'બાનાૅ'
See 'bāno'

બીવડાવવાૅ ક્રિ. બીવાડવું
To frighten

બીવડ઼ા ન. બી
Seed

બી·વાૅ ક્રિ. બીવું
To fear

બૂચ્આરાૅ ન. સાવરણી
A broom

બૂકઠીલાૅ ન. એક છોડ
A kind of plant

બૂચ ન. બૂચ
A cork

બૂજવાૅ ક્રિ. વાસવું (બારણું વગેરે)
To shut (door etc.)

બૂટકીલાૅ ન. જુઓ 'બૂકઠીલાૅ'
See 'bukṭhilo'

બૂટાૅ ન. ખીસકોલી
A squirrel

બૂડકી મારવી ક્રિ. ડૂબકી મારવી
To dive

બૂડવાૅ ક્રિ. ડૂબવું
To sink

બૂન્નાવાૅ ક્રિ. રાંધવા મૂકેલું અનાજ (કોદરી વગેરે) બેસી જઈને બળી જવું
To sink and get burnt the food while being cooked

બૂરબીટાૅ પુ. પરપોટા
A bubble

બૂહૂટાવાૅ ક્રિ. જુઓ 'બાબડ઼ાવાૅ'
See 'bābṛāvo'

બે વિ. બે
Two

બેટરાૅ ન. બેટરી
A torch

બેટાર સ્ત્રી. જુઓ 'બેટરાૅ'
See 'beṭro'

બે·ડું ન. (બ. વ.) બોર
Berries

બેણહીં સ્ત્રી. બહેન (ખાસ કરીને બોલાવવામાં)
Sister (especially used in calling)

બેડ઼કાૅ ન. કેરી વેડવાનું એક સાધન, વેડી
A tool used in plucking mangoes from a mango-tree

બેડાૅ ન. પગમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું
A kind of anklet

બે·ડાૅ ન. ૧. પાણીનું બેડું
A pair of water pot
૨. બેડાનું ફળ
A fruit of Beṛa tree

બેન્ભાન હોવાૅ ક્રિ. બેભાન થવું
To be fainted

બેરબી સ્ત્રી. ડૂંટી
Navel

બેય વિ. બંને
Both

બેલી[1] સ્ત્રી. ગીલોલ
Sling-shot

બેલી[2] ન. વહારે ધાનાર વ્યક્તિ
One who comes to rescue

બેસ઼વાૅ ક્રિ. બેસવું
To sit

બોકડ઼ા ન. બકરું
A goat

બોકાડ઼ પુ. બકરો
He-goat

બોકો ન. પેટ
Belly

–કાડવાૅ પરણ્યા વિના ગર્ભ રહેવો
To be pregnant out of wedlock

બોખનાૅ ન. શરદી
Cold

બોડકાૅ ન. તોલો, ટકો
The head which is clean shaved

–કરવાૅ ક્રિ. મુંડાવવું
To shave head

બોથડ઼ચ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

બોદાૅ વિ. બોદું
Dull

બોન ન. ૧. વેણ, બોલ
Words
૨. મંત્ર
Hymn

બોનવાૅ ક્રિ. બોલવું
To speak

બોની સ્ત્રી. બોલી
Dialect

બોપીર઼ ન. બપોરનું ખાણું
Lunch

બોપૂર પુ. બપોર
Noon

બોબડ઼ો વિ. બોબડું
Stuttering

બોરૉ ન. ૧. બોરડી
Jujube tree
૨. બોર
A fruit of this tree

બૉકાયો ન. જુઓ 'બોકો'
See 'boko'

બૉગ ન. જુઓ 'બગ'
See 'bag'

બૉડગડ઼ો ન. એક ઘરેણું
A kind of ornament

બૉચ્ય સ્ત્રી., ન. બોચી, ડોક
Back of the neck

બૉણી સ્ત્રી. બળી
A kind of preparation made of colostrum

બૉડ઼ખો ન. શરદી
Cold

ભ

ભક્તાઈ સ્ત્રી. ભક્તિ
Devotion

ભક્તી સ્ત્રી. જુઓ 'ભક્તાઈ'
See 'bhaktāī'

ભગવૉ વિ. ભગવું
Saffron

ભગાત પુ. ૧. ભગત
A holy man
૨. ભુવો
A witch-doctor
૩. સુધરેલો વર્ગ
A sophisticated class of people in the tribe

ભગાતાણી સ્ત્રી. ભક્તાણી
Holy woman

ભડગજ઼ ન. ઢેડ (તુચ્છ.)
A man of an untouchable caste (contem.)

ભજવૉ ક્રિ. ભજવું
To worship

ભજાન ન. ભજન
Bhajan

ભજજાવાલૉ ન. કંદોઈ
A confectioner

ભજીવવૉ ક્રિ. ભજવવું
To play

ભટકીવૉ ક્રિ. ભટકવું
To wander

ભટકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'ભટકીવૉ'
See 'bhaṭkivo'

ભટીકવૉ ક્રિ. જુઓ 'ભટકીવૉ'
See 'bhaṭkivo'

ભડો પુ. ઘરની દીવાલની કે પડાળની ચુસ્ત રીતે સામસામી બાંધેલી કામઠી
A frame made of split bamboos

ભણવૉ ક્રિ. ભણવું
To study

ભડ઼કીવૉ ક્રિ. ભડકવું
To be startled

ભમરી આવવી ક્રિ. ગુમાન થવું
To have airs

ભમ્મરો પુ. ૧. વમળ
Whirl-pool
૨. ભમરડો
A spintop
૩. એક છોડ
A kind of plant

ભરજાહાવાલૉ ન. જુઓ 'ભજજાવાલૉ'
See 'bhajjavālo'

ભરવૉ ક્રિ. ભરવું
To fill in

ભરસો પુ. ભરોસો
Trust

ભરી સેવડે હોવૉ ક્રિ. સગર્ભા થવું
To be pregnant

ભલવૉ ક્રિ. ભળવું
To mix

ભવ પુ. ભવ
The whole life

ભાજૂડ઼ો ન. એક છોડ
A kind of plant

ભાગ^1 ન. ભાગ, હિસ્સો
Share

ભાગ^2 અ. 'માટે' અર્થ સૂચવતો શબ્દ
The word denotes sense of 'for'

ભાગવૉ ક્રિ. ભાગવું
To flee

ભાઙ્ગવૉ ક્રિ. ગૂંથવું
To knit

ભાગજવૉ^{1} ક્રિ. જુઓ 'ભાઙ્ગવૉ'
See 'bhāngvo'

ભાગજવૉ^{2} ક્રિ. જુઓ 'ભાગવૉ'
See 'bhāgvo'

ભાઠી સ્ત્રી. ભઠ્ઠી
A kiln

ભાઠો ન. રેતી
Sand

ભાન સ્ત્રી. ભાન
Sense

ભામ્ભલાવૉ ક્રિ. ફુદરડી ફરીને પડવું
To fall down while turning round and roun

ભામ્બાલ સ્ત્રી. ફેર, ચક્કર
Whirl

ભામ્ભરો ન. એક પ્રકારનું મધ
A kind of honey

ભારો પુ. ભારો
A big bundle

ભાલૉ ન. ભાલું
A spear

ભાવ પુ. ૧. ભાવ
Price
૨. રુચિ
Liking

ભીખ સ્ત્રી. ભીખ
Act of begging

-માગવૉ ક્રિ. ભીખ માગવી
To beg

ભીખારૉ ન. ભિખારી
A beggar

ભીગનૉ વિ. ભીનું
Wet

ભીગવૉ ક્રિ. ભીંજાવું
To be wet

ભીજવૉ ક્રિ. ભીંજાવું
To be wet

ભીડ઼ સ્ત્રી. ૧. ભીડ, ગિરદી
Rush
૨. મુશ્કેલી
Difficulty

ભીત સ્ત્રી ભીંત
A wall

ભીતડ઼ો ન. જુઓ 'ભીત'
See 'bhit'

ભીલ પુ. ભીલ
A tribe of this name

-કૉ ન. ભીલ (તુચ્છ.)
A male of Bhil tribe (Contem.)

-ટૅા ન. જુઓ '-કો'
See '—ko'

ભીલી સ્ત્રી. ભીલી બોલી
Bhili dialect

ભૂંય સ્ત્રી. ૧. ભોં, જમીન
Land
૨. ઘરની અંદરનું ભોંય-તળિયું
Floor in the house

-કાયો સ્ત્રી. ઘર બાંધવા માટેની જમીન
A site for a house

-કાલી સ્ત્રી. કાળી જમીન
Black soil

-કીંઆડાણી સ્ત્રી. કયારી માટેની જમીન
Kyari land

-ચવાડ઼ાસાય સ્ત્રી. ઘાસિયા જમીન
Grass land

-તલીચે હેમાણી સ્ત્રી. બે ડુંગર વચ્ચેની જમીન
Land between two hillocks

-દાદીરી સ્ત્રી. મરડિયા પથ્થરવાળી જમીન
Rocky land

-મ઼લવાણ સ્ત્રી. ભેજ રહેતો હોય તેવી જમીન
Land which retains moisture

ભૂંસ઼ડ઼ૉ ન. યોનિ
Vegina

ભૂકવૉ ક્રિ. ભૂંકવું
To bray, bark

ભૂખ સ્ત્રી. ભૂખ
Hunger

ભૂજવૉ[1] ક્રિ. ઘડવું (રોટલો)
To make (a bread)

ભૂજવૉ[2] ક્રિ. શેકવું (રોટલો)
To heat (a bread)

ભૂજાવૉ ક્રિ. દાઝવું
To be burnt

ભૂણ્ડો વિ. ભૂંડું
Bad

ભૂડ઼ખીનો પુ. નદીના પ્રવાહમાં રહેલો તથા બહાર દેખાતો એવો પોલો થઈ ગયેલો ખડક
A hollow rock amidst the flow of a river

ભૂડ઼ખો પુ. જુઓ 'ભૂડખીનો'
See 'bhuṛkhino'

ભૂત પુ. ૧. ભૂત
Ghost
૨. વંટોળિયો
Whirlwind

ભૂતાયો પુ. જુઓ 'ભૂત'નો અર્થ ૨
See the meaning 2 under 'bhut'

ભૂપ઼ટૅા ગરમ રાખનો ઢગલો
Heap of warm-ashes

ભૂસો પુ. રુવાંટીવાળી એક ઇયળ
A kind of caterpillar having bristles on it

ભૂસ઼વૉ ક્રિ. ભૂંસવું
To rub out

ભૂહૂકાવવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

ભેગા હોવૉ ક્રિ. ભેગા થવું
To get togather

ભેગૉ વિ. ભેગું
Alongwith

ભેજૉ ન. ભેજું
Brain

ભેટવૉ ક્રિ. ભેટવું
To embrace

ભેણ્ડ ન. (બ. વ.) ભીંડા
Lady's fingers

ભેદ પુ. ભેદ
Secret

ભેરકાવૉ ક્રિ. પચપચવું
To rot (as fruits)

ભેસ઼ડ઼ૉ ન. ભેંસ
A buffalo

ભોજન઼ ન. માંકડું
A kind of monkey whose face and the anus are reddish

ભોમ્ન્ઓ પુ. ભોમિયો, જાણકાર
A guide

ભોલૉ વિ. ભલું
Kind

મકૂડો પુ. મંકોડો
A large black ant

મક્કખ઼ ન. મચ્છર
Mosquito

મગ ન. મગ
Moong

મગાસ ન. મગજ
Brain

મઙ્ગલવાર પુ. મંગળવાર (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
Tuesday

મચકાવૉ ક્રિ. મચકાવું
To be sprained

મચકીરી સ્ત્રી. મશ્કરી
Joke

મચતી સ્ત્રી. મસ્તી
Mischief

મજા કરવી ક્રિ. મજા કરવી
To enjoy

મજીરૅ ન. (બ. વ.) દાડિયાં
Labourers

મજૂરૅ ન. (બ. વ.) જુઓ 'મજીરૅ'
See 'majire'

ભૉણ્ડ ન. સૂવરનું ટોળું
A flock of pigs

ભૉણ્ડો ન. સૂવર
A pig

મ

મથૂડ઼ી સ્ત્રી. જેની પાછળ નાથ બાંધી લેવામાં આવે છે તે બળદના કપાળ પર બંધાતી દોરી
A thread which is tied with rein across the forehead of the horned cattle

મદરૉ ન. મસી
A kind of insect which is harmful to crops

મદારી પુ. મદારી
A snake charmer

મરઘો પુ. મરઘો
A cock

મરવૉ ક્રિ. મરવું
To die

મસ઼ીલવૉ ક્રિ. મસળવું (શરીર વગેરે)
To massage

મ઼ચીડ઼વૉ ક્રિ. મચેડવું
To twist

મ઼ડવૉ ક્રિ. મરડવું
To turn

મ઼ડ઼દ઼ા ન. મુડદું
A corpse

મ઼ને સર્વ. મને
To me

મ઼ફ઼ત અ. મફત
Free

મ઼યનો પુ. મહિનો
A month

મ઼લ ન. ડુંગરમાંનું દેવોનું સ્થાન, આ સ્થાન નીચેનું કાલ્પનિક દર યા ભોંયરું
An abode of god in hollow rocks, An imaginary hole under an abode of a god

મ઼લખૉ વિ. મોળું
Mild

મ઼લૉ ન. માછલી પકડવાનું વાંસનું પીંજરું
A cage for catching fishes

માંહાં ન. માંસ
Flesh

માકો ન. ઘંટીની માંકડી
A tension in a grinding hand-mill

માકણૉ ન. માંકણ
A bug

માખ઼ણ ન. માખણ
Butter

માગનારૉ ન. ભિખારી
A beggar

માચાલૉ ન. નાનો ખાટલો
A small cot

માચી સ્ત્રી. ખાટલી
A very small cot

માઅજવૉ ક્રિ. માંજવું
To clean (an utensil)

માટકૉ ન. જુઓ 'માકઠૉ'
See 'mākṭho'

માટનૉ ન. પાણીનો ગોળો
A water pot

માટીડ઼ો પુ. પુરુષ
A male

માણ ન. મીણો
Light intoxication

માણબીએણો પુ. બુધવાર (માંડવી વિસ્તાર)
Wednesday (in Mandvi area)

માણહૂં ન. માણસ, માનવી
A man

માણહૅા ન. જુઓ 'માણહૂં'
See 'maṇhuN'

માણૉસ઼ેકટૉ ન. એક વૃક્ષ (આનાં ફૂલ અને શીંગો રાંધી ખવાય છે)
A kind of tree (its pods and leaves are edible)

માણ્ડવાલ સ્ત્રી. માંડવાળ
Act of writing off

માનવૉ ક્રિ. માનવું
To believe

માનાવવૉ ક્રિ. મનાવવું
To cause to believe

માન્ઞ કરવૉ ક્રિ. મંજૂર કરવું
To permit

માન્દવાલ ક્રિ. મંદવાડ
Sickness

માન્દા વિ. માંદું
Sick

માપ કરવૉ ક્રિ. માફ કરવું
To forgive

માપવૉ ક્રિ. માપવું
To measure

માફાક વિ. માફક
Suitable

માફો પુ. એક પ્રકારનું ગાડું
A kind of cart

મારાગ પુ. માર્ગ, રસ્તો
A way

માꞏરે સર્વ. (પુ.) મારો
Mine

માલ પુ. ૧. માળો (ખેતરનો)
A shelter errected in the field for protecting crop
૨. પાક, ફસલ
Crop
૩. દમ
Spirit

માલા સ્ત્રી. માળા (આમાં ૧૨૦ મણુકા હોય છે.)
A holy chain (consisting of 120 beads.)

માલી સ્ત્રી. પાણિયારું
A structure made for putting water-pots

માલો પુ. ૧. માળ
Storey
૨. જુઓ 'માલ' નો અર્થ૧
See the meaning 1 under 'mal̄'

મીચવૉ ક્રિ. મીંચવું
To shut (eyes)

મીઅજસા સ્ત્રી. મિજાજ
Temper

-ય સ્ત્રી. જુઓ 'મીઅજસા'
See minjxa̅'

મીઅજસાયહોવૉ ક્રિ. મિજાજ હોવો
To be hot-tempered

મીઠૉ વિ. મીઠું, ગળ્યા સ્વાદનું
Sweet

મીરચૅ ન. (બ. વ. ચાં
Chillies

-કાલૅ ન. (બ. વ.) મરી
Black-pepper

મીલકાત સ્ત્રી. મિલકત
Wealth

મીલવૉ ક્રિ. મળવું
To meet

મૂં ન. ચહેરો
Face

મૂકવૉ ક્રિ. મૂકવું
To put

મૂઙગૅ ન. (બ. વ.) મગ
Moong

મૂચ્ચાલી સ્ત્રી. નાના છોકરાની ગુહ્યેન્દ્રિય
Penis of a small boy

મૂઠ સ્ત્રી. ૧. મૂઠી
Fist
૨. કામણટૂમણ
Witch-craft

મૂડ઼ાલ વિ. ઢીલું
Mild

મૂડ઼દૉ ન. મડદુ
A dead-body

મૂત ન. મૂતર
Urine

મૂતવૉ ક્રિ. મૂતરવું
To urinate

મૂનવૉ ક્રિ. જુઓ 'મૂકવૉ'
See 'mukvo'

મૂરૂત ન. મુહૂર્ત
Ceremonial time

મૂલા પુ. (બ. વ.) મૂળા
Radishes

મૂલૉ ન. મૂળિયું
A root

મૂસ સ્ત્રી. મૂછ
Mustache

મૂસીલ્લ્યૉ ન. મુસલમાન
Mohammadan

મૂહલૉ ન. મુશળ
A wooden pestle

મેફોતારો પુ. ધ્રુવતારો
The polar star

મેણૉ વિ. રોતલ
One who is prone to weeping

મેꞏનાત સ્ત્રી. મહેનત
Labour

મેમાન પુ. મહેમાન
Guest

મેલ પુ. મેલ
Dirt

મેલાપ પુ. હસ્તમેળાપ
Ceremonial joining of hands of a bride and a bridegroom in marriage

મેલીવવૉ ક્રિ. મેળવવું (કશુંક)
To gain

મેલો પુ. મેળો
A fair

મેહલ પુ. મહેલ
A palace

મૅંદી સ્ત્રી. મેંદી
Indian privet

મૅꞏણ ન. મીણ
Wax

મૅꞏણૉ ન. મહેણું
A taunt

મૅલૉ વિ. મેલું
Dirty

મૅસ઼ણાવૉ ક્રિ. રડમસ થવું
To be on the verge of weeping

મોકીનવૉ ક્રિ. મોકલવું
To send

મોકૂનવૉ ક્રિ. જુઓ 'મોકીનવૉ'
See 'mokinvo'

મોગર઼ ન. મગર
A crocodile

મોગરી સ્ત્રી. લાકડાની મોગરી
A mallet

મોગરો પુ. મોગરાનો છોડ
A kind of plant

મોગાર ન. જુઓ 'મોગર઼'
See 'mogra'

મોચાર્વૉ ક્રિ. મોચાવું
To get sprain

મોચ્ચ્ ન. ઘરનો મોતિયો
Long wooden strip on the eaves which is put for preventing tiles from sliding

મોટાર સ્ત્રી. મોટર
Motor

મોન્ડલો પુ. મોદળ વૃક્ષ
A kind of tree

મૉડસંડગૂડ઼ ન. (બ. વ.) મગફળી
Groundnut

મોન્ડો પુ. મોરડો
A net tied on the mouth of cattle to prevent them from biting, eating, etc.

મોન્ભૉ ન. મોભ
A main cross beam in the roof of a house

મોન્ય઼ ન. એક સુગંધી ઘાસ
A kind of fragrant grass

મોરઘીય઼ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

મોહ્ટી સ્ત્રી. એક ઘાસ
A kind of grass

મોહ્ણ઼ ન. સ્મશાન
A cremation ground

મોહાણ ન. જુઓ 'મોહ્ણ઼'
See 'moh̤a'

મૉગૉ વિ. મોંઘુ
Expensive

મૉડવૉ ક્રિ. મરડવું (ગાડુ વગેરે)
To turn a little

મૉલખૉ વિ. મોળું
Mild

ર

રકસાણ કરવૉ ક્રિ. રક્ષણ કરવું
To protect

રકાબ્ભૉ ન. રકાબી
A saucer

રકામ સ્ત્રી. રકમ
Sum

રખીડ઼વૉ ક્રિ. રખડવું
To wander

રગીડ઼વૉ ક્રિ. કચરવું
To tread

રગૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'રગીડ઼વો'
See 'ragiṛvo'

રઙગવૉ ક્રિ. રંગવું
To paint

રચવૉ ક્રિ. રચવું
To compose

રજપૂતડ઼ા ન. રજપૂત (તુચ્છ.)
A male of Rajput caste (contem.)

રતાલૉ ન. રતાળુ
Yam

રબ્બાર સ્ત્રી. રબ્બર
Rubber

રમવૉ ક્રિ. રમવું
To play

રમાડ઼વૉ ક્રિ. રમાડવું
To amuse

ર઼વૉ ન. છાશ વલોવવાની રવઈ
A churning staff

ર઼વૉ ક્રિ. રહેવું
To live

રહ઼ પુ. રસ (પ્રવાહી)
Juice

રહીણી ન. સવારનો તડકો
Morning rays of sun

રહય઼ ન. ૧. જુઓ 'રહ઼'
See 'raha'
૨. કઢી
Curry

ર઼ઙગવૉ ક્રિ. જુઓ 'રઙગવો'
See 'raṅgvo'

ર઼ગડ઼ાવૉ ક્રિ. કચરાવું (જેમકે પગ).
To be treaded

ર઼ણવૉ ક્રિ. તેતરનું દોડવું
To run by a partridge

ર઼ણ્ડો પુ. નદીમાં આવતું પહેલું પાણી
First flood in a river

ર઼ર઼ગૉ વિ. રોતલ
One who is inclined to weeping

ર઼ડ઼વૉ ક્રિ. રડવું
To cry

ર઼ન્દો પુ. રંધો
A tool used by carpenter, a plane

ર઼ભાર ન. રબ્બર
Rubber

રય જાવૅ ક્રિ. રહી જવું
To remain

રાકેન ન. ઘાસતેલ
Kerosene

રાખવૅ ક્રિ. રાખવું
To keep

રાખાસ પુ. રાક્ષસ
A giant

રાજાઆંરઠો પુ. દ્રોણાચાર્ય ઋષિ
Droṇachārya

રાણ્ડાયની સ્ત્રી. વિધવા
A widow

રાણ્ડાયનો પુ. વિધુર
A widower

રાતડ઼ો ન. ગેરુ નામનો પાકનો એક રોગ
A kind of disease in a crop, rust

રાતૉ વિ. લાલ, રાતું
Red

રાન ન. જંગલ
Jungle

રાની વિ. વગડાઉ, જંગલી
Wild

–બીનાડ઼ો ન. જંગલી બિલાડો
A wild cat

–ભેણ્ડો ન. જંગલી ભીંડો
A kind of wild plant

–મૂઙ્ગૅ ન. (બ. વ.) એક ઘાસ
A kind of grass

રાન્દવૉ ક્રિ. રાંધવું
To cook

રાબડો ન. રાબડું
Slur, thin mud

રાયણૉ ન. ૧. રાયણ વૃક્ષ
A kind of tree
૨. રાયણનું ફળ
A fruit of that tree

રાવચ વિ. ત્રાંસું
Oblique

રાવણઘાટ પુ. જંગલ અધિકારી
A forest officer

રાવીણૉ ન. જુઓ 'રાવણઘાટ'
See 'rāvanghāṭ'

રાહ્રૂડ઼ો ન. રાશ (બળદની)
A rein (of an ox)

રીસઠો ન. રીંછ
A bear

રીહી સ્ત્રી. રીસ
Displeasure

રૂઠ પુ. લાકડાનો કે લોખંડનો ચોરસ ખીલો (ધૂંસરીમાં)
A nail in the midst of a yoke

રૂજવૉ ક્રિ. રૂઝવું
To heal

રૂપૅ ન. રૂપું
Silver

રેટૉ ન. રેતી, વેળુ
Sand

રેડ઼વૉ ક્રિ. રેડવું
To pour

રેતડ઼ો ન. કાનસ
A file

રેન સ્ત્રી. પાણીની રેલ
Flood

–ગાડ઼ી સ્ત્રી. રેલગાડી
Railway

રેહના ન. રેલો
A thin flow of any liquid

રેંખલો ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of that tree

રેંટ પુ. રહેંટ (પાણીનો)
A persian wheel

રોજ[1] પુ. દરરોજની મજૂરીનાં પૈસા
Daily wage

રોજ[2] અ. હમેશાં, દરરોજ
Daily

રોજડ઼ો ન. રોઝ, એક પ્રાણી
A wild cow

રોણ્ડો પુ. જુઓ 'રણ્ડો'
See 'raṇḍo'

રોપવૉ ક્રિ. રોપવું
To plant

લ

લગાન ન. લગ્ન
Marriage

લઙ્ગોટો પુ. કછોટો
A loin-cloth

લચકાર સ્ત્રી., ન. લશ્કર
An army

લથીડ઼વૉ ક્રિ. લથડવું
To stagger

લવવૉ ક્રિ. લવવું
To speak in unconscious state of mind

લવારો ન. બકરીનું બચ્ચું, લવારું
Goatling

લુખમી સ્ત્રી. લક્ષ્મી
Wealth

લુગી અ. સુધી
upto

લુર્ટૅ ન. (બ. વ.) લટિયાં
Locks of hair

લબાડ઼ વિ. લબાડ
Liar

લબ્બાડ઼ સ્ત્રી. ગીલોલ
A sling-shot

લાગ પુ. લાગ, દાવ
Turn

લાગાવવૉ ક્રિ. ૧. લગાવવું (ધોલ વ.)
To slap
૨. લગાડવું (દવા વ.)
To apply (as medicine

લાગૂડ઼ૉ ન. ડાળી
A branch

લાચ સ્ત્રી. લાંચ
Bribe

લાલચાવૉ ક્રિ. લલચાવું
To be tempted

લાલબાયણો પુ. મોટો વાઘ
A wild animal

લાલાચ સ્ત્રી. લાલચ
Temptation

લીલીસ઼વીર઼ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

લીલૉ વિ. ભીનું
Wet

લીમ્બવૅ ન. (બ. વ.) લીંબું
Lemons

લીમ્બૅ ન. (બ. વ.) જુઓ 'લીમ્બવૅ'
See 'limbve'

લૂકસો પુ. ખાખરાના પાનની બનાવેલી બીડી
A country cigarette

લૂટ સ્ત્રી. લૂંટ
Loot

લેઠ વિ. સારું
Good

લેણ્ડાડ઼ો પુ. કાગડો
A crow

લૅબડ઼ાણૉ ભાજી ન. એક વેલાની ભાજી
A kind of leafy vegetable

લોટો પુ. કળશિયો, લોટો
A goblet

લોય ન. લોહી
Blood

–નીકીલવૉ ક્રિ. લોહી નીકળવું
To bleed

વ

વઊનીહીં સ્ત્રી. વહુ
Daughter-in-law

વકીરવૉ ક્રિ. વકરવું
To swell

વખાણવૉ ક્રિ. વખાણવું
To praise

વખાત પુ. વખત
Time

વખીરૉ ન. ખેતીનું એક સાધન
An agricultural implement

–પ્યણૉ ન. આવું પોણિયું સાધન
A smaller type of this implement

વગાર અ. વગર, વિના
Without

વગૂર અ. જુઓ 'વગાર'
See 'vagār'

વચાન સ્ત્રી., ન. વચન
Promise

વઞ્જારૉ[1] ન. વણજારો
A male of the caste vanjārā

વઞ્જારૉ[2] વિ. અક્કલહીન
Foolish

વટવૉ ક્રિ. વટવું
To pass

વટાવવૉ ક્રિ. વટાવવું
To change (money)

વણ ન. પૂળા બાંધવાનું વેલાનું બંધન
Creeper used as a rope for tying stalk bundles

વણાયૅ ન. ચંપલ
Chapples

વદ઼વૉ ક્રિ. વધવું
To increase

વદ઼ારવૉ ક્રિ. વધારવું
To extend

વદ઼ારો પુ. વધારો
Increment

વદ઼ાવવૉ ક્રિ. વધાવવું
To greet

વન્દવૉ ક્રિ. (માનતામાં) ધરવું
To offer

વન્યાર પુ., સ્ત્રી. આ નામનું પ્રાણી
A kind of animal

વયરાલૉ ન. વરિયાળી
A kind of fennel seed

વર પુ. વર
Husband

વરયાલ સ્ત્રી. જુઓ 'વયરાલૉ'
See 'vayrālo'

વરસ઼ાત પુ. વરસાદ
Rain

વરસ઼ીયૉ ક્રિ. વરસવું
To rain

વરહ઼ૉ સ્ત્રી., ન. વરસ
A year

વસાનાણૉ ભાજી ન. વસંતવેલનાં પાંદડાંની ભાજી
A kind of leafy vegetable

વસાનૉ ન. વસંત વેલ
A kind of creeper

વસ઼્અતી સ્ત્રી. વસતિ
Population

વખો પુ. દુઃખ, સંકટ
Calamity

વ઼ડ઼ પુ. વડલો
A banyan tree

વ઼દ઼વૉ ક્રિ. ૧. જુઓ 'વદવૉ'
See 'vadvo'
૨. ફેલાવું
To be expanded

વ઼નસ઼ાય સ્ત્રી. ઔષધિ
Ayurvedic medicine

વ઼લ પુ., સ્ત્રી. લાગ (મોકાનો વખત)
Turn

વલવૉ ક્રિ. વળવું
To turn

વલી સ્ત્રી. વળી
A rafter

વલૅ અ. તરફ
Towards

વલૅ સ્ત્રી. બૂરી દશા
Sorry plight

વાકૉ વિ. વાંકું
Curved

વાગ પુ. વાઘ
A tiger

વાગલૉ ન. વાગોળ પક્ષી
A kind of bird

વાગહીયાલૉ પુ. કાકીડો
A chameleon

વાગીઢ઼ ન. લાકડાં ચીરવામાં નીચે રખાતું ઠામચું
A log used as support while splitting wood

વાજવૉ ૧. વાગવું (ઢોલ વગેરે)
To be sounded (as drum)
૨. ઈજા થવી, વાગવું
To be hurt

વાજાડવૉ ક્રિ. વગાડવું
To beat (drums etc.)

વાટ સ્ત્રી. ૧. કેડી
A narrow footpath
૨. ગાડાનાં પૈડાં પરનો લોખંડનો પાટો, વાટ
Iron ring on a cart-wheel

વાટકો પુ. વાડકો
A bowl

વાટૉ ન. ટોપરાનો અરધો ગોટો
Half of the kernel of a cocoanut

વાડવૉ ક્રિ. ૧. વાઢવું, લણવું
To reap
૨. કાપવું
To cut

વા઼ડાવૉ ક્રિ. વઢાવવું (ઘાસ વગેરે)
To cause to cut (grass etc.)

વાણ ન. ૧. વહાણ
A ship
૨. ખાટલાનું વાણ
String which is wound across the frame of a cot

વાણજૉ વિ. વાંઝિયું
Childless

વાણૉ પુ. જુઓ 'વાણ'નો અર્થ ૨
See the meaning 2 under 'vāṇ'

વાણગૉ ન. વાણિયો (તુચ્છ.)
A bania (contem.)

વા઼ડ્ય સ્ત્રી. વાડ
A hedge

વાઢ઼ો પુ. ઘરની આજુબાજુની જમીન (જેમાં શાકભાજી વ. વવાય છે.)
Space around the house used as a kitchen garden

વાતચીત કરવી ક્રિ. વાતચીત કરવી
To chat

વાદલૉ ન. વાદળું
A cloud

વાનાર ન. વાંદરો
A monkey

વાન્દો પુ. એક પરોપજીવી વનસ્પતિનું ફળ
A fruit of a parasite plant

વાન્ધો પુ. વાંધો
Objection

વાપરાવૉ ક્રિ. વપરાવું
To be used

વાપીરવૉ ક્રિ. વાપરવું
To use

વાપૂરવૉ ક્રિ. જુઓ 'વાપીરવો'
See 'vāpirvo'

વાયણૉ ન. જુઓ 'વાણગો'
See 'vāṇgo'

વાયરો પુ. ૧. પવન
Wind
૨. ધૂણતી વખતની શરીરમાંની દૈવી શક્તિ
Trembling in the body due to the supposed influence of spirits

વાલવૉ ક્રિ. વાળવું (કોઈક પદાર્થ)
To bend

વાલો[1] પુ. સાપનું ખૂબ નાનું બચ્ચું, કણો
A young one of a serpent

વાલો[2] વિ. શબ્દને છેડે લાગતો અને 'વાળું'નો અર્થ સૂચવતો શબ્દ
A suffix used in denoting the sense of either possession or occupation

વાલૉ ન. વાળી
A nose-ring

વાવ સ્ત્રી. ચણેલો કૂવો
A constructed well

વાવ દેવૉ ક્રિ. ઊપણવું
To winnow

વાવટો પુ. વાવટો, ધજા
A flag

વાવવૉ ક્રિ. વાવવું
To sow

વાસવૉ ક્રિ. વાસવું (બારણું વ.)
To shut (a door etc.)

વાહડૉ ન. વાછરડું
A calf

વાહડ઼ો ન. વાંસ
A bamboo

વાહનો પુ. વાંસલો
An adze

વાહલી સ્ત્રી. વાંસળી
A flute

વાહીંદો ન. વાસીદું
Rubbish in the house

વાહીવડ઼ો ન. વસાવો (તુચ્છ.)
A male of Vasā-vā tribe (contem.)

વીકૂરવૉ ક્રિ. વિખેરવું
To scatter

વીખીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'વીકૂરવૉ'
see 'vikurvo'

વીચારવૉ ક્રિ. વિચારવું
To think

વીચકાયનો વિ. અટકચાળું
Mischievous

વીચકાવૉ ક્રિ. છંછેડાવું
To be excited

વીચકૂડ઼વૉ ક્રિ. ઉકેલવું
To unwind

વીચૂ પુ. વીંછી
A scorpion

વીજલી સ્ત્રી. વીજળી
Lightning

વીજીડ઼વૉ ક્રિ. વીંઝવું (વીંઝણાની જેમ)
To fan

વીજૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'વીજીડવૉ'
See 'vijiṛvo'

વીટલાવૉ ક્રિ. વટલાવું
To be polluted

વીડવૉ ક્રિ. ૧. વઢવું, ભાંડવું
To rebuke
૨. શાપ દેવો
To curse

વીડાયડ઼ો ન. ઝઘડો, તકરાર
A quarrel

વીડાવવૉ ક્રિ. તકરાર કરાવવી
To instigate

વીણકારો ન. વણકર
A weaver

વીણવૉ ક્રિ. વણવું (દોર વગેરે)
To knit (as rope)

વીનાન્તી કરવી ક્રિ. વિનંતી કરવી
To request

વીન્દણો ન. વીંધણો, કાણું પાડવા માટેનું એક સુતારી સાધન
A drill

વીન્દવૉ ક્રિ. વીંધવું
To bore

વીયાજ ન. વ્યાજ
Interest

વીરૂ પુ. ખળીમાં મદદ કરવા આવનારને મહેનતાણા પેટે આપવામાં આવતું અનાજ
Corn given in exchange of agricultural labour done in a threshing field

વીલગીવૉ ક્રિ. વળગવું
To cling

વીલૂગવૉ ક્રિ. જુઓ 'વીલગીવૉ'
See 'vilgivo'

વીસવૉ ક્રિ. ૧. ઉપાડવું
To lift
૨. વીણવું
To collect

વીસીલવૉ ક્રિ. વીછળવું (વાસણ)
To clean (an utensil)

વીસ઼રાવૉ ક્રિ. ભુલાવું
To be forgotten

વીહડ઼ ન. અત્યંત દુર્ગંધ
Stink

વેઙગણ ન. (બ. વ.) રીંગણાં
Brinjals

વેઙ્-જાલૉ ન. મૂળિયાંની ઝાળ
Cluster of tiny roots

વેઠવૉ ક્રિ. વેઠવું
To bear

વેત પુ., સ્ત્રી. વહેંત
The distant between the thumb and the smallest finger when palm is fully extended

વેદરી સ્ત્રી. રબરની પટ્ટી (ગીલોલ બનાવવામાં વપરાય છે.)
A rubber-strip (used in sling-shot)

વેદરો પુ. કપડાંનો લીરો
A strip of cloth

વેના પુ. (બ. વ) વનરાજીના વેલા
Creepers

વેના સ્ત્રી. દુઃખ, આપદા
Misery

વેમાન સ્ત્રી. મહેમાન
A guest

વેરડ઼ ન. કરવત
A saw

વે·ર ન. સમડી જેવું એક પક્ષી
A kind of bird

વેરવૉ ક્રિ. વેરવિખેર કરવું
To scatter

વેલા સ્ત્રી. વેળા, સમય
Time

વેલાતી વિ. વિલાયતી
Of a foreign country

–આમનૅ ન. (બ. વ.) ગોરસ આમલીનાં ફળ
Fruits of a kind of tree

–આમનૉ ન. ગોરસ આમલી
A kind of tree

–નલૅયૅ ન. (બ. વ.) વિલાયતી નળિયાં
Mangalore tiles

વેવા પુ. વિવાહ, લગ્ન
Marriage

વેહલૉ વિ. વહેલું
Early

વૅચવૉ ક્રિ. વેચવું
To sell

વૅટવૉ ક્રિ. વીંટવું
To wind

વૅટા પુ. (બ. વ.) પગના કરડા
Ornamental rings worn on fingers of foot

વૅટી સ્ત્રી. વીંટી
A ring

વૅપાર પુ. વેપાર
Business

સકાન ન. શુકન
good omen

સકકા કરવી ક્રિ. શંકા કરવી
To doubt

સડાક સ્ત્રી. સડક
A road

સતાવવૅ ક્રિ. સતાવવું
To harass

સભાવ પુ. સ્વભાવ
Nature

સબાસી સ્ત્રી. શાબાશી
Commendation

સમાય પુ. વખત
Time

સમ્માત હોવૅ ક્રિ. સંમત થવું
To agree

સરૂ કરવૅ ક્રિ. શરૂ કરવું
To begin

સલાહ્ા સ્ત્રી. સલાહ
Advice

સવારથ પુ. સ્વાર્થ
Self-interest

વૅર ન. દુશ્મનાવટ
Enmity

-વાલવૅ ક્રિ. વેર વાળવું
To revenge

વૅરી પુ. દુશ્મન
An enemy

વૉલે અ. ભણી, તરફ
Towards

સ

સવારૅ ન. બગી (બે ઘોડાની ગાડી)
A carriage drawn by two horses

સાજૂડૅ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

સાણ્ડડી સ્ત્રી. છંડાયેલી સ્ત્રી
Deserted woman

સાણ્ડડે પુ. છંડાયેલો પુરુષ
Deserted man

સીણી સ્ત્રી. છીણી
A chisel

સીતીફૂનૅ ન. સીતાફળી
Tree of custard apple

સીપાયડૅ ન. સિપાહી (તુચ્છ.)
A policeman (Contem.)

સી-રીફૂનં ન. (બ. વ.) એક વેલનાં ફૂલ
Flowers of a creeper

સીલ્ટ ન. પાટી, સ્લેટ
A slate

સૂટવૅ ક્રિ. ૧. ચૂંટવું (ફૂલ વગેરે)
To pluck
૨. છૂટવું
To be released

સૂરૅ ન. એક પ્રકારની ચકલી
A kind of sparrow

સોલ વિ. સોળ
Sixteen

સ઼

સ઼ગડી સ્ત્રી. સગડી
Lower half of the broken pitcher which is used as a fire-pan

સ઼ગાય કરવી ક્રિ. સગાઈ કરવી
To betroth

સ઼કળીડવૅ ક્રિ. સાંકળવું
To annex

સ઼જજાટ વિ. સારું
Good

સ઼તાડવૅ ક્રિ. સંતાડવું
To hide

સ઼તાવૅ ક્રિ. સંતાવું
To conceal

સ઼તાર વિ. સત્તર
Seventeen

સ઼પ પુ. સંપ
Unity

સ઼પડાવવૅ ક્રિ. સપડાવવું
To trap

સ઼મ ન. (બ. વ.) સમ, સોગંદ
An oath

સ઼મજીવૅ ક્રિ. સમજવું
To understand

સ઼મનૅ વિ. નવશેકું (પાણી)
Warm (water)

સ઼માલૅ વિ. સવાદિયું, ખાઉધરું
Gourmand

સ઼બ્બડી સ્ત્રી. એક પ્રકારની શીંગ
A kind of pod

સ઼બ્બાલવૅ ક્રિ. સંભાળવું
To take over

સ઼રકીવૅ ક્રિ. સરકવું
To slip

સ઼રખાવવૅ ક્રિ. સરખાવવું
To compare

સ઼રખો હોવૅ ક્રિ. સરખા હોવું
To be equal to

સ઼રપીનવૅ ક્રિ. ૧. પેટે ચાલવું
To crawl
૨. કાદવમાં સરકવું
To sink in swamp

સ઼રાપ પુ. શાપ
Curse

સ઼રૂંડ ન. (બ. વ.) જુવાર તથા કપાસનાં સાંઠા
Stalks of jowar and cotton plants

સ઼રૅ ન. (બ. વ.) ઘરના થાંભલા પરનું લાકડાનું ટેકણ
A supporting piece of wood on a pole of a roof

સ઼લગાવવૉ ક્રિ. સળગાવવું
To light fire

સ઼લગીવૉ ક્રિ. સળગવું
To catch fire

સ઼લગૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'સ઼લગીવૉ'
See 'xalgivo'

સ઼લો કરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ખોલ્વો કરવૉ'
See 'kholvo karvo'

સ઼ણિ અ. પણ
Also

સ઼કાન ન. ધોંસરી બંધાય છે તે ખીલો
A nail where yoke is to be tied

સ઼ગલો અ. પણ
Also

સ઼ઙ્ગરો પુ. સંઘરો
Act of storing

સ઼ઙ્ગાચ્ચો પુ. ભાઈબંધ
A friend

સ઼ઙ્ગાત કરવૉ ક્રિ. સંગાથ કરવો
To accompany

સ઼ટો પુ. સાંઠો
A stalk

સ઼નાડૉ ન. સોની (તુચ્છ.)
A goldsmith (contem.)

સ઼નૉ ન. સોનું
Gold

સ઼યરો ન. સળિયો
A rod

સ઼રૅ ન. (બ. વ.) ૧. જાંબુ
Rose-apples
૨. દીવાસળી
Match-sticks

સ઼રૉ પુ. જાંબુડો
A jamun tree

સ઼ાંસ઼નાવૉ ક્રિ. હાંફવું
To pant

સ઼ાંસ઼ાં નેવૉ ક્રિ. શ્વાસ લેવો
To breathe

સ઼ાઊકાર પુ. શાહુકાર
A money lender

સ઼ાકચ્યુ ન. કેરીની શાખ
A mango which is on the verge of ripening on the tree

સ઼ાકટૉ ન. ઘરની આડી વળી
A cross pole of a roof

સ઼ાકરી સ્ત્રી. ચકલી
A sparrow

સ઼ાકલૅ ન. (બ. વ.) સાંકળાં
Anklets

સ઼ાકાર સ્ત્રી. સાકર
Sugarcandy

સ઼ાકલૉ ન. સાંકળ
Chain

સ઼ાગૉ પુ., ન. સાગ
Teak

સ઼ાગ્જ઼ર઼ ન. સાંજ
Evening

સ઼ાટડ઼ા ન. વાંસમાંથી બનાવેલું એક પાથરણું (ઘરમાં ઊભું કરીને અનાજ ભરવામાં પણ વપરાય છે.)
A mat

સ઼ાટૉ ન. ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું
The body of a cart

સ઼ાણકૉ ન. કથરોટ
An earthen plate used in kneading flour

સ઼ાણ્ડ પુ. સાંઢ
A bull

સ઼ાદ સ્ત્રી. સાદ
A call

સ઼ાદડ઼ો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સ઼ાદડ઼ૉ ન. સાદડી (ખજૂરીના પાનમાંથી બનાવવામાં આવે છે.)
A mat (made of palm leaves)

સ઼ાદવૉ ક્રિ. રાડ પાડવી
To shout

સ઼ાન્દવૉ ક્રિ. ૧. સાંધવું (કપડું)
To mend (a garment)
૨. તાકવું (નિશાન)
To pry(a mark)

સ઼ાન્દો પુ. સાંધો
A joint

સ઼ાબૂ પુ. એક વેલો
A kind of creeper

સ઼ામટો હોવૉ ક્રિ. ખૂબ હોવું
To have abundance of

સ઼ામ્બરો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સ઼ામ્બરૉ ન. સાબર
A stag

સ઼ાયટૉ ન. ગાડાની સૂપડીઓ પાસે બાંધેલો લીલો વાંસ
An unripe bamboo stick tied to the front of the frame of a cart

સ઼ારપીવૉ ક્રિ. નીંદવું
To weed

સ઼ારૂ અ. માટે
For

સ઼ારૉ વિ. સારું
Good

–હોવૉ ક્રિ. સારું હોવું
To be good

સાલવીવૉ ક્રિ. પરાઈથી જમીન ખોદીને સરખી કરવી
To level the land by digging it

સાવલૉ ન. શાહુડી
A porcupine

સીંમૉ ન. શરીર પર નીકળતા ચીતરી-કરોળિયા
A kind of skin disease in which the body is covered with white-spots

સીંસીં ન. ટાઢ, ઠંડી
Cold

સીકૉ ન. શીકું
A kind of sling in which things are suspended

સીખવૉ ક્રિ. શીખવું
To learn

સીખામણ સ્ત્રી. શિખામણ
Advice

સીટકીલી આવવી ક્રિ. હેડકી આવવી
To get hic-cup

સીદવો પુ. ગાડું સમતોલ રાખવા માટેનું પાછળ રખાતું લાકડાનું ઊભું ટેકણ
A wooden stand uesd in keeping the cart levelled

સીદ્દા ન. સીધું, ખાદ્યસામગ્રી
Foodstuffs

સીદ્દા[2] વિ. સીધું, વાંકું નહીં તેવું
Straight

સીન્દસીરૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સીપવૉ ક્રિ. પાવું (પાણી)
To pour (as water)

સીમણાવૉ ક્રિ. સ્વપ્ન આવવું
To get dream

સીમાયરો પુ. એક રક્ષક દેવ
A protector god

સીયાડવૉ ક્રિ. સાર પાડવો, સારવું
To bore (a hole)

સીયાડૉ ન. સારડી
A gimlet

સીયો પુ. શીશો
A big bottle

સીવલૉ ન. સંબેલ
A small wooden stick in a yoke

સીવવૉ ક્રિ. સીવવું
To sew

સીસી સ્ત્રી. શીશી
A small bottle

સીસીવૉ ન. સીસમ
A kind of tree

સીસો પુ. જુઓ 'સીયો'
See 'xiyo'

સૂઈ સ્ત્રી. સોય
A needle

સૂકાવૉ ક્રિ. સુકાવું, દૂબળા પડવું
To become thin

સૂખાવૉ ક્રિ. જુઓ 'સૂકાવૉ'
See 'xukavo'

સૂગર ન. સુગરી પક્ષી
A weaver bird

સૂઘવૉ ક્રિ. સુંઘવું
To smell

સૂચકાટવૉ ક્રિ. સબોડવું (સોટી વ.)
To whip (as with a cane)

સૂજાલૉ ન. અજવાળું
Light

સૂટલી સ્ત્રી. સૂતળી
A thin jute thread

સૂતાડૉ ન. સુતાર (તુચ્છ.)
A carpenter (contem.)

સૂતાર ન. સુતાર
carpenter

સૂથાર ન. લક્કડખોદ પક્ષી
A wood-pecker

સૂદબૂદડો પુ. કરોળિયો
A spider

સૂદી અ. સુધી
Upto

સૂન્ન ન. સૂરણ
A kind of bulbous vegetable

–ખજલૉ ન. ખજૂરીવાળું સૂરણ
A pungent type of this vegetable

–સીઠૉ ન. મીઠું સૂરણ
Sweet type of this vegetable

સૂપડૉ ન. સૂપડું
A winnowing basket

સૂયરૉ ન. દરજી
A tailor

સૂયો પુ. સોયો
A big needle used in sewing sacks
૨. કાંટો, ફણગો
A sprout

સૂરજફૂલ ન. સૂર્યમુખીનું ફૂલ
A sunflower

સૂરવારો ન. એક વેલો
A kind of creeper

સૂરવારાણૉ ભાજો ન. આ વેલાનાં પાનની ભાજી
A kind of leafy vegetable

સૂલકીણૉ ન. સણેથો
An implement used in making hedge

સૂલકૉ ન. જુઓ 'સૂલકીણૉ'
See 'xulkino'

સૂલૉ ન. જુઓ 'સૂયો'
See 'xuyo'

સૂવવૉ ક્રિ. સૂવું
To sleep

સૂવો પુ. સુવાદાણા
Dill seed

સૂસૂવારૉ ન. જુઓ 'સૂરૂવારૉ'
See 'Xuruvāro'

સેકરૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સેકવૉ ક્રિ. શેકવું (શરીર વગેરે)
To warm

સેગૉ વિ. તાજું
Fresh

સેઙ્ગલૉ ન. એક વૃક્ષ, અસીતરો
A kind of tree

સેઙ્ગલાણું ફ્રામ્દૅ ન. (બ. વ.) આ વૃક્ષનાં ફળો
Fruits of this tree

સેઙ્ગલાણૉ ભાજૉ ન. આ વૃક્ષનાં પાનની ભાજી
A vegetable prepared out of leaves of this tree

સેઠ ન. શેઠ
A businessman

સેડૉ પુ. સેઢો
Uncultivated borders of a field

સેદી નેવૉ ક્રિ. જોવું
To see

સેન્દડી સૅાટૉ પુ. શેરડીનો સાંઠો
A sugarcane stalk

સેન્દૅ ન. (બ. વ.) ખજૂરાં
Fruits of a palmtree

સેરઙ્ગલૉ પુ. જુઓ 'સેઙ્ગલૉ'
See 'xenglo'

સેરી નેવૉ ક્રિ. જુઓ 'સેદી નેવૉ'
See 'xedi nevo'

સેલાવૉ ક્રિ. ઠંડું થવું (રોટલો વ.)
To become cold (as a bread etc.)

સેલી સાકાર સ્ત્રી. સાકર
Sugarcandy

સેલો પુ., છાંયો
Shade

સૅલૅા[1] પુ., ન. ભોજન, ખાવાનું
Food

સૅલૅા[2] વિ. ઠંડું
Cold

–ગાર વિ. વિશેષ ઠંડું
Much cold

સેવટીવૉ ક્રિ. યાદ રાખવું
To remember

સેવવૉ ક્રિ. સેવવું (ઈંડું વગેરે)
To hatch (an egg)

સૅદડૉ ન. ખજૂરી
A kind of palm-tree

સૅન્દડૉ ન. જુઓ 'સૅદડૉ'
See 'xedro'

સૅલૅા વિ. સહેલું
Easy

સોટી સ્ત્રી. સોટી
A cane

સોનાડૉ ન. સોની (તુચ્છ.)
A goldsmith (contem.)

સોમવાર પુ. સોમવાર (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
Monday (The word is current only in educated class)

સોલ વિ. સોળ
Sixteen

સૅાસૉ પુ. સસલો
A hare

સૅાગલૉ અ. પણ
Also

સાહગૉ વિ. સોંઘું
Cheap

સૅાટૉ પુ. સાંઠો
A stalk

સૅાઠૉ ન. કાકીડો
A chameleon

સૅાણ્ડૉ ન. સૂંડલો
A big basket

સૅાવારે વિ. આવતી કાલે
To morrow

હ

હકન્ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હખન્ ન. જુઓ 'હકન'
See 'hakna'

હગવૉ ક્રિ. હગવું
To excrete

હજામડૉ ન. વાળંદ
A barber

હજામત સ્ત્રી. હજામત
Act of cutting hair

હડો પુ. ઊંટડો (ગાડાનો)
A vertical club attached to the front of shafts of a cart

હતરૂ અ. એટલું
So much

હતરામાં અ. એટલામાં
In the meantime

હન્સ ન. ગાડાનું આડું (માત્ર [illegible] એ જ આડાં હોય છે.)
A club which is fixed in the socket of shafts of a cart

હરખાવૉ ક્રિ. હરખાવું
To be pleased

હરમત પુ. હનુમાન
Monkey god

હરમાત પુ. જુઓ 'હરમત'
See 'harmat'

હરસીણું ન. (બ. વ.) એક જાતનાં ચણી બોર જેવડાં કાળા રંગનાં ફળ
Berry like fruits which are black in colour

હરાણ ન. હરણ
A deer

હસવૉ ક્રિ. હસવું
To laugh

હરસીણૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હલકૉ પડવૉ ક્રિ. હલકા પડવું
To be disgraced

હલડી સ્ત્રી. હળનો હાથો, હથજલી
Handle of a plough

હલદ ન. હળદર
Turmeric

હવાડો પુ. ૧. હવાડો
A water trough
૨. ચોમાસામાં ભેંસોને રાખવાનો એક પ્રકારનો ઝાંપલીવાળો વાડો
An enclosure for keeping buffaloes in it during monsoon

હલ ન. હળ
A plough

હલદીણૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હાંઈ સર્વ. અમે
We

હાકડો પુ. ગાડાખેડુ
A cartman

હાકવૉ ક્રિ. હાંકવું
To drive

હાકાટવૉ ક્રિ. હાકલ મારીને ઢોરને નસાડવું
To drive out a cattle by shouting

હાકલૉ ન. જુઓ 'સાકલો'
See 'xāklo'

હાજાર વિ. હાજર
Present

હાજૂર વિ. જુઓ 'હાજાર'
'See hājar'

હાટક ન. હાડકું
A bone

હાડક ન. જુઓ 'હાટક'
See 'hātka'

હાડો પુ. હારડો, એક ઘરેણું
A kind of necklace

હાણ્ડીજીઝ-જવૉ ન. જીંજવો ઘાસ
A kind of grass

હાણ્ડો ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડલું
An earthen pot which is black and used in cooking

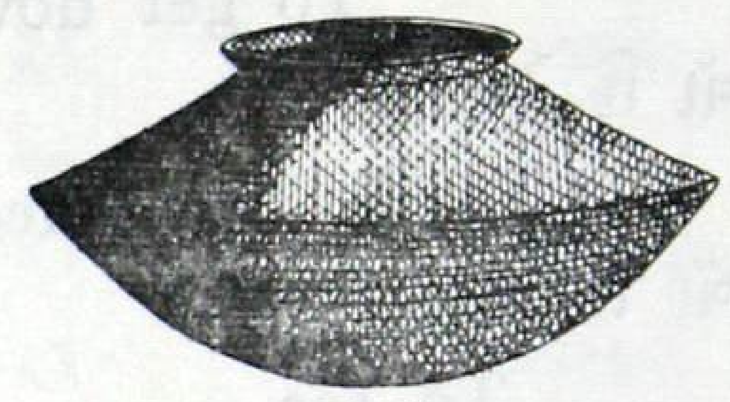
હાણ્ડો

હાથડી સ્ત્રી. હથોડી
A small hammer

–ડો પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પુ. હાથો
A handle

હાન સ્ત્રી. હળની હાલ
Beam of a plough

હાનવૉ ક્રિ. હલી ઊઠવું
To be shaken

હાનીવવૉ ક્રિ. હલાવવું (હાથ વગેરે)
To wave (as a hand)

હાનૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'હાનીવવૉ'
See 'hānivvo'

હામી અ. હવે
Now

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હામો અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હાર[1] પુ. હાર, એક ઘરેણું (ચાંદીનો હોય છે)
A necklace (usually made of silver)

હાર[2] સ્ત્રી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવૉ ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલૉ'
See 'hārvālo'

હારૉ ન. વજનનું એક માપ
A measure of 6 mounds

હાલી ન. હાળી
A permanent agricultural labourer

હાસડી સ્ત્રી. ગાડાના પૈડાંની લોખંડની રિંગ
An iron ring on the hub of wheels of a cart

હાસડો ન. હાંસડી, ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

હીંગાલો પુ. અંગારો
An ember

હીંજ સર્વ. (ન.) એ જ
The same (neuter object)

હીંન સ્ત્રી. ગાડાંનો ભાર, ભરોટું
A stack

હીચકો પુ. હીંચકો
A swing

હીચકીવૉ ક્રિ. હીંચકવું
To swing

હીટકીલી સ્ત્રી. હેડકી
Hiccup

હીમ ન. હીમ
Frost

હીમ્માત કરવી ક્રિ. હિમ્મત કરવી
To dare

હીરવો પુ. ઝાંખો લીલો રંગ
Mild green colour

હૂકાણવૉ ક્રિ. હોંકારો દેવો, જવાબ દેવો
To reply

હૂમીણો પુ. ઘુવડ
An owl

હૂમ્બૅં ન. (બ. વ.) દ્રાક્ષ પ્રકારનાં ફળો
Fruits resembling grapes

હૂમ્બૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હે·જ સર્વ. (સ્ત્રી.) એ જ
The same (feminine object)

હેઠારો ન. પશ્ચિમ તરફનો જમીનનો ભાગ
Part of land which is on western side

હેઠે આવવૉ ક્રિ. ઊતરવું
To get down

હેદવૉ ક્રિ હેબતાવું
To be frightened

હેરવૉ ક્રિ. જોવું, દેખવું
To see

હૅસૂઁ અ. એમ
So

હોડ઼ીમ઼·ડો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

હોની ફફાડ઼ો ન. બાજપક્ષી
A hawk

હોનૉ ન. હોલું
A kind of pigeon

હોયડ઼ોમ઼ડો પુ. જુઓ 'હોડ઼ીમ·ડો'
See 'hoṛimaḍo'

હૉક ન. હક્ક
Right

હૉતરૉજ અ. આટલું જ
So much

હૉલકૉ વિ. હલકું
Mean

હૉવે અ. હકાર સૂચક શબ્દ
The word used in the sense of 'yes'

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	છે	જોઈએ
૭ (પંક્તિ ૧૯)	વિધાનોમાંની	વિધાનોમાના
૨૦	કેટલાક ઉપલબ્ધ દષ્ટાંતો	કેટલાંક ઉપલબ્ધ દષ્ટાંતો
૨૧	જાણુવો	જાણુવૉ
૨૨	સ	સ઼
૨૬	અઠીન્ઓ	અઠીન્ઓ
૨૬	અસોડૉ	અ઼જાયણૉ
૨૭	See 'Ny'	See 'āNy'
૨૮	આકડૅા	આકડ઼ો
૨૮	–પૅરૉ	–પેરૉ
૩૮	ઊહૂકવૉ ક્રિ.ના અંગ્રેજી અર્થમાં	
	fue	fuel
૪૩	કઈ દેખાડવૉ	ક·ઈ દેખાડ઼વૉ
૪૩	કકલવૉ	કકૂલવૉ
૪૪	કડ઼બા	કડ઼બૉ
૪૫	ક·ડ઼	ક઼·ડ઼
૪૫	કણુટૉ	ક઼ણુટૉ
૪૭	કાકાડૅ૧	કાકડૉ[૧]
૫૩	કૂવાયાડં	કૂવાયડ઼ૉ
૫૮	ખાટામ્બડૅ	ખાટામ્બડ઼ૅ
૬૦	ખોટ સ્ત્રી	ખોટ સ્ત્રી.
૬૧	See 'ga·di–a'	See 'ga·ḍi–ā'
૬૨	See 'ga·do–bā'	See 'ga·do–bā'
૬૩	(તુચ્છ)	(તુચ્છ.)
૬૪	ગૂમ્બડ઼ા	ગૂમ્બડ઼ૉ
૬૪	ગૂમ્બડ઼ાનું અંગ્રેજી A emaciate	A tumuor
૬૫	જમણી બાજુ ઉપર કશું છાપ્યું નથી	ગોધો જોઈએ
૬૫	ગોધો૦	ગોધો.
૬૬	ગોવાલ્યૉ	ગોવાલ્યૉ પોહો
૭૧	ચારડૉ	ચારડ઼ૉ

૭૨	ચીગીનો	ચીઙગીનો
૭૪	ચીરમીઠૅા ન. ના અર્થમાં જુઓ 'ચીરમીઠ઼'	જુઓ 'ચીરમીઠ઼ ૧–૨'
૭૯	જોખવા	જોખવૅા
૯૦	તાપવા	તાપવૅા
૯૪	થાપી સ્ત્રી–	થાપી સ્ત્રી.
૯૭	દેવા	દેવૅા
૧૦૦	'નાઙગીણો'ના અંગ્રેજી અર્થમાં છેલ્લે cart છે	cart પછી balanced શબ્દ જોઈએ
૧૦૦	નાઙગીલ્યૅાઁ	નાઙગીલ્યૅા
૧૧૦	See 'popo'	See 'popṭo'
૧૧૧	પોહૅાઁ પછી પોહો છે	પોહો પછી પોહૅાઁ
૧૧૨	ફાચરા	ફાચરૅા
૧૨૨	મજૂરેમાં રે પૂરો છપાયો નથી	મજૂરે
૧૨૩	મ઼ડ઼દા	મ઼ડ઼દૅા
૧૨૯	—	છેલ્લે કૌંસ પૂરો જોઈએ
૧૩૦	લાગૂહૅા	લાગૂડૅ઼ા
૧૩૧	વઞ્જારૅા	વઞ્જારૅા[૧]
૧૩૨	વા·ડ઼	વા·ડ્અ
૧૩૩	'vāṇgo'	'vāṇgo'
૧૩૪	દોર઼ં વગેરે	દોરડું વગેરે
૧૩૫	An utensil	A utensil
૧૩૮	સ઼રં	સ઼રૅ
૧૪૦	સૂઈ	સ઼ૂઈ
૧૪૦	સીદૅા	સ઼ીદૅા[૧]
૧૪૧	સૂંકાવૅા	સ઼ૂકાવૅા
૧૪૧	સૂતાૅા	સ઼ૂતાડૅા
૧૪૧	સૂપડૅા	સ઼ૂપડૅા
૧૪૧	સૂયો	સ઼ૂયો
૧૪૧	સૂરજીફૂન	સ઼ૂરજીફૂન
૧૪૧	સૂરૂવારાણૅુા ભાજૅા	સ઼ૂરૂવારાણૅુા ભાજૅા
	સૂલકીણૅુા	સ઼ૂલકીણૅુા

૧૪૨	સૅલા	સ઼ૅલૅા
૧૪૨	'Xuruvāro'	'xuruvāro'
૧૪૨	પુ.,	પુ.
૧૪૩	સોટી	સ઼ોટી
૧૪૩	સાઙગૅા	સ઼ૅાઙગૅા
૧૪૩	સૅ઼ાટા	સ઼ૅાટા

ચોધરીઓ અને ચોધરી શબ્દાવલિ

ડૉ. શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ-૧૪